

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับปฐมวัยสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 เพื่อศึกษา แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับปฐมวัย ผู้วิจัยได้ ทำการศึกษาเอกสารตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตเนื้อหาสาระ ดังต่อไปนี้

1. การประกันคุณภาพทางการศึกษา
2. แนวคิดและหลักการการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา
3. แนวคิดและนโยบายเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพการศึกษาปฐมวัย
4. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices)
5. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

1. การประกันคุณภาพทางการศึกษา

1.1 ความเป็นมาของการประกันคุณภาพทางการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552, หน้า 1) ระบุว่า ประเทศไทยได้ ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพมาอย่างต่อเนื่องเพราะการศึกษามี ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนและประเทศชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่จะให้ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการผลักดันและขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) โดยปรากฏในรัฐธรรมนูญ ยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายรัฐบาลใน การพัฒนาการศึกษาและกำหนดให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่ตรวจสอบการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตาม มาตรฐานตามที่กำหนด การศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศดังนั้น รัฐบาลจึงกำหนดนโยบายในการพัฒนาการศึกษาและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไว้ในมาตรา 80(3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกๆระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับ

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา ให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกรวม ทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทยมีระเบียบวินัยค่านึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษากำหนดไว้ในมาตรา 4 ให้มีมาตรฐานการศึกษาเกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่งและเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแลการตรวจสอบการประเมินผลและการประกันคุณภาพทางการศึกษาแล้วการจัดการศึกษาตามมาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก

- 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2547, หน้า 3-6) กำหนดให้หัวใจสำคัญในการจัดการศึกษานั้นต้องดำเนินการตามมาตรา 22 โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้มีมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาในหมวด 6 มาตรา 47 ระบุให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอกระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงแล้วให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกและถ้าหากผลการจัดการศึกษาไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ก็จะต้องดำเนินการตามมาตรา 51 โดยให้ สมศ. จัดทำข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2547, หน้า 12, 29-31) นอกจากนี้นโยบายปฏิรูปการศึกษารอบสองกำหนดเป้าหมายที่จะทำให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพในทุกระดับการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัยและส่วนอื่นๆ ที่เหลืออย่างครบวงจร โดยได้มุ่งเน้นใน 3 ประเด็นหลักที่จะทำให้เป้าหมายการปฏิรูปการศึกษา

รอบสองประสบความสำเร็จคือ 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทยสำหรับการศึกษาในระบบและคุณภาพของแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ได้แก่การพัฒนาคุณภาพผู้สอนคุณภาพของแหล่งเรียนรู้และการสร้างสิ่งแวดล้อมแห่งการเรียนรู้คุณภาพของสถานศึกษาสำหรับการศึกษานอกระบบได้แก่ห้องสมุดอุทยานประวัติศาสตร์หรือแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ รวมทั้งการส่งเสริมการอ่านให้เป็นวาระแห่งชาติการบริหารจัดการให้มีคุณภาพมากขึ้นให้มีธรรมาภิบาลและเกิดการกระจายอำนาจไปสู่พื้นที่และสถานศึกษาอย่างทั่วถึง 2) โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ที่จะทำให้คนไทยทุกประเภททั้งผู้พิการด้อยโอกาสและคนชายขอบกลุ่มอื่นๆ เข้าถึงการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในการบริหารและจัดการศึกษาทั้งภาคเอกชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสถาบันครอบครัวสถาบันศาสนาและสถาบันอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและกำหนดกรอบที่ดำเนินการปฏิรูปการศึกษารอบสองตั้งแต่ปี 2552-2561 โดยที่การปฏิรูปการศึกษาในรอบแรก เน้นเรื่องของการปรับโครงสร้างและการจัดการศึกษาในระบบเท่านั้นแต่การปฏิรูปรอบสองจะเน้นเรื่องของคุณภาพโอกาสและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบซึ่งเป็นการเติมเต็มการปฏิรูปการศึกษาในรอบแรก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552, หน้า 11-13)

การผลักดันคุณภาพการศึกษาด้วยการปฏิรูปการศึกษารอบสอง ได้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาทุกระดับใช้การประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอกให้การศึกษาระดับประเทศมีคุณภาพดังนั้นการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาจึงเป็นภารกิจสำคัญที่เป็นกลไกในการติดตามตรวจสอบประเมินคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 47 กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่ต้องมุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐานโดยกำหนดไว้ใน หมวด 6 มาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษาให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจัดทำรายงานเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดและเปิดเผยต่อสาธารณชนเป็นประจำทุกปีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน

คุณภาพการศึกษาซึ่งเป็นองค์กรมหาชนเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาทุกแห่งจะต้องได้รับการประเมินอย่างน้อย1ครั้งในทุกระยะ 5 ปี

สรุปได้ว่า การศึกษาที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีระบบการศึกษาและการจัดการระบบที่ดี มีคุณภาพและประสิทธิภาพในทุกด้าน ทั้งทางด้านการบริหารจัดการ หลักสูตรการเรียนการสอน การพัฒนาครู การพัฒนาสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ ตลอดจน การสร้างความร่วมมือและการประสานสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนและองค์กรต่างๆ วิธีการในการทำให้การจัดการศึกษามีคุณภาพได้ดี ย่อมขึ้นอยู่กับระบบการประกันคุณภาพการศึกษา สิ่งเหล่านี้ได้ถูกระบุในกฎหมายรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษา

1.2 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อการพัฒนาการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาโดยยึดหลักให้มีมาตรฐาน และมีการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมาตรฐานการศึกษา เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์และ มาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้น ในสถานศึกษาทุกแห่งและเพื่อใช้เป็นหลัก ในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพทางการศึกษาการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย ดังนี้ 1)การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน (Internal Quality Assurance) เป็นการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน เป็นการปฏิบัติ โดยบุคลากรของสถาบันการศึกษาหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถาบันการศึกษานั้นๆ 2) การประกันคุณภาพการศึกษาภายนอก (External Quality Assurance) เป็นการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถาบันการศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ กฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาพ.ศ. 2553 ระบุว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดระบบและโครงสร้าง การวางแผนและการดำเนินการตามแผน รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคน

คักดีลิตี แชนเมืองชิน (2546, หน้า 7) กล่าวว่า การประกันคุณภาพ การศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษาได้มีการวางแผนการทำงานและดำเนินกิจกรรม อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลผลิตของสถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและ ตรงตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา

ประทีป แถมกลาง (2550, หน้า 11) ให้ความหมายว่า การดำเนินการต่างๆ ในกระบวนการจัดการศึกษาตั้งแต่การวางแผนไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็น ระบบเพื่อสร้างความมั่นใจและเป็นหลักประกันต่อผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนที่จบการศึกษามีคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษาและเป็นที่ยอมรับของสังคม

Murgatroyd & Morgan (1994, p. 45) ให้ความหมายว่า หมายถึง กระบวนการตรวจสอบการประเมิน ที่สามารถตรวจได้ว่ากิจกรรมที่ได้ดำเนินการปฏิบัติ นั้น ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ มีความมุ่งหมายคือ ผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษาพยายามที่จะ สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมว่าสถานศึกษาจะพัฒนาให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครบถ้วนตามคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและตรงกับความมุ่งหวัง และเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยมีการรับประกันคุณภาพการศึกษาในด้านการจัดการ กระบวนการปฏิบัติคุณภาพ รวมทั้งมีการวางแผนควบคุม ตรวจสอบ อย่างเป็น ระบบตลอดเวลา

Stebbing (1993, p. 19) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็น สิ่งจำเป็นสำหรับระบบคุณภาพทุกๆ ระบบ การรวบรวมข้อมูล การวางแผนกิจกรรม ทุกชนิด และการให้รายละเอียดหรือคำแนะนำต้องกระทำก่อนลงมือทำกิจกรรมใดๆ เพื่อให้สามารถควบคุมขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

Cuttance (1994, p. 5) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง กลยุทธ์ที่ได้วางแผนไว้อย่างเป็นระบบ และการปฏิบัติงานที่ได้มีการออกแบบไว้โดยเฉพาะ เพื่อรับประกันว่ากระบวนการได้รับการ กำกับดูแล รวมถึงการปฏิบัติงานนั้นมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้อยู่ตลอดเวลา

สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน ในการจัดการศึกษาที่เป็นระบบ โดยมีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อสร้าง ความเชื่อมั่นต่อผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมี ประสิทธิภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ

1.3 หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาครอบคลุมถึงกิจกรรมและภารกิจทางวิชาการและทางการบริหารการจัดการที่มี การวางแผนล่วงหน้าและมีการประสานสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะสร้างความมั่นใจว่าผู้เรียน จะมีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่ได้กำหนดไว้

พญุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และสุชาติ กิจพิทักษ์ (2545, หน้า 1) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการบริหารและการดำเนินกิจการตามภาระปกติของ สถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ประชาชน มีความมั่นใจในระบบการศึกษา เป็นระบบที่มีการดำเนินการโดยบุคลากรในสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดควบคุมกับการตรวจสอบ และประเมินผลจากหน่วยงานภายนอก ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ภายใน ของสถานศึกษาให้มีความพร้อมในการรับการตรวจสอบและประเมินจากภายนอก พร้อมทั้งเป็นผู้นำการปรับปรุงแก้ไขให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สำนักทดสอบทางการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นระบบที่สร้างความมั่นใจว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้คุณภาพตาม มาตรฐาน ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ ความสามารถ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ หลักสูตรกำหนด สืบเนื่องจากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้กระจายบทบาทการจัดการ การศึกษาให้สถานศึกษาเป็นหน่วยรับผิดชอบและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นที่เชื่อมั่น และเป็นที่พอใจของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ดังนั้นหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องทุก ฝ่ายจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงานและการ ตรวจสอบผลการดำเนินงานตามภาระงาน อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา กำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติไว้ คือให้สถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมายซึ่งได้แก่ มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษามีการพัฒนาและประเมินตนเองอย่างต่อเนื่องเป็น ประจำทุกปีใช้กระบวนการบริหารที่ดีสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในการบริหารและจัด การศึกษามุ่งให้การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเป็น “การประกันคุณภาพการ จัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงผลอันเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด”

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 183-187) การประกันคุณภาพ การศึกษา (Quality Assurance) เป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่จะขับเคลื่อนการพัฒนา คุณภาพการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสร้างความมั่นใจ (Assure) ได้ว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่กำหนดผู้สำเร็จการศึกษา มีความรู้ความสามารถและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและที่สังคม ต้องการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 10) การพัฒนาคุณภาพที่ให้ความสำคัญ กับความพึงพอใจของผู้รับบริการตั้งแต่ระดับบุคคลถึงสังคมระดับประเทศ หรือการสร้าง ความพอใจให้กับผู้บริโภครทั้งภายในและภายนอก ได้นำไปสู่หลักการสำคัญของการประกัน คุณภาพการศึกษาที่ดี ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วม (Participation) โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (Stakeholders) กับผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เข้ามามีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมดำเนินการร่วมประเมิน และร่วมรับผิดชอบกับการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา 2) การเสริมสร้างพลัง (Empowerment) โครงสร้างความรู้ ทักษะ และความ มั่นใจแก่ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย เพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ 3) การกระจายอำนาจ (Decentralization) สถานศึกษาจะพัฒนาคุณภาพ ให้มี ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลได้อย่างเต็มที่ต่อเมื่อสถานศึกษาต้องมีความเป็นอิสระเพียงพอที่จะคิดและตัดสินใจ ทั้งด้านการบริหาร วิชาการ และการใช้งบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับ เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ต้องการให้มีการกระจาย อำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาสู่สถานศึกษาและท้องถิ่นให้มากที่สุด 4) การสร้าง จิตสำนึกความรับผิดชอบต่อในพันธะภาระ (Accountability) การศึกษามีชื่อเสียงของคนใดคน หนึ่งหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของทุกคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาของ สถานศึกษานั้น จึงต้องสร้างให้ทุกคนสำนึกในหน้าที่ของตนที่มีต่อการศึกษา เช่นหน้าที่ของ ความเป็นพ่อแม่ ครู เป็นต้น นอกจากนี้กระบวนการทำงานและผลงานของสถานศึกษาแห่ง นั้นต้องสามารถตรวจสอบได้ทุกเมื่อโดยสังคมและประชาชน 5) การปรับปรุงคุณภาพอย่าง ต่อเนื่อง (Continuous Quality Improvement) การตรวจสอบทั้งภายในและภายนอกใน บริบทของการประกันคุณภาพ มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับใช้ในการวางแผน เพื่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

กฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในโดย

การส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด ตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่ให้สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 7) จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในและ 8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการการศึกษา ทั้งยังเป็นการป้องกันการจัดการศึกษาที่ด้อยคุณภาพและสร้างสรรค์การศึกษาให้เป็นกลไกที่มีพลังในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้นการประกันคุณภาพการศึกษามีความสำคัญ3ประการคือ

1. ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลคุณภาพการศึกษาที่เชื่อถือได้เกิดความเชื่อมั่นและสามารถตัดสินใจเลือกใช้บริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน
2. ป้องกันการจัดการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคและเกิดความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการบริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง
3. ทำให้ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษามุ่งบริหารจัดการศึกษาสู่คุณภาพและมาตรฐานอย่างจริงจัง ซึ่งมีผลให้การศึกษามีพลังที่จะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นระบบที่สถานศึกษาร่วมกับชุมชนภายใต้การกำกับ ดูแลและสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักวิชา ข้อมูลหลักฐานที่ตรวจสอบได้และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องว่า ผู้เรียนทุกคนจะได้รับบริการด้านการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดในมาตรฐานหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก

2. แนวคิดและหลักการการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตามหมวด 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดหลักการสำคัญ ให้สถานศึกษากำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา กำหนดให้ “มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา” เป็นภารกิจสำคัญที่สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการและต้องเป็นไปตามระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนด

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ มีคุณภาพตามมาตรฐาน ผู้ที่จบการศึกษามีคุณภาพตามที่มุ่งหวัง ผู้ปกครอง ชุมชนและองค์กร/สถานประกอบการ มีความมั่นใจว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่งมีคุณภาพได้มาตรฐาน นักเรียนที่จบการศึกษาจากสถานศึกษาทุกแห่งมีความรู้ความสามารถ มีทักษะและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรสถานศึกษากำหนด ดังนั้น ผู้เรียนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่ต้องคำนึงถึงตลอดเวลาไม่ว่าจะคิดทำกิจกรรมใดหรือโครงการใดก็ตามผู้เรียนจะต้องได้รับผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม นอกจากนี้ในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพตามที่คาดหวังกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาในปัจจุบันและต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ และดำเนินการอย่างยั่งยืนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในสถานศึกษาต้องมีการทำงานที่มุ่งประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีความตระหนัก รับผิดชอบและเห็นคุณค่าของการทำงานเป็นระบบมีคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมายและดำเนินกิจกรรม/โครงการที่ใช้ผลการประเมินตนเอง ผลการประเมินคุณภาพจากองค์กรภายนอกหรือผลการวิจัยที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาตลอดจนใช้ผลการวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นฐานในการกำหนดเป้าหมายคุณภาพผู้เรียน การติดตามตรวจสอบและปรับปรุงงานเป็นระยะจะช่วยให้งานบรรลุผลได้ดีและมีประสิทธิภาพ ผลที่เกิดกับผู้เรียนก็จะเป็นที่พึงพอใจกับผู้ปกครอง ชุมชนและองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับช่วงต่อจากสถานศึกษาด้วยการดำเนินงานที่ทุกคนมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบร่วมกัน เช่นนี้ ระบบ

การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาจะเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิตในการทำงานของทุกคนเป็นวัฒนธรรมขององค์กรที่ยึดคุณภาพผู้เรียนฝังแน่นอยู่ในจิตใจตลอดเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554, หน้า 2) กล่าวไว้ว่าการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบมีคุณภาพตามมาตรฐานผู้ที่จบการศึกษามีคุณภาพตามที่มุ่งหวังผู้ปกครองชุมชนและองค์กร/สถานประกอบการที่รับช่วงผู้จบการศึกษาเข้าศึกษาต่อหรือรับเข้าทำงานมีความมั่นใจว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่งมีคุณภาพได้มาตรฐานนอกจากนี้ บัณฑิตา รัชฎูธมิตร (2551, หน้า 5) ระบุว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการในการควบคุมคุณภาพตรวจสอบคุณภาพประเมินคุณภาพอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อให้ผลผลิตของสถานศึกษามีคุณภาพตรงตามมาตรฐานทางการศึกษา สอดคล้องกับปริญญาญามสุทธิ (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเทคโนโลยีคณาวิสัยส์พบว่า การพัฒนางานการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาส่งผลดีต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกฝ่ายทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามขั้นตอนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาตลอดจนมีวิสัยทัศน์กว้างไกลขึ้นหากมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจะส่งผลดีต่อการปฏิบัติงานของทางโรงเรียน นอกจากนี้ ธนวัฒน์ ศรีศิริวัฒน์, จิราวดี โคตรภูมิและ โสภภาพรณ เวชากุล (2555, หน้า 19) ระบุว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการประเมินผลและการตรวจสอบการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษามาจากภายในสถานศึกษานั้นเอง โดยมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552, หน้า 9) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา ร่วมกันวางแผนกำหนด เป้าหมายและวิธีการลงมือทำตามแผนในทุกขั้นตอน มีการบันทึกข้อมูลเพื่อร่วมกันตรวจสอบผลงานหาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงแล้วร่วมกันปรับปรุงแผนงาน โดยมุ่งหวังให้มี ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นระบบที่สร้างความเชื่อมั่นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในสถานศึกษา เกิดความรู้สึกว่าเป็นงานปกติ เป็นการมองตนเองและประเมินตนเอง ซึ่งจะทำให้

สถานศึกษามีฐานข้อมูลที่น่าเชื่อถือเป็นจริง พร้อมเสนอต่อการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก

สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นการวางแผน การดำเนินการ การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบ พร้อมการรายงานผลเกี่ยวกับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายในสถานศึกษาบนหลักการการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในสถานศึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษานั้นๆ ที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อให้สังคม ผู้ปกครองมั่นใจว่าผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดอย่างแท้จริง

2.1 แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (Internal Quality Assurance) เป็นระบบที่สถานศึกษาสร้างความมั่นใจ (Assure) แก่ผู้รับบริการ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานผู้สำเร็จการศึกษา มีความรู้ความสามารถ ทักษะและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมคาดหวัง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขรวมทั้งสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและชุมชนตามความเหมาะสม ด้วยการบริหารจัดการที่มีคุณภาพทั้งองค์กรโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม บุคลากรในสถานศึกษาโดยเฉพาะครูและผู้บริหารตระหนักถึงเป้าหมาย คือ ผลประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นอันดับแรก ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา จึงเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้และถูกกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการตามที่กำหนดดั่งนั้น การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาจึงยึดหลักการ 3 ประการ คือ

1. การกระจายอำนาจ (Decentralization) สถานศึกษามีอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหาร และตัดสินใจดำเนินงาน ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและผู้สอนทำบทบาทหน้าที่ในการสอน จัดกิจกรรมและพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ความต้องการของชุมชนและสังคมได้มากที่สุด
2. การเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) หน่วยงาน

ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ ประชาชนชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งในฐานะเป็น คณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะทำงานในส่วนอื่นๆ ของสถานศึกษาโดยมีการร่วมกัน คิด ตัดสินใจ สนับสนุน ส่งเสริม และติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ตลอดจนร่วม ภาคภูมิใจในความสำเร็จของสถานศึกษา

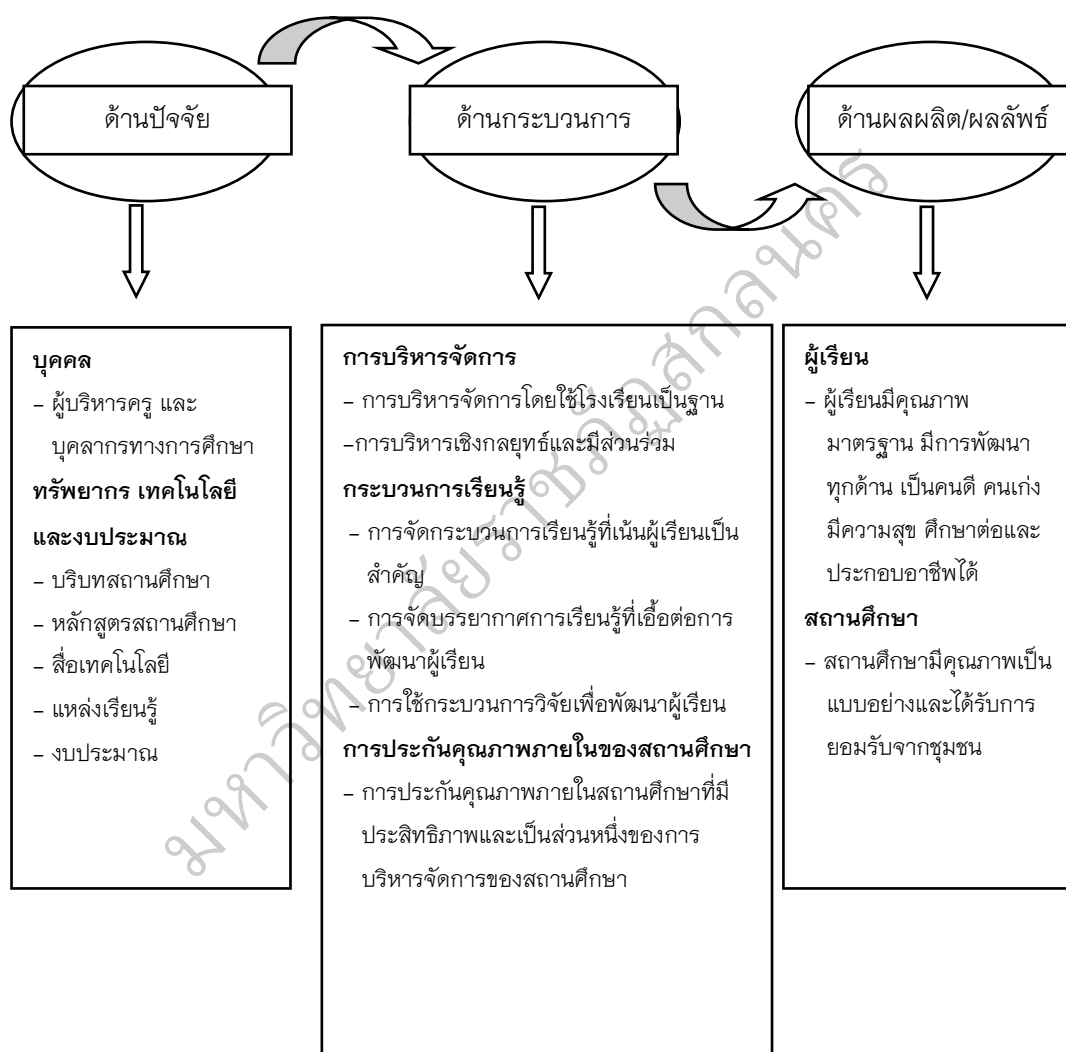
3. การแสดงภาระรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) มาตรฐาน การศึกษาของสถานศึกษาเป็นเป้าหมาย (Goals) ที่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนต้องได้รับรู้ เพื่อการพัฒนาร่วมกันและการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาว่า สามารถนำผู้เรียนไปสู่มาตรฐานที่ได้กำหนดร่วมกันไว้หรือไม่จากเป้าหมายและจุดเน้น การพัฒนาดังกล่าว สถานศึกษาต้องสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษา (School Improvement Plan) เลือกรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมและสามารถทำให้เกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม มีการประชาสัมพันธ์เป้าหมายและจุดเน้นที่ต้องการพัฒนาให้ ทุกฝ่ายได้รับรู้เพื่อเป็นสัญญาประชาคมและเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีทิศทางการทำงานที่ ชัดเจนสู่เป้าหมายเดียวกัน

จากหลักการดังกล่าวข้างต้นการประกันคุณภาพการศึกษาจึงมีกระบวนการ ดำเนินการที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกัน 3 ขั้นตอน คือ

1. การประเมินคุณภาพภายใน การติดตามและการตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา กระทำโดยบุคลากรของสถานศึกษาหรือโดย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษา ทั้งนี้ เพื่อนำผลจากการประเมินไปใช้ในการวางแผนพัฒนา กิจกรรม/โครงการพัฒนาที่ จัดทำขึ้น มีความเป็นไปได้และสำเร็จผลในเวลาอันเหมาะสม

2. การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการติดตาม ตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการเร่งรัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาจะต้องมี ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงแนวโน้มผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหาร จัดการของสถานศึกษา มีการวางระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับ ผู้เรียนและการปฏิบัติงานเป็นประจำข้อมูลสารสนเทศที่จะแสดงแนวโน้มผลการพัฒนา คุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษาได้ไม่ควรจะน้อยกว่า 3 ปี การศึกษา ข้อมูลสารสนเทศจะนำไปสรุปรายงานให้คณะกรรมการสถานศึกษาทราบ

เพื่อร่วมกันหาแนวทางพัฒนาจุดเน้นของการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอยู่ที่ กระบวนการดำเนินงานตามแผน (Process ongoing) อย่างไรก็ตาม สามารถนำแนวคิดเชิงระบบมาใช้เป็นกรอบในการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาได้เช่นกัน ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต/ผลลัพธ์ ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 กรอบการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2553, หน้า 55)

กรอบการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาตามแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านปัจจัย

2.1.1 บุคคลได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความตระหนักและมุ่งมั่นพัฒนาอย่างมืออาชีพ โดยมีประเด็นในการติดตามตรวจสอบ เช่น ครูมีวุฒิที่ตรงตามที่สอน/การสอนตามความถนัด คุณลักษณะและการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณ ภาวะผู้นำของผู้บริหารและความสามารถในการบริหารจัดการ เป็นต้น

2.1.2 ทรัพยากร เทคโนโลยี และงบประมาณ ได้แก่ ห้องเรียน อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก หลักสูตร สภาพสิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ เทคโนโลยี งบประมาณ โดยมีประเด็นในการติดตามตรวจสอบ เช่น ความเหมาะสมของหลักสูตรกับผู้เรียนและท้องถิ่น ความเหมาะสมและเพียงพอของห้องเรียน อาคารเรียน สื่ออุปกรณ์เทคโนโลยี งบประมาณ ความหลากหลายของแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น

2.2 ด้านกระบวนการ

2.2.1 การบริหาร การบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การบริหารเชิงกลยุทธ์และมีส่วนร่วม มีประเด็นในการติดตามตรวจสอบ เช่น การบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการตามภาระงานของสถานศึกษา

2.2.2 กระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยมีประเด็นในการติดตามตรวจสอบ เช่น ความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ความสามารถของครูการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน การทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.2.3 การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ได้แก่ การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาการจัดระบบการบริหารและสารสนเทศการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาการประเมินคุณภาพภายในตาม

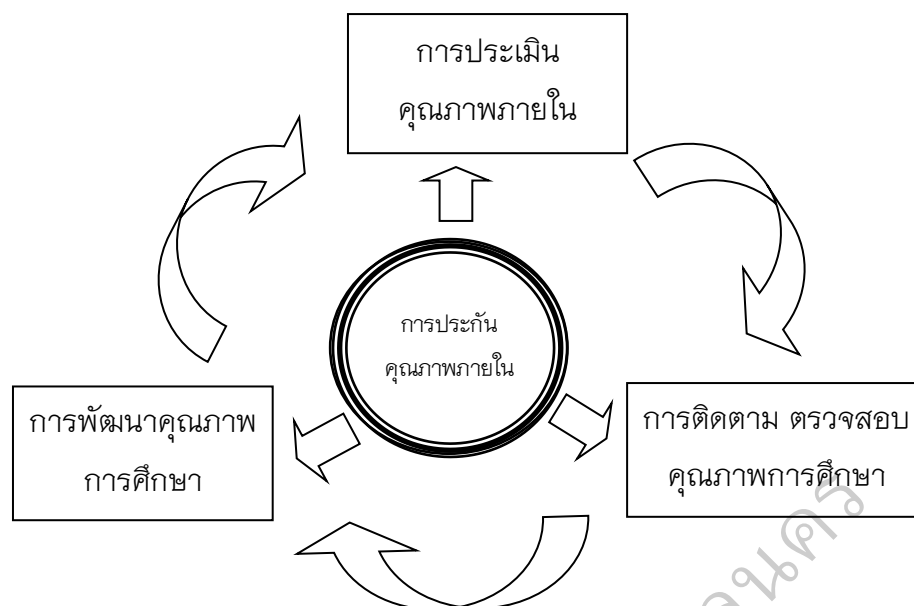
มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาการจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายในและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2.3 ด้านผลผลิต/ผลลัพธ์

2.3.1 คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ ได้แก่ อัตราการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นผลการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพจากด้านปัจจัยและด้านกระบวนการดังที่กล่าวแล้ว ส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ มีสมรรถนะสำคัญ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น โดยมีประเด็นในการติดตามตรวจสอบ เช่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ความรู้และทักษะของผู้เรียน และสมรรถนะของผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา เป็นต้น

2.3.2 สถานศึกษามีคุณภาพเป็นแบบอย่างและได้รับการยอมรับจากชุมชนและให้ความช่วยเหลือชุมชนและโรงเรียนอื่น โดยมีประเด็นในการติดตามตรวจสอบ เช่น ความพึงพอใจของชุมชนต่อสถานศึกษา ความเป็นแบบอย่างที่ดีของสถานศึกษา

3. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษาเข้าสู่คุณภาพที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดระบบและโครงสร้าง การวางแผนและการดำเนินงานตามแผนรวมทั้ง “สร้างจิตสำนึก” ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็น “ความรับผิดชอบร่วมกัน” ของทุกคนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอนโดยมีคุณภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ซึ่งในปัจจุบันกำหนดในรูปของมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ฉะนั้น ในการคิดกิจกรรม/โครงการหรือพัฒนานวัตกรรมใดต้องสะท้อนผลที่เกิดกับผู้เรียนได้

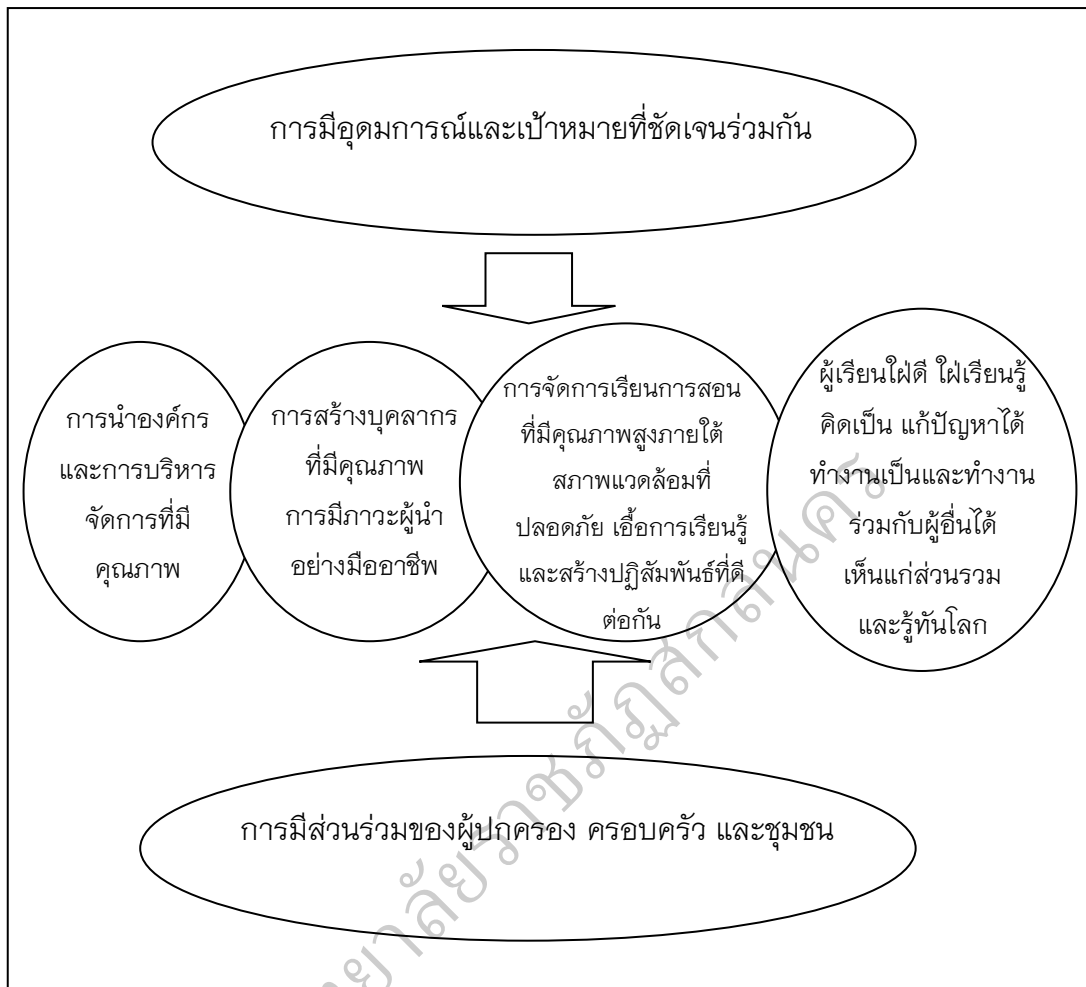

ภาพประกอบ 3 องค์ประกอบของระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา
(สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2553, หน้า 13)

สำนักทดสอบทางการศึกษา (2553, หน้า 13-14) ได้กล่าวถึงประเทศนิวซีแลนด์ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาที่ทั่วโลกยอมรับใช้แนวคิด “ห่วงโซ่คุณภาพ” (Chain of Quality) ในการขับเคลื่อนระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็งให้คำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ

- 1) การมีอุดมการณ์และเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน
- 2) การนำองค์กรและการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ
- 3) การสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพและมีความเป็นผู้นำการสอนอย่างมืออาชีพ
- 4) การจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพสูงภายใต้สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเอื้อการเรียนรู้ และสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
- 5) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ครูบครวี และชุมชน

ภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ห่วงโซ่คุณภาพของการจัดการศึกษาปรับปรุงจาก Evaluation Indicators for Education Reviews in Early Childhood Services, (2004)

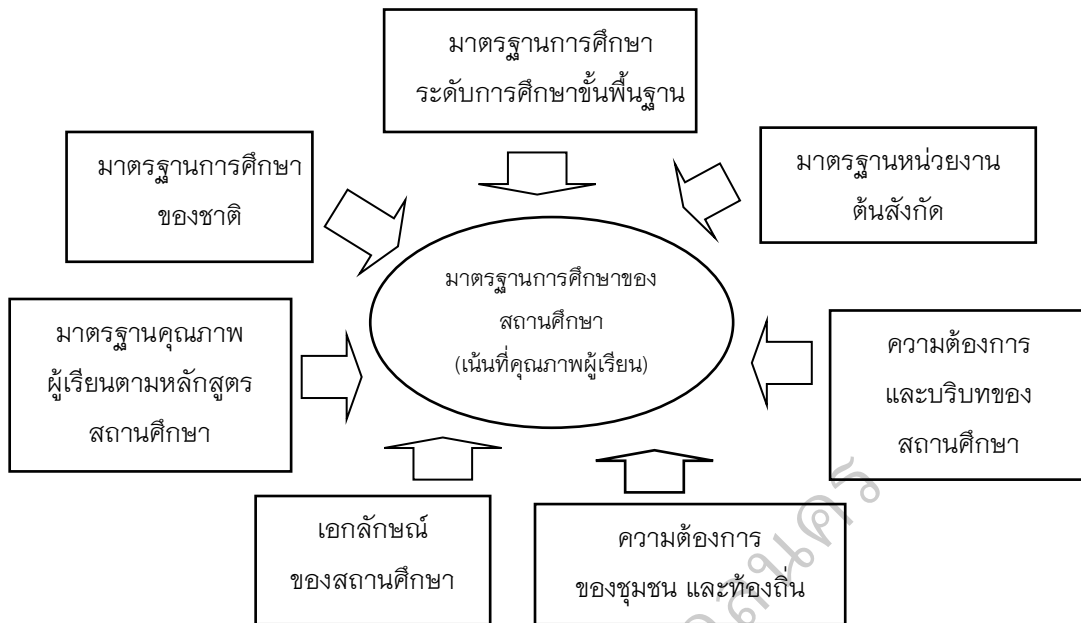
สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในจะเป็นระบบบริหารจัดการด้วยวงจรคุณภาพมีการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนมีวิธีการหรือนวัตกรรมใหม่ที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย การจัดการเรียนรู้ที่สนุกกระตุ้นให้คิดและทดลองทำ ความสนุกในการเรียนรู้ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและกัน การจัดการศึกษาได้รับความร่วมมืออย่างดีจาก ผู้ปกครอง ครอบครัวและชุมชน ทุกฝ่ายมีอุดมการณ์และเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน

2.2 หลักเกณฑ์ และวิธีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 กำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในให้สถานศึกษาดำเนินการโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ดังต่อไปนี้ 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 7) จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในและ 8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องนำเสนอรายละเอียดในแต่ละข้อ ดังนี้

1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

มาตรฐานการศึกษาเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่งและเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแลการตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพทางการศึกษามาตรฐานการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันมีหลายระดับ เช่น มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานการศึกษาปฐมวัย อีกทั้งยังมีการกำหนดมาตรฐานขึ้นหลายประเภท เช่น มาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มาตรฐานการบริหารและการจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เป็นต้น มาตรฐานทั้งหลายนี้มีวัตถุประสงค์เฉพาะและมีเป้าหมายคือ คุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษานั้นต้องกำหนดให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ เอกลักษณ์ของสถานศึกษาและมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษา ครอบคลุมสาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องวิเคราะห์มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรวมทั้งระดับปฐมวัยมาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มาตรฐานคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรของสถานศึกษา นโยบายของหน่วยงานส่วนกลาง คุณลักษณะพิเศษของผู้เรียนที่สถานศึกษา ท้องถิ่นและชุมชนคาดหวัง นำมาสังเคราะห์หลอมรวมกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

ภาพประกอบ5 ตัวแปรที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงสู่มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2553, หน้า 18)

มาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดควรมีการระบุตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบของมาตรฐานนั้นๆ ให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดความสะดวกและความเข้าใจตรงกันในการวัดและประเมินและการสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดมาตรฐานควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาบุคคลที่มีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและคณาจารย์ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน บุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณภาพผู้เรียน สนับสนุนและทำงานร่วมกับสถานศึกษาให้พัฒนาไปสู่เป้าหมายได้ในเวลาอันรวดเร็วและยั่งยืน

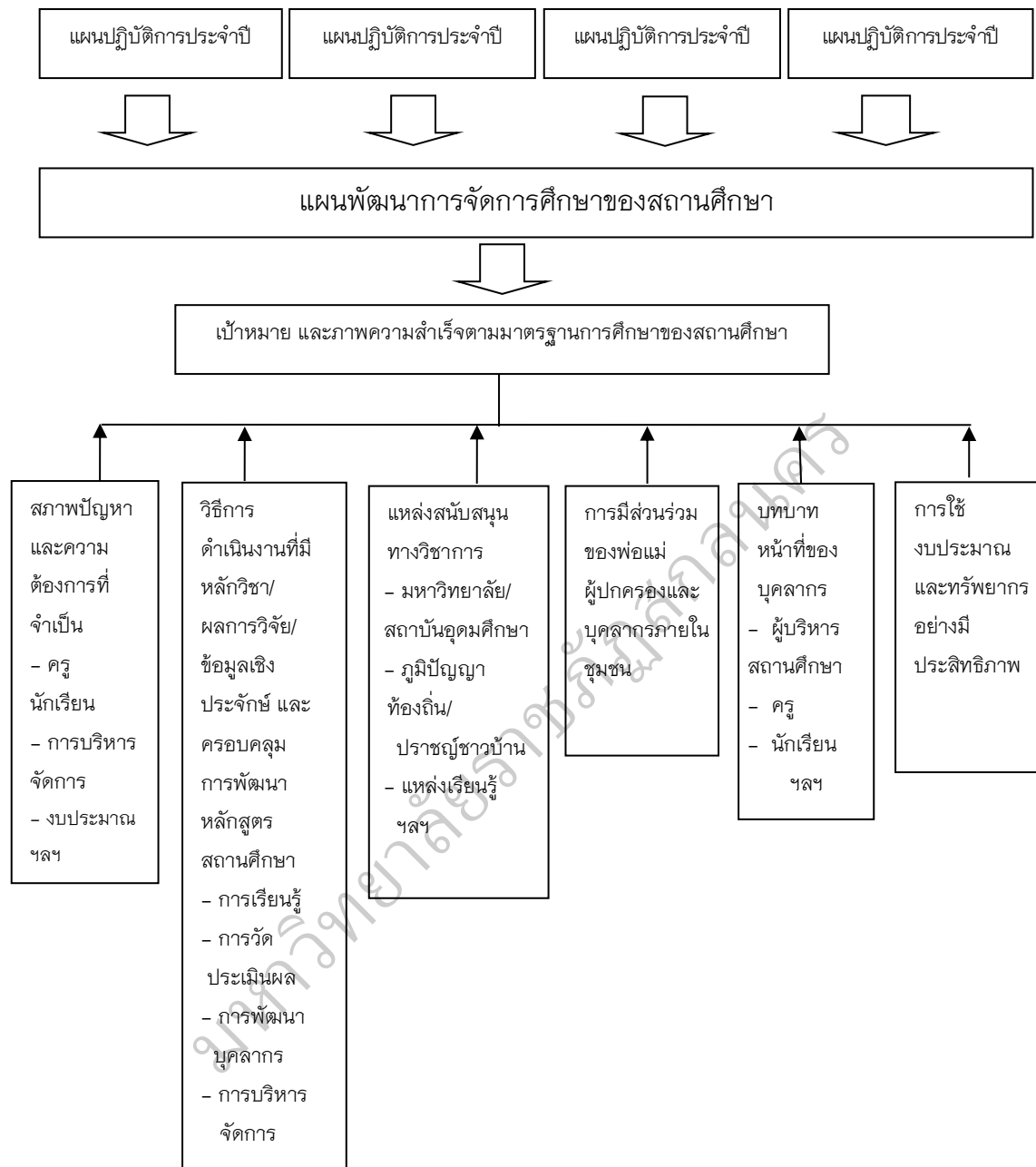
สรุปได้ว่า การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นการกำหนดคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติเอกลักษณ์ของสถานศึกษาและมาตรฐานการศึกษาตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดและต้องครอบคลุมสาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้รวมทั้งคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียนชุมชนและท้องถิ่นโดยผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ

2. การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่ง

คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

แผน (Plan) เป็นเอกสารที่แสดงโครงการ กิจกรรม วิธีการที่ได้ผ่านการคิดมาแล้วล่วงหน้า โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันคิดและพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ สำหรับเป็นเครื่องชี้้นำการดำเนินการที่สอดคล้องกับเป้าหมาย วิสัยทัศน์พันธกิจขององค์กร การวางแผนมักมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายและกรอบเวลาของการดำเนินการตามแผนอย่างชัดเจนในสถานศึกษามีการจัดทำแผน 2 ประเภท คือ

- 1) แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (Strategic Plan/Improvement Plan) ซึ่งเป็นแผนที่มีรอบระยะเวลาการพัฒนาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ตามแต่ความเหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา แผนจะสะท้อนกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่จะใช้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่วางไว้
- 2) แผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan/Operation plan) ซึ่งแยกย่อยจากแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อการดำเนินงานเป็นรายปี แผนปฏิบัติการประจำปีแต่ละปีควรมีจุดเน้นที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมนอกจากความชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมตามกรอบเวลา สถานที่ งบประมาณ ผู้รับผิดชอบแล้ว สถานศึกษาต้องกำหนดกิจกรรมการติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ความก้าวหน้าของการดำเนินงาน การปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ราบรื่น คล่องตัว มีการประเมินตนเอง อันนำไปสู่การได้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำไป เขียนรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต้องผ่านการคิดและวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์มาแล้วโดยอาจใช้วิธี SWOT Analysis, Balanced Scorecard หรือวิธีการ ที่สถานศึกษาเห็นว่าเหมาะสมสำหรับชี้้นำการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การบรรลุตามวิสัยทัศน์และมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษาวางเป้าหมายไว้ส่วนการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีจะมีการระบุวัตถุประสงค์ เป้าหมาย การจัดสรรทรัพยากรและกรอบเวลาของการดำเนินงานตามแผนอย่างชัดเจนการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสามารถตรวจสอบได้ว่าเป็นแผนพัฒนาที่มีคุณภาพโดยพิจารณาจากประเด็นที่กำหนดให้ต้องดำเนินการ รายละเอียดดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

(สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2553, หน้า 22)

สถานศึกษาสามารถตรวจสอบจัดทำแผนพัฒนาที่มีคุณภาพโดยพิจารณาจากประเด็น ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 2) กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและความสำเร็จของการพัฒนาไว้อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม 3) กำหนดวิธีดำเนินงานที่มีหลักวิชา

ผลการวิจัยหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ ให้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากรและการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้

4) กำหนดแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ 5) กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาและผู้เรียนรับผิดชอบและดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ 6) กำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางการมีส่วนร่วมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง และองค์กรชุมชน 7) กำหนดการใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและ 8) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี

สรุปได้ว่าสถานศึกษาต้องมีแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่จัดทำอย่างเป็นระบบประกอบด้วยเป้าหมายยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

3. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ

การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดไว้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดระบบการบริหารสถานศึกษาและระบบสารสนเทศเพื่อการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

3.1 การจัดระบบบริหารสถานศึกษา

สถานศึกษาสามารถจัดระบบบริหารโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี หรือผลงานวิจัยที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายใช้เทคนิคการบริหารและการจัดการให้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย เช่น การใช้วงจรการพัฒนาคุณภาพ (PDCA : Plan Do Check Act) ของเดมมิง (Deming Cycle) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) การบริหารคุณภาพโดยรวม (TQM) เป็นต้น การจัดโครงสร้างการบริหารสถานศึกษาควรจัดให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดที่มีการแบ่งงานเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป ทั้งนี้ การบริหารงานตามโครงสร้างของสถานศึกษาสถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่จำเป็นต้องมีคณะกรรมการหลายระดับ หลายฝ่ายนับตั้งแต่ระดับบริหาร/อำนวยการ ระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น หรือมีการตั้งคณะทำงานเฉพาะสถานศึกษาขนาดกลางจะมีความคล่องตัวมากที่สุดก็จำเป็นต้องมีการแต่งตั้ง

คณะกรรมการกำหนดผู้รับผิดชอบงานที่เหมาะสม เน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีมให้มาก สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กควรเน้นลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ เช่น รวมนงานวิชาการและงานงบประมาณไว้ด้วยกันเพราะทุกงานต้องเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่าย หรือรวมงานวิชาการกับงานบุคลากรเพราะการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนต้องเกี่ยวข้องกับ ครู ครูทุกคนต้องทำงานบริหารทั่วไปได้ เป็นต้น

3.2 การจัดระบบสารสนเทศ

สถานศึกษาควรมีการจัดระบบสารสนเทศให้ครอบคลุมและเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการศึกษาสืบค้นได้ง่ายและรวดเร็ว ผู้รับผิดชอบดูแลสารสนเทศของสถานศึกษาต้องทำงานอย่างมีระบบโดยมีการกำหนดกรอบการเก็บข้อมูลเฉพาะที่จำเป็นวางแผนการเก็บข้อมูลซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายสร้างความเข้าใจให้ทุกฝ่ายความตระหนักถึงความจำเป็นในการเก็บข้อมูลและสารสนเทศเพื่อให้เกิดความร่วมมือและให้ข้อมูลที่ถูกต้องข้อมูลและสารสนเทศทั้งหลายล้วนต้องได้จากครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาทั้งสิ้นเมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้องการได้มาซึ่งข้อมูลก็จะมีคุณภาพถูกต้องและได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ข้อมูลและสารสนเทศของสถานศึกษามีหลายด้าน เช่น ข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน วิธีการ/รูปแบบ/นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนของครู วิธีการ/รูปแบบการบริหารจัดการของสถานศึกษาการมีส่วนร่วมพัฒนาการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา สถิติและผลการใช้แหล่งเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษาวิธีการ/จำนวนครั้ง/จำนวนโครงการที่สถานศึกษาและชุมชนร่วมกันพัฒนาเพื่อสร้างให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลและสารสนเทศที่นับว่ามีความสำคัญและจำเป็นที่สุดคือ ข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวกับผู้เรียนสถานศึกษาจะต้องจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคลและต้องทำให้เป็นปัจจุบันในทุกภาคเรียนเพื่อการวางแผนและปรับปรุงการดำเนินงานได้ทันเหตุการณ์ การมีระบบข้อมูลและสารสนเทศจึงจะนับว่าได้ประโยชน์สอดคล้องกับอภิรักษ์กมลพันธ์ (2550, หน้า 135-151) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาระบบสารสนเทศการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียน ตำนได้วิทยา อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าการดำเนินงานการพัฒนาระบบสารสนเทศงานประกันคุณภาพการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านคุณภาพผู้เรียนด้านการเรียนการสอนด้านการบริหารและการจัดการศึกษาและด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทำให้การรายงานสารสนเทศมีรูปแบบที่หลากหลายเรียกใช้ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วเป็นปัจจุบัน

ทันต่อความต้องการมีการระดมความคิดเพื่อจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสารสนเทศ
 ดำเนินงานการพัฒนาาระบบสารสนเทศและตรวจสอบผลการดำเนินการมีความรู้
 ความเข้าใจในกระบวนการจัดเก็บสารสนเทศงานประกันคุณภาพการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้
 ครอบคลุมขอบข่ายงานตรงตามความต้องการใช้ข้อมูลถูกต้องสมบูรณ์เป็นปัจจุบันสามารถ
 สืบค้นได้ทันเวลาการพัฒนาาระบบสารสนเทศการประกันทำให้การดำเนินงานสารสนเทศ
 เกิดประสิทธิภาพสนองต่อความต้องการใช้และเอื้อต่อการพัฒนาการศึกษาผลการวิจัยยัง
 สอดคล้องกับสภาพที่มีเพียง (2550, หน้า 111-114) ซึ่งทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาาระบบ
 สารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพด้านผู้เรียนโรงเรียนอนุบาลทับทิมอำเภอกัญชี
 จังหวัดชัยภูมิ พบว่าหลังจากที่ได้มีการดำเนินงานพัฒนาาระบบตามกระบวนการพัฒนาาระบบ
 สารสนเทศโดยใช้กลยุทธ์ที่ประกอบด้วยกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศ
 พบว่ามีระบบประมวลผลข้อมูลที่ชัดเจนทั้งในรูปแบบเอกสารและการป้อนข้อมูลทาง
 คอมพิวเตอร์สารสนเทศที่ได้เป็นระบบมีการกำหนดรูปแบบที่ชัดเจนการจัดเก็บข้อมูล
 สามารถรวบรวมไว้ในที่เดียวกันเรียกใช้งานสะดวกมีความครบถ้วนสมบูรณ์ข้อมูลมีความ
 ทันสมัยเป็นปัจจุบันข้อมูลตรงกับความต้องการใช้งานมีผู้รับผิดชอบโดยตรงและสามารถ
 นำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจในด้านต่างๆ โดยสรุปการพัฒนาาระบบสารสนเทศเพื่อ
 การประกันคุณภาพการศึกษาด้านผู้เรียนตามกระบวนการพัฒนาาระบบสารสนเทศ
 5 ขั้นตอน ส่งผลให้ระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาด้านผู้เรียนโรงเรียน
 อนุบาลบ้านทับทิมมีความครบถ้วนถูกต้องสมบูรณ์เป็นปัจจุบันสะดวกรวดเร็วในการ
 นำมาใช้แต่สิ่งที่ควรพัฒนาต่อก็คือการพัฒนาาระบบสารสนเทศด้านผู้เรียนให้ครอบคลุม
 ข้อมูลนักเรียนด้านอื่นๆ และการเพิ่มฐานข้อมูลเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาตาม
 มาตรฐานการศึกษาให้ครบทุกด้าน

สรุปได้ว่า การจัดระบบบริหารและสารสนเทศเป็น

การจัดทำโครงสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการดำเนินงานทุกคนมีส่วนร่วมและ
 การสร้างระบบการจัดการข้อมูลต่างๆ ของสถานศึกษาที่สามารถใช้ตัดสินใจวางแผน
 พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นเปรียบเสมือนเข็มทิศ
 ชี้ทางการทำงานเพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่ไม่ขัดแย้งกัน
 แต่แผนจะไม่มีจุดหมายถ้าการดำเนินงานของบุคลากรในสถานศึกษาไม่ดำเนินงาน

ตามแผน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการควบคู่กับการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพและระบบคุณธรรมย่อมสร้างคนที่มีคุณภาพให้เกิดขึ้นได้ไม่ยากนักผู้บริหารจะทำหน้าที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ดูแล กำกับ ติดตามและนิเทศงานของบุคลากรทุกคน/ทุกฝ่าย เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้ให้มีความสำคัญการดำเนินงานและปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่องครูต้องทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนอย่างเต็มศักยภาพและเต็มเวลา แบ่งเวลาหรือบริหารเวลาในการปฏิบัติงานตามแผนงานกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีได้อย่างเหมาะสมและบรรลุผลสำเร็จตามแผนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามแผนงานเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานซึ่งทุกคนที่เกี่ยวข้องจะปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทของตนเองอย่างดีที่สุดและภาคภูมิใจในความสำเร็จร่วมกัน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษาผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานตามแผนงานที่กำหนดไว้รวมทั้งมีการส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามและให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรทุกคนทุกฝ่ายให้สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นการดำเนินงานตามแผนและการกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดไว้

5. การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษารวมถึงการจัดทำรายงานการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาพร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการเร่งรัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้นสถานศึกษาจำเป็นต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่ต่อเนื่องเพื่อให้เห็นแนวโน้มการปฏิบัติงานว่าดีขึ้นหรือกำลังถอยลงและควรมีการปรับปรุงแก้ไขหรือเร่งพัฒนาในเรื่องใดบ้าง การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจึงควรกระทำทุกปี ถือเป็นภาระประเมินตนเองของสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อเนื่องการดำเนินงานทำได้ทั้งระหว่างและหลังการดำเนินงานโดยความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับคุณภาพผู้เรียนเป็น

อันดับแรกและเชื่อมโยงถึงมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในด้านอื่นๆ รวมถึงเอกลักษณ์ของสถานศึกษาด้วย ผลการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาในแต่ละครั้งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากรและการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การจัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการตรวจสอบและทบทวนโดยบุคลากรในสถานศึกษาการดำเนินการและการตรวจสอบทบทวนจากหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลและผลการดำเนินงานของสถานศึกษานำมาตรวจสอบเปรียบเทียบตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

6. การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

การประเมินคุณภาพภายในเป็นกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่กระทำโดยบุคลากรภายในหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง การประเมินคุณภาพภายในถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการเพื่อที่จะได้ทราบขีดความสามารถในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่าบรรลุตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาหรือไม่ นำผลการประเมินไปแก้ไขข้อบกพร่องได้ทันทีเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) การประเมินภายในถือเป็นกระบวนการตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษาหรือการประเมินตนเอง (Self-Evaluation) การประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาควรยึดมาตรฐานการศึกษาเป็นหลักและสภาพความสำเร็จที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 ด้าน ดังนี้

1. คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรของสถานศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในทุกระดับชั้น พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน โดยระบุได้ถึงกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีความเสี่ยง กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน กลุ่มผู้เรียนที่มีคุณลักษณะยังไม่เป็นไปตามที่พึงประสงค์เพราะข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาประสบผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้หรือไม่ นำไปสู่การปรับปรุงการบริหารจัดการต่อไป

2. คุณภาพการศึกษาด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษา
สถานศึกษาสามารถดำเนินการประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่
สถานศึกษากำหนดด้วยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการประเมิน เช่น
ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบจากเอกสารหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การจัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานของ
สถานศึกษาเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนคุณลักษณะตามที่
หลักสูตรกำหนดและการประเมินการบริหารจัดการศึกษาด้วยกระบวนการและวิธีการที่ได้
มาตรฐาน

7. การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน

การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาสถานศึกษาสามารถสรุป
และจัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาและถือว่าเป็นรายงาน
ประจำปีของสถานศึกษาได้ การจัดทำรายงานประจำปีถือเป็นเรื่องปกติที่สถานศึกษาต้อง
จัดทำหลังการจัดการศึกษาผ่านไปแต่ละปี นอกจากนี้เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการ
สถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วสถานศึกษาต้องเปิดเผย
รายงานนั้นต่อสาธารณชนด้วย รายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในจะ
นำไปเป็นฐานข้อมูลและหลักฐานยืนยันการพัฒนาสถานศึกษาสำหรับรองรับการประเมิน
คุณภาพภายนอกด้วยสถานศึกษาสามารถกำหนดรูปแบบของรายงานประจำปีได้ตาม
ความเหมาะสม โดยนำเสนอทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สารสำคัญอาจแบ่ง
ออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) แผนการพัฒนาการจัดการศึกษา 3) ผลการ
พัฒนาตามมาตรฐานการศึกษาและ 4) สรุปผลการพัฒนาและการนำไปใช้

สรุปได้ว่าการจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพ
ภายในเป็นการนำข้อมูลผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพการตรวจสอบและทบทวน
ภายในและภายนอกมาจัดทำรูปแบบเพื่อรายงานให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและใช้เป็นข้อมูลในการ
วางแผนพัฒนาคุณภาพต่อไป

8. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หมายถึง ความยั่งยืนของ
การดำเนินโครงการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยน
ในทางที่ดีขึ้นสม่ำเสมอกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาต้องยึดคุณภาพที่

สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาโดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเองจัดระบบและโครงสร้างที่เหมาะสม วางแผนและดำเนินงานตามแผนด้วยจิตสำนึกที่ว่า “การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นภาระงานปกติที่ทุกคนจะต้องรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน การดำเนินงานมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องส่งผลถึงคุณภาพผู้เรียน” การทำให้คุณภาพการศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั้นสถานศึกษาควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1) สร้างจิตสำนึกการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาโดยถือว่าการพัฒนาระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษาเป็นวัฒนธรรมการทำงานปกติ 2) กำหนดมาตรฐานการศึกษาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของสถานศึกษาอย่างเด่นชัดเพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษาร่วมกันจัดระบบและโครงสร้างที่เหมาะสม วางแผนและดำเนินงานตามแผนโดยเน้นระบบคุณภาพมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามรอบระยะเวลาที่เหมาะสมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง 3) นำผลประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาจากการประเมินตนเองหรือจากหน่วยงานต้นสังกัดไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมีการใช้ข้อมูลและสารสนเทศอย่างชาญฉลาด 4) พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) โดยครูและบุคลากรในสถานศึกษาต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ รู้จักพัฒนาตนเอง ใฝ่เรียนรู้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดเวลาเกิดทีมผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ อย่างหลากหลายจนได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์กรอื่นๆ มีนวัตกรรมใหม่ๆ ที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น

สรุปได้ว่า กลไกในการดำเนินงานของระบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นการส่งเสริมการพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของระบบการประกันคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษาขับเคลื่อนไปอย่างมีประสิทธิภาพทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมรวมทั้งมีการพัฒนาสอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษา สถานศึกษาควรมีบทบาทหน้าที่ใน การดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ดังนี้ 1) ดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีโดยปฏิบัติตามแนวทางที่กฎกระทรวงกำหนด 2) จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) นำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกและผลการประเมินอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องไปประกอบการจัดทำแผนพัฒนาการจัด

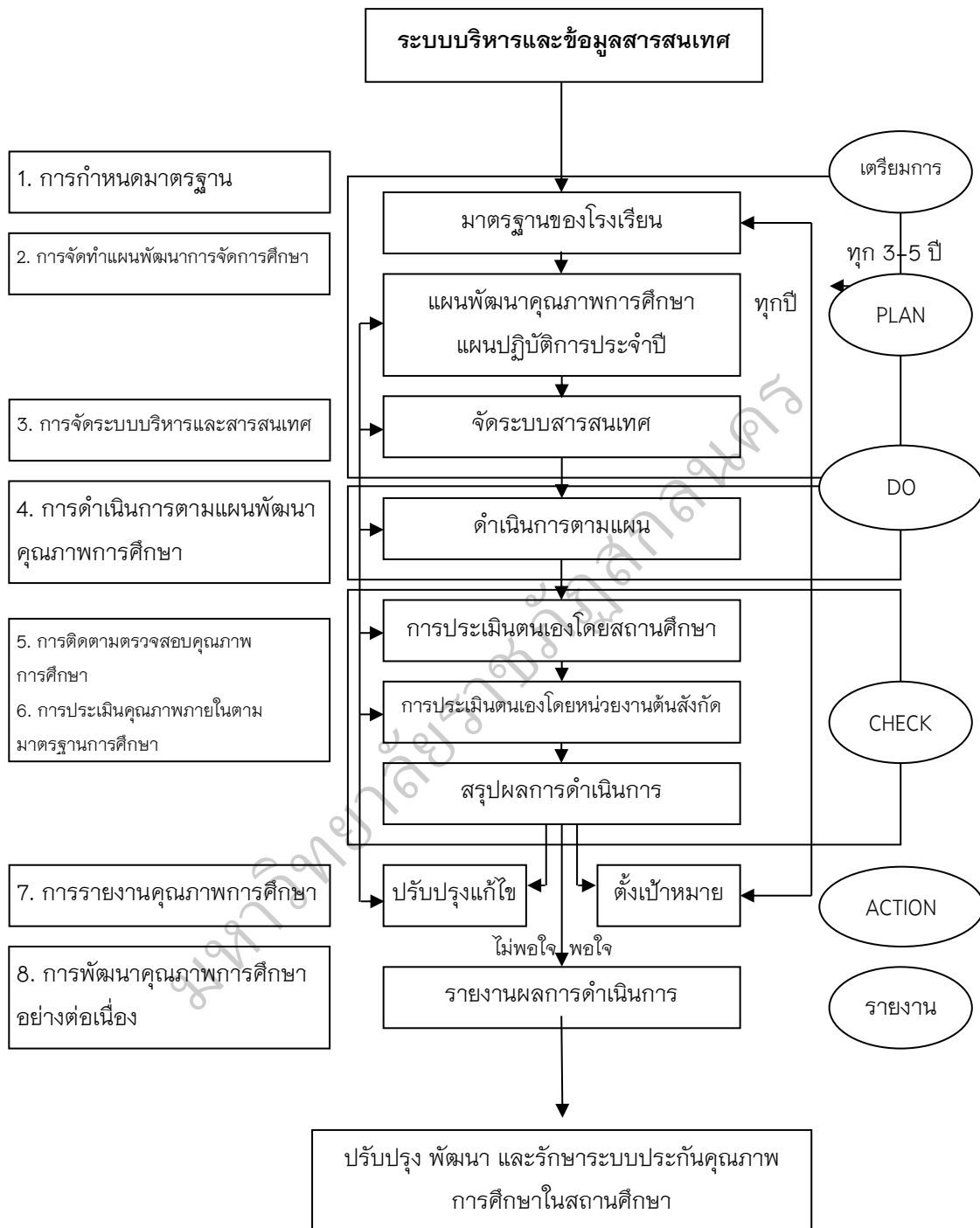
การศึกษาของสถานศึกษา 4) ประกาศมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้สาธารณชนรับทราบ เพื่อร่วมกันพัฒนาสถานศึกษา 5) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและดำเนินงานตามแผนโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและ 6) บริหารจัดการทรัพยากรใช้อย่างคุ้มค่าและแสวงหาเพิ่มเติมอย่างเหมาะสม

2.3 ความสัมพันธ์ของการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพ

ภายนอก

ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเป็นการปฏิบัติงานอย่างมีขั้นตอนทำอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ คุณภาพที่เกิดกับผู้เรียน การทำงานโดยยึดระบบคุณภาพย่อมสร้างความมั่นใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาที่ได้พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาสถานศึกษาแสดงถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญสถานศึกษาต้องมีกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องที่เน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อสะท้อนถึงผลการจัดการศึกษาแต่ละระดับ ผลการบริหารจัดการศึกษา ผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและผลจากการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาซึ่งผลการดำเนินงานดังกล่าวเป็นมาตรฐานที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ใช้ในการประเมินคุณภาพภายนอก (ตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 หมวด 3 ข้อ 38) ในกรณีที่สถานศึกษาได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกแล้ว ปรากฏว่า ผลการจัดการศึกษาได้ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพภายนอกสถานศึกษาจะต้องจัดทำแผนปรับปรุงคุณภาพตามข้อเสนอแนะที่ได้รับเสนอแผนต่อสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งผลการประเมินโดยผ่านสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหลังจากนั้น ภายใน 2 ปี สถานศึกษาจะได้รับการประเมินใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการประกันคุณภาพภายในตามหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบวงจร (PDCA) เป็นระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ที่มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องทั้งนี้สามารถสรุปเป็น 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (PLAN) การปฏิบัติตามแผน (DO) การตรวจสอบประเมินผล (CHECK) และการปรับปรุงพัฒนา (ACTION) ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 22)

ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน มีรายละเอียด ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการ ซึ่งการเตรียมการที่มีความสำคัญ คือ

1.1 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยต้องสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการประกันคุณภาพภายในและการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะจัดทำการศึกษาชี้แจงทำความเข้าใจโดยใช้บุคลากรภายในสถานศึกษาหรือวิทยากรจากภายนอก โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมรับทราบพร้อมกัน และต้องพัฒนาความรู้ ทักษะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในให้บุคลากรทุกคนเกิดความมั่นใจในการดำเนินงานประกันคุณภาพด้วยการจัดประชุม เชิงปฏิบัติการ โดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการในแต่ละปี ต่อมาเน้นเนื้อหาการกำหนดกรอบและแผนการประเมิน การสร้างเครื่องมือประเมิน และการรวบรวมข้อมูลในช่วงทำแผนเรื่องเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอผลการประเมินและการเขียนรายงานผลการประเมินตนเอง (Self Study Report)

1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการประสานงาน กำกับดูแล ช่วยเหลือสนับสนุนให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยการตั้งคณะกรรมการควรพิจารณาตามแผนภูมิโครงสร้างการบริหารซึ่งฝ่ายที่รับผิดชอบงานใด ควรเป็นกรรมการรับผิดชอบการพัฒนา และประเมินคุณภาพงานนั้น

2. ขั้นตอนดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน

2.1 การวางแผน จะต้องมีกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงานผู้รับผิดชอบงาน ระยะเวลาและทรัพยากรที่ต้องใช้ สำหรับแผนต่างๆ ที่ควรจัดทำคือ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี แผนการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา แผนการประเมินคุณภาพและแผนงบประมาณ เป็นต้น

2.2 การปฏิบัติตามแผน ซึ่งในขณะดำเนินการต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลาและผู้บริหารควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการปฏิบัติ กำกับติดตามการทำงานทั้งระดับบุคลากร ายกลุ่ม ายหมวด และให้การนิเทศ

2.3 การตรวจสอบประเมินผล เป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่แสดงว่าการดำเนินงานที่ผ่านมาบรรลุเป้าหมายเพียงใดโดยการประเมินต้องจัดวางกรอบการประเมิน จัดหาหรือจัดทำเครื่องมือ

จัดเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แปลความข้อมูล และการตรวจสอบ ปรับปรุง
คุณภาพการประเมิน

2.4 การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน เมื่อแต่ละฝ่าย
ประเมินผลเสร็จแล้วจะส่งผลให้คณะกรรมการรับผิดชอบนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์และ
แปลผลแล้วนำเสนอผลต่อผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและ
บุคลากร นำไปวางแผนในระยะต่อไป และจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศหรือการเขียน
รายงานประเมินตนเอง

3. ขั้นตอนการจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี

เมื่อสถานศึกษาดำเนินการประเมินผลภายในเสร็จแล้วจะจัดทำ
รายงาน โดยเริ่มจากรวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมินมาวิเคราะห์จำแนกตาม
มาตรฐานการศึกษา และเขียนรายงาน

จากขั้นตอน ดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการดำเนินงาน
พัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติดีสถานศึกษาอาศัย
แนวคิดการพัฒนาเชิงระบบของเดมมิ่ง (Plan Do Check Act) เป็นพื้นฐานการปฏิบัติงาน
(วิชญ์ ทรัพย์สมบัติ, 2552) ดังนี้ 1) P (Plan) การวางแผน สถานศึกษามีการพัฒนาระบบ
ข้อมูลและสารสนเทศ และใช้ในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาจัดทำแผนพัฒนาการ
จัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพผู้เรียน ด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ตั้งเป้าหมายกำหนด
ขั้นตอนการดำเนินงาน/พัฒนาและระยะเวลาการพัฒนามีการจัดหาและจัดสรรทรัพยากรที่
จำเป็นทั้งในด้านบุคคลเครื่องมือและงบประมาณรวมทั้งทำความเข้าใจในแนวปฏิบัติเพื่อ
สร้างความชัดเจนในการดำเนินงานกับบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 2) D (Do) การปฏิบัติ
สถานศึกษามีการนำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสู่การปฏิบัติ ดำเนินการตามแผนอย่าง
จริงจัง 3) C (Check) การตรวจสอบสถานศึกษามีการติดตามตรวจสอบและประเมินผล
เพื่อติดตามความก้าวหน้าและความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้อย่าง
เป็นระบบ และ 4) A (Act) การพัฒนาปรับปรุง หากผลการปฏิบัติเป็นที่น่าพอใจประสบ
ความสำเร็จสถานศึกษาก็จัดให้เป็นมาตรฐานเพื่อถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไปเพื่อยกระดับ
คุณภาพให้สูงขึ้นและหากผลการปฏิบัติมีข้อควรปรับปรุงสถานศึกษาก็จะมีการกำหนด
วิธีการปรับปรุงต่อไปทุกขั้นตอนของการดำเนินงานพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน
ของสถานศึกษา เน้นการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียน เป็นฐาน (School-Based
Management : SBM) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายประกอบด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา

ผู้ปกครอง ชุมชนและสถานศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมดำเนินงาน ร่วมตัดสินใจ (Decision-Making) เพื่อเพิ่มประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงและใช้หลักการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกัน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษากระบวนการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนนวมวิทาลัย (ศิริวรรณ โสตา, 2546) จากการศึกษาดังกล่าว พบว่า การดำเนินการประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ เป็นการเตรียมความพร้อมของบุคลากรโดยให้ความรู้ สร้างความตระหนักและส่งเสริมให้ติดตามความเคลื่อนไหวเรื่อง การประกันคุณภาพอยู่เสมอมีการแต่งตั้งบุคลากรดำเนินงานออกเป็น 2 ชุด ชุดแรกเป็น คณะอนุกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษาทำหน้าที่หลักในการประเมินคุณภาพภายใน โรงเรียนและชุดที่สองเป็นคณะทำงานวิจัย ทำหน้าที่หลักในการประสานงานระหว่าง บุคลากรในโรงเรียนและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานและ นำข้อมูลไปใช้ปรับปรุงพัฒนางานนอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษายังมีการสร้างความ เคารพและศรัทธาในตัวผู้บริหารให้กับคณะครูรวมทั้งเน้นความร่วมมือจากชุมชนและการ สนับสนุนจากต้นสังกัด

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของ สถานศึกษา โดยยึดวงจรบริหารคุณภาพตามแนวคิดเชิงระบบ (PDCA) ดังนี้

1. การวางแผนปฏิบัติงานเป็นการกำหนดปรัชญาและเป้าหมาย การศึกษาที่เด่นชัด โดยยึดพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุปนิสัยของนักเรียนและการพัฒนาความสามารถของผู้เรียน โดยเน้นทักษะด้านวิชาการและทักษะชีวิตมีแผนงานหลักในการปฏิบัติงาน

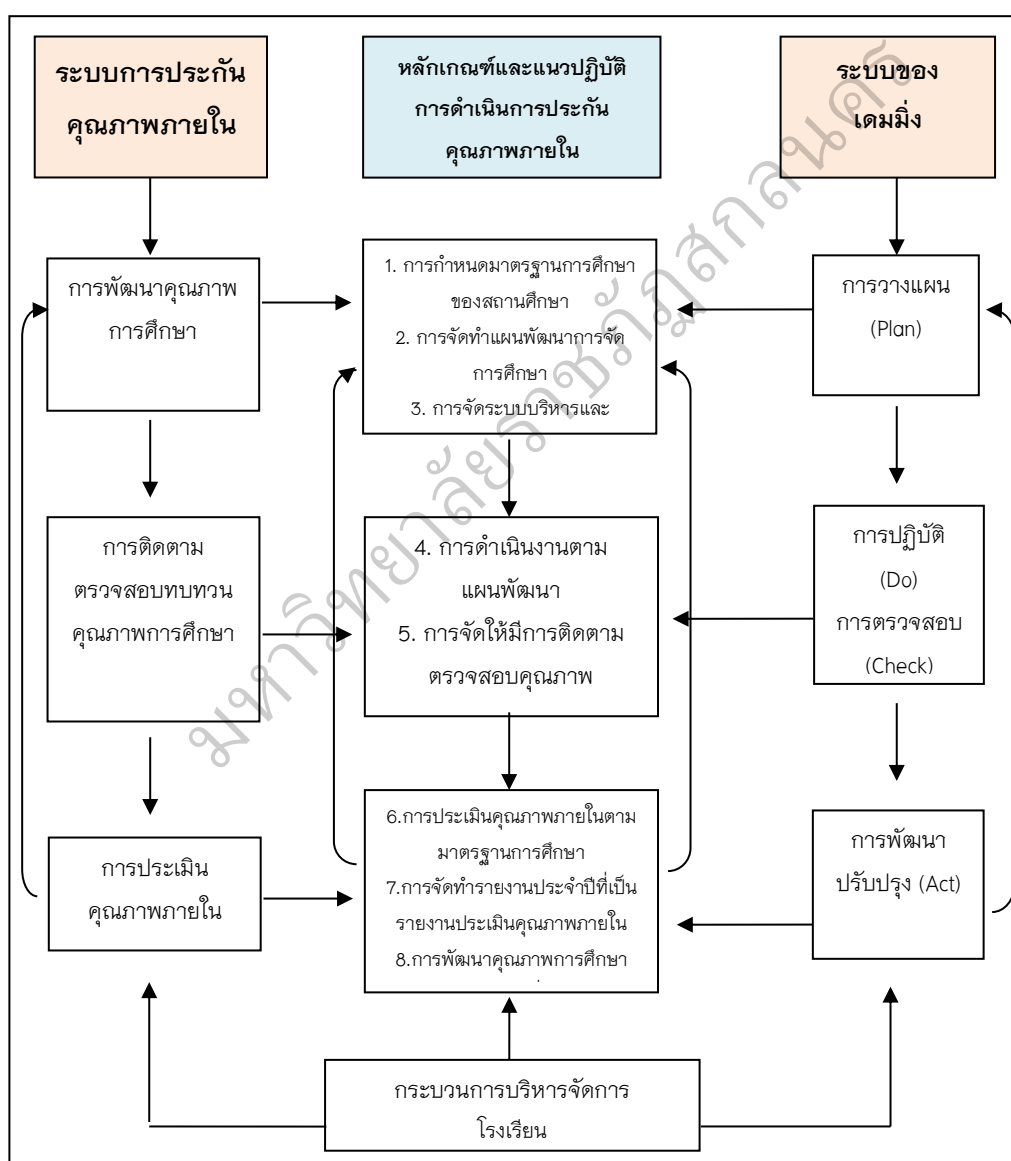
5 แผนงาน ได้แก่ แผนงานทั่วไป แผนงานการเรียนการสอนฝ่ายวิชาการ แผนงานส่งเสริม พละนามัย แผนงานการจัดการคณะและแผนงานปรับปรุงพัฒนาโดยมีการจัดทำแผน งบประมาณล่วงหน้า 3 ปี ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ การไม่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ

2. การปฏิบัติงานตามแผน เป็นการนำแผนสู่การปฏิบัติผู้บริหาร ส่งเสริมให้บุคลากรทำงานร่วมกันเป็นทีมเน้นการกระจายอำนาจจัดสิ่งอำนวยความสะดวกใน การทำงานอย่างครบครันและมีการกำกับติดตามและให้การนิเทศการดำเนินงานอย่าง สม่ำเสมอ

3. การตรวจสอบและประเมินผล เป็นการวางกรอบการประเมินผลโดยยึดเป้าหมายการศึกษาของโรงเรียนเป็นหลักและเน้นการประเมินผลภายในแบบไม่เป็นทางการ

4. การนำผลประเมินมาปรับปรุงงาน เป็นการใช้ระบบการประเมินผลการทำงานของบุคลากรขับเคลื่อนการพัฒนาและปรับปรุงงาน

จากการศึกษา การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ผู้วิจัย พอสรูปเป็นแผนภูมิความสัมพันธ์กระบวนการประกันคุณภาพภายในดังภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 ความสัมพันธ์กระบวนการประกันคุณภาพภายใน (ธีรพงษ์ ศรีโพธิ์, 2555)

3. แนวคิดและนโยบายเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพการศึกษาปฐมวัย

3.1 แนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษาปฐมวัย

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2550, หน้า 16–24) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษาปฐมวัยว่า การศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาที่กำลังก้าวระหว่างสถานศึกษาหรือโรงเรียนอนุบาลกับสถานพัฒนาเด็กเล็กหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งสถานศึกษาปฐมวัยทั้ง 2 ลักษณะ มีการประกันคุณภาพการศึกษาที่แตกต่างกัน กล่าวคือโรงเรียนอนุบาลจะมีการประกันคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ของสำนักมาตรฐานการศึกษา แต่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือสถานเลี้ยงเด็กจะมีการดูแลคุณภาพตามมาตรฐานของกระทรวงพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งการประกันคุณภาพการศึกษาปฐมวัย ใช้แนวคิดหลักการการนำกระบวนการ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการแก้ไขปรับปรุง (Action) มาใช้ในการทำงาน (รุ่ง แก้วแดง, 2544, หน้า 96) สำหรับการประกันคุณภาพการศึกษาปฐมวัย คุณภาพการศึกษาปฐมวัยประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญ 2 ประการ

1. นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา
2. นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและมีความพร้อม
กิจกรรมการประกันคุณภาพที่สำคัญประกอบด้วย 1) การควบคุมคุณภาพ 2) การตรวจสอบคุณภาพและ 3) การประเมินคุณภาพโดยมีมาตรฐานการประเมินสำหรับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยควรประกอบด้วย 5 ประเด็น คือ
 1. การบริหารจัดการ
 2. การปฏิบัติต่อเด็ก
 3. การจัดการเรียนการสอน
 4. สมรรถนะครู
 5. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, หน้า 9) ได้กล่าวถึงอุดมการณ์ของการจัดการศึกษาปฐมวัยว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับแรกเพื่อวางรากฐานชีวิตของเด็กไทยให้เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์มีพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกายอารมณ์จิตใจสังคมและสติปัญญาบนพื้นฐานความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยใช้กิจกรรมกระตุ้นและส่งเสริม

พัฒนาการของสมองอย่างเต็มที่รวมทั้งเตรียมตัวเด็กให้พร้อมที่จะเรียนรู้การศึกษาปฐมวัย มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละบุคคลภายใต้บริบททางวัฒนธรรมอารยธรรม และวิถีชีวิตทางสังคมซึ่งมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างกัน

หลักการของการจัดการศึกษาปฐมวัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550, หน้า 9) กล่าวว่

1. หลักการพัฒนาเด็กโดยองค์รวมโดยเริ่มจากการพัฒนาด้านร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์กระตุ้นให้สมองได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่พัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์ให้เป็นผู้มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง
2. หลักการจัดประสบการณ์ที่ยึดเด็กเป็นสำคัญโดยจัดการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักความเอาใจใส่และจัดการเรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
3. หลักการสร้างเสริมความเป็นไทยโดยการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นคนไทยความเป็นชาติไทยที่มีวัฒนธรรมอันดีงามเคารพนับถือและกตัญญูต่อบิดามารดา มีชาติศาสนาพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจ
4. หลักความร่วมมือโดยครอบครัวชุมชนและสถานศึกษารวมทั้งสถาบันต่างๆ ในสังคมร่วมมือกันในการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการเหมาะสมกับวัย
5. หลักแห่งความสอดคล้องของอุดมการณ์และมาตรฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัยต้องสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 17-24) การศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดูแล และการศึกษาที่จัดให้กับเด็กแรกเกิดถึงอายุ 8 ปี การศึกษาอนุบาลเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาปฐมวัยการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่อาจจำแนกออกได้ เป็น 4 ระดับ คือ การศึกษาระดับอนุบาล การศึกษาระดับประถมศึกษา การศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งการศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย ความคิด สติปัญญา สังคม และอารมณ์ในขณะที่ยังการศึกษาระดับอุดมศึกษา มุ่งที่การเตรียมเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเป็นต้น

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก เป็นการพัฒนาเด็กตามศักยภาพอย่างเหมาะสม มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากการศึกษาระดับอื่นๆ เด็กวัยนี้เป็นช่วงแห่งพัฒนาการของอนาคต เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานชีวิต บุคลิกภาพ และการพัฒนาสมองมุ่งพัฒนาด้านร่างกายสติปัญญาอารมณ์จิตใจและสังคมเพื่อเป็นการเตรียมเด็กให้มีพื้นฐานที่ดีอีกทั้งเป็นการสนองความต้องการและความสนใจของเด็กโดยจัดให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะของเด็กและมุ่งส่งเสริมให้เด็กคิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาเป็นและปลูกฝังให้เด็กมีพื้นฐานที่ดีทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม

3.2 ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

ในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 5) ได้กำหนดปรัชญาการศึกษา ไว้ดังนี้ การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 2546 ยึดหลักการ การจัดการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมการพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็กโดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจสังคมและสติปัญญาโดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับต้องมีความหมายกับตัวเด็กเป็นหลักสูตรที่ให้โอกาสทั้งเด็กปกติเด็กด้อยโอกาสและเด็กพิเศษได้พัฒนารวมทั้งยอมรับในวัฒนธรรมและภาษาของเด็กพัฒนาเด็กให้รู้สึกเป็นสุขในปัจจุบันมิใช่เพียงเพื่อเตรียมเด็กสำหรับอนาคตข้างหน้าเท่านั้น
2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะต้องอยู่ในสภาพที่สนองความต้องการความสนใจของเด็ก ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้อยู่ในที่ที่สะอาดปลอดภัย อากาศสดชื่น มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อมีวัสดุอุปกรณ์ มีของเล่นที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่นเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกที่เด็กอยู่รวมทั้งพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมดังนั้นสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนจึงเป็นเสมือนหนึ่งสังคมที่มีคุณค่าสำหรับเด็กแต่ละคนจะเรียนรู้และ

สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลในสังคมเห็นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษากับเด็กปฐมวัย

3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กผู้สอนมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอย่างมากผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กที่ผู้สอนและเด็กมีส่วนร่วมที่จะริเริ่มทั้ง 2 ฝ่าย โดยผู้สอนจะเป็นผู้สนับสนุนชี้แนะและเรียนรู้ร่วมกับเด็กส่วนเด็กเป็นผู้ลงมือกระทำเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเองดังนั้นผู้สอนจะต้องยอมรับเห็นคุณค่ารู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบก่อนเพื่อจะได้วางแผนสร้างสภาพแวดล้อมและจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเหมาะสมนอกจากนี้ผู้สอนต้องรู้จักพัฒนาตนเองปรับปรุงใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมกับเด็ก

4. การบูรณาการการเรียนรู้การจัดการเรียนการสอนยึดหลักการบูรณาการที่ว่าหนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญดังนั้นเป็นหน้าที่ของผู้สอนจะต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรมหลากหลายทักษะหลากหลายประสบการณ์สำคัญอย่างเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดไว้

5. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กการประเมินเด็กปฐมวัยยึดวิธีการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ผู้สอนจะต้องสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตนและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ผลที่ได้จากการสังเกตพัฒนาการจากข้อมูลเชิงบรรยายจากการรวบรวมผลงานการแสดงออกในสภาพที่เป็นจริงข้อมูลจากครอบครัวของเด็กตลอดจนการที่เด็กประเมินตนเองหรือผลงานสามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใดข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการจะช่วยผู้สอนในการวางแผนการจัดกิจกรรมซึ่งให้เห็นความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคนใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารกับพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กและขณะเดียวกันยังใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้กับเด็กในวัยนี้ได้อีกด้วย

6. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับครอบครัวของเด็กเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเจริญเติบโตขึ้นมาผู้สอนพ่อแม่และผู้ปกครองของเด็กจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก

ต้องยอมรับและร่วมมือกันรับผิดชอบที่จะต้องช่วยกันพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องร่วมกันตั้งนั้นผู้สอนจึงมิใช่จะแลกเปลี่ยนความรู้กับพ่อแม่ผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเท่านั้นแต่จะต้องให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย

โดยสรุป การศึกษาปฐมวัยมีความมุ่งหมายให้เด็กได้รับการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัยบนพื้นฐานความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่โดยผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย

3.3 มาตรฐานคุณภาพการศึกษา

มาตรฐานคุณภาพการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดในสถานศึกษาทุกแห่งและเพื่อใช้เป็นหลักเทียบสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแลการตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2542, หน้า 3) มาตรฐานในบริบทนี้เป็นมาตรฐานที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาโดยองค์รวม การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาเป็นการให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา 2 ประการ คือ

1. สถานศึกษามีเกณฑ์เปรียบเทียบกับมาตรฐานเดียวกัน
 2. มาตรฐานทำให้สถานศึกษามีเป้าหมายชัดเจนในการพัฒนาการศึกษา
- การกำหนดมาตรฐานทำให้สถานศึกษามีเป้าหมาย ในการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมาตรฐาน คุณภาพครูที่ต้องจัดการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน ทั้งยังเป็นแนวทางให้กับสาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้การสนับสนุนส่งเสริมสถานศึกษาในด้านต่างๆ เพื่อให้คุณภาพการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ ก่อเกิดประสิทธิผลตามความคาดหวังของชุมชน

3.4 ความสำคัญของมาตรฐานการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ได้มาตรฐานเดียวกันและให้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาที่เป็นสาระเกี่ยวกับอุดมการณ์ เป้าหมายและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ มาตรฐานการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในเชิงปรัชญา คือ สำคัญต่อการวางรากฐานของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดความ

สมดุลในคุณภาพของผู้เรียน สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข สอดคล้องกับตามความต้องการของสังคม ชุมชน และมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหรือมาตรฐานการศึกษาที่มีความสำคัญต่อการวางนโยบาย การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และมาตรการในการพัฒนาการจัดการศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่สภาพแวดล้อมมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้มาตรฐานการศึกษาที่มีความสำคัญในแง่ของการเป็นฐานข้อมูลสนับสนุนการพยากรณ์คุณภาพที่คาดหวังตามที่ต้องการ ก่อให้เกิดการวางแผนล่วงหน้าได้

อุดมการณ์ของการจัดการศึกษา คือการจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรมคุณธรรมและ วัฒนธรรม เป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวงมุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปกป้องความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐานและ พัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่า การศึกษาเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ดังนั้น แนวคิดของมาตรฐานการศึกษาจึงสอดคล้องกับอุดมการณ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญ คือปัจจัยนำเข้าได้แก่ ตัวผู้เรียน สภาพแวดล้อมหรือบริบททั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาที่มีผู้ปกครอง ชุมชน ครู ผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรฐานการศึกษาจึงต้องกำหนดให้ครอบคลุมตามกรอบขององค์ประกอบของการจัดการศึกษาโดยมีแนวคิดที่สำคัญ คือ

1. การบูรณาการ การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา มีความเกี่ยวข้องกันทั้งด้านการบริหารการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอน สภาพหรือบริบทของชุมชนนั้นๆ จึงต้องมีการพิจารณาถึงความสอดคล้องขององค์ประกอบเหล่านี้ในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้มีความเกี่ยวเนื่องกันทั้งมาตรฐานด้านครู ผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนและท้องถิ่น

2. ความสอดคล้อง การกำหนดคุณภาพของการจัดการศึกษาหรือผลผลิตจากการศึกษานับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยและการจัดการศึกษาเพื่อมวลมนุษยชนนั้นว่าเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กำหนดว่าเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็น

คนดี เก่ง มีสุข ดังนั้นในการจัดทำมาตรฐานการศึกษาจึงต้องให้มีความสอดคล้องกันในแต่ละระดับตั้งแต่ระดับชาติ หน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบ สถานศึกษาจนถึงท้องถิ่น

3. การรับผิดชอบร่วมกัน การจัดการศึกษาหรือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาจึงต้องให้มีการแสดงความรับผิดชอบร่วมกันทุกส่วน การมีบทบาทหรือการทำงานร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาสำเร็จลุล่วงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4. การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดมาตรฐานการศึกษา ทั้งนี้ โลกและสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การจำกัดของทรัพยากรทำให้ต้องมีการวางแผนการใช้ทรัพยากรล่วงหน้า ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของการจัดการศึกษานั้นสิ่งสำคัญคือทรัพยากรมนุษย์ เพราะเป็นผู้กำหนดแนวทางหรือนโยบายหลัก ดังนั้น มาตรฐานการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า

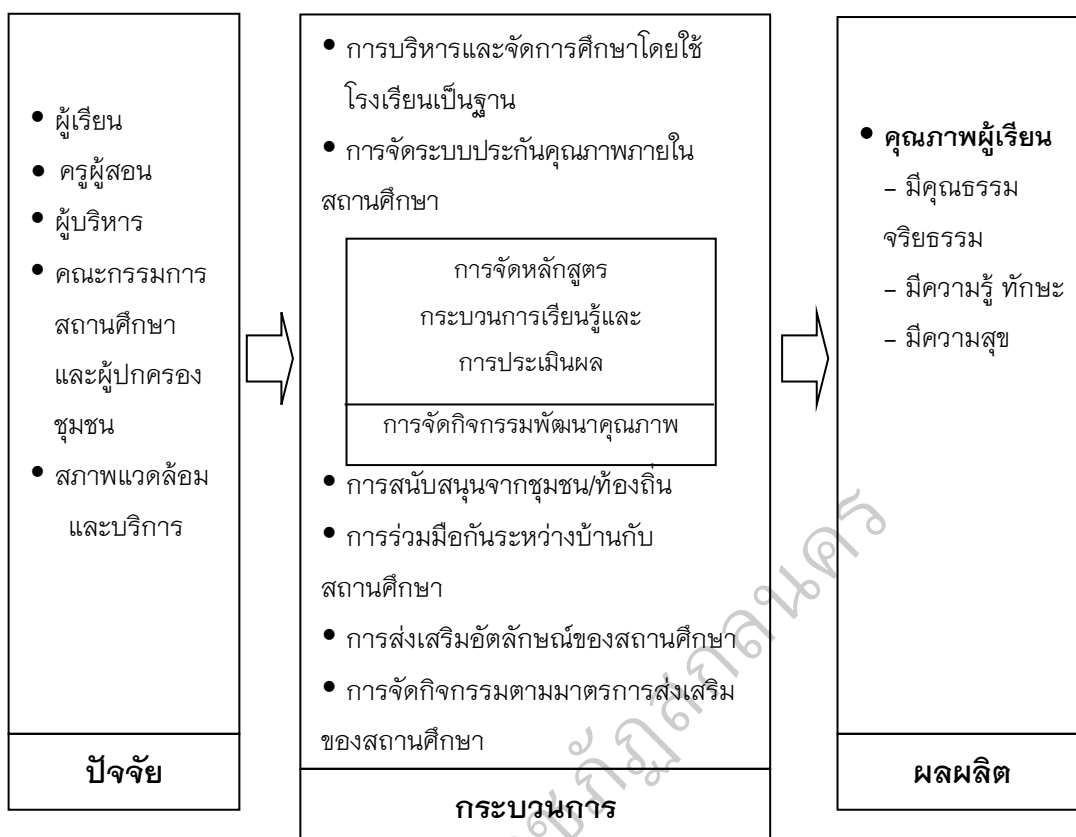
สรุปได้ว่า การกำหนดมาตรฐานการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษามีประโยชน์ต่อสถานศึกษาช่วยให้สถานศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นเครื่องมือในการกำกับ การตรวจสอบ การนิเทศ การติดตามและประเมินผลมีข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับ สถานภาพและความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาเพื่อเป็นมาตรฐานการศึกษาสำหรับการประกันคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาและเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนา มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในระยะต่อไป

3.5 แนวคิดการกำหนดมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554, หน้า 4-7) ได้สรุปว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพมีสิ่งสำคัญที่บ่งบอกได้อย่างชัดเจนหลายประการได้แก่มีการกำหนดภารกิจของสถานศึกษาที่ชัดเจนมีการกำกับติดตามงาน สม่่าเสมอความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาบ้านและชุมชนมีความใกล้ชิดและไว้วางใจกันมีการตั้งความคาดหวังของผลสำเร็จไว้สูงมีความเป็นผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้อย่างมืออาชีพทั้งครูและผู้บริหารมีการสร้างโอกาสในการเรียนรู้และให้เวลาผู้เรียนในการทำงาน กลุ่มมากขึ้นจัดสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นอย่างมีระเบียบสะอาดและปลอดภัยมีการจัดหลักสูตรที่ชัดเจนสอดคล้องกับเป้าหมายใช้กลวิธีการประเมินที่หลากหลายจัดการเรียนการสอนที่

กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจกระตือรือร้นในการที่จะเรียนรู้จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการขจัดสิ่งที่จะเป็นอุปสรรคสำหรับการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง และชุมชนพัฒนางานอยู่บนพื้นฐานของการวิจัยใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างเต็มที่และวางแผนงานอย่างมีประสิทธิภาพ นิตย คำชนนันทิกุล (2547, บทคัดย่อ) ระบุว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำสำคัญคณะทำงานมีความรู้ความเข้าใจเสียสละแรงกายแรงใจ สติปัญญาและเวลาในการปฏิบัติงานซึ่งได้รับความรู้จากการประชุมการศึกษาคุณภาพและการนิเทศติดตามการพัฒนามาตรฐานการศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาทุกแห่งจัดทำธรรมนูญสถานศึกษาแผนปฏิบัติการประจำปีและมาตรฐานการปฏิบัติงานการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการเฉลี่ยปีละหนึ่งครั้งมีการจัดกิจกรรมสร้างความตระหนักหลายวิธีมีการรายงานการประเมินตนเองและมีประเมินภายในปีการศึกษาละหนึ่งครั้งการประเมินคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาได้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามกลุ่มประสบการณ์และกลุ่มสาระการเรียนรู้ส่วนการประเมินมาตรฐานการศึกษาดำเนินการในด้านกระบวนการด้านปัจจัยและด้านผู้เรียนการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีสถานศึกษาได้ดำเนินการรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัดและสาธารณชนในรูปแบบต่างๆ มีการจัดทำรายงานการประเมินตนเองเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอกและการผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาที่มีความตระหนักที่จะนำผลการประเมินมาตรฐานการศึกษาไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษาต่อไป เมื่อวิเคราะห์ลักษณะหรือกิจกรรมต่างๆ แล้วสามารถจัดแบ่งปัจจัยที่สะท้อนคุณภาพการศึกษาได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณภาพผู้เรียน 2) ด้านการจัดการศึกษา (มองที่ครูผู้สอนผู้บริหารสถานศึกษาคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองชุมชน) 3) ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (มองที่การร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชน) 4) ด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา (มองที่เป้าหมายวิสัยทัศน์ปรัชญาและอุดมการณ์ของสถานศึกษา) และ 5) ด้านมาตรการส่งเสริม (มองที่การดำเนินงานเพื่อตอบสนองนโยบายตามอุดมการณ์ของสถานศึกษาและนโยบายของรัฐในขณะปัจจุบัน)

จากข้อสรุปดังกล่าว เมื่อนำมาประยุกต์กับแนวคิดการทำงานเชิงระบบ (System Approach) ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยกระบวนการและผลผลิตสามารถกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อความชัดเจนในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ ดังแสดงในภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 กรอบแนวคิดในการพัฒนามาตรฐาน (สำนักคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน, 2550, หน้า3)

3.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน

คุณภาพผู้เรียนที่สังคมต้องการ ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ที่ว่า
“การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ
(หมายถึง สุขกาย สุขใจ) สติปัญญา ความรู้ (หมายถึงเป็นคนเก่ง) และคุณธรรม
มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
(หมายถึง เป็นคนดีของคนรอบข้างและสังคม)” และในมาตรา 7 ที่ว่า “ในกระบวนการ
เรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองใน
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิ
หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ
รวมทั้ง ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” นอกจากนี้ เพื่อให้ก้าวทันกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคที่ความรู้และเทคโนโลยีเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว กระทรวงศึกษาธิการในยุคของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ได้ประกาศวิสัยทัศน์เกี่ยวกับคนไทยยุคใหม่ว่า คนไทยยุคใหม่ต้องได้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีสติรู้ทัน มีปัญญา รู้คิด มีสมรรถนะและมีคุณธรรม รับผิดชอบต่อครอบครัว ประเทศชาติ และเป็นพลเมืองดีของโลก ซึ่งสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ที่ได้มุ่งพัฒนาให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัยความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เด็กพัฒนาตนเองเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการเรียนรู้และดำรงชีวิตในอนาคต ดังนั้น ในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพผู้เรียนระดับปฐมวัยจึงยังคงยึดการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรเป็นหลัก โดยกำหนดคุณภาพผู้เรียนเป็น 4 ส่วน คือ มีพัฒนาการด้านร่างกาย มีพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ มีพัฒนาการด้านสังคม และมีพัฒนาการด้านสติปัญญา

3.5.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย

องค์ประกอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาปฐมวัยให้บรรลุผลตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ

1. การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาโดยต้องพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็กหลักสูตรต้องมุ่งพัฒนาเด็กทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ สังคม และสติปัญญา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับ ต้องมีความหมายกับตัวเด็กหลักสูตรต้องเปิดโอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษได้รับพัฒนาเต็มศักยภาพรวมทั้งเข้าใจยอมรับในวัฒนธรรมและภาษาของเด็กคำนึงถึงการพัฒนาเด็กให้รู้สึกเป็นสุขในปัจจุบันมิใช่เพียงเพื่อเตรียมเด็กสำหรับอนาคตข้างหน้าเท่านั้น

2. ระบบกลไกการเสริมสร้างตระหนักรู้และความเข้าใจการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยให้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้ชุมชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาโดยให้มีการประสานความร่วมมือในการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ดังนั้นชุมชนจึงมีบทบาทในการจัดการศึกษาปฐมวัยคือมีส่วนร่วมในการบริการ

ศึกษาในบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการของสถานศึกษาเป็นศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายการเรียนรู้ให้เด็กได้เรียนรู้และมีประสบการณ์จากสถานการณ์จริงให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนเชิญวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กทุกด้านตลอดถึงการสืบสานจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ ประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นรวมถึงการตรวจสอบและประเมินผล การจัดการศึกษาของสถานศึกษา

3. สถานศึกษาต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นเอื้อประโยชน์ และอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกายอารมณ์และจิตใจสังคมและสติปัญญาเช่นจัดให้มีอุปกรณ์ของเล่นของใช้เครื่องนอนเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้พอเพียงกับเด็กโดยจัดให้เหมาะสมสะอาดและปลอดภัยจัดให้มีมุมหนังสือที่จำเป็นต่อพัฒนาการของเด็กให้เพียงพอและเหมาะสมกับวัยจัดให้มีเครื่องเล่นสนามที่เหมาะสมและปลอดภัยจัดให้มีพื้นที่สำหรับแปรงฟันล้างมือทำความสะอาดร่างกายห้องน้ำห้องส้วมพร้อมอุปกรณ์ที่จำเป็นและเหมาะสมกับเด็กและจัดให้มีห้องพยาบาลที่เพียงพอสะอาดเหมาะสมเพื่อเป็นการช่วยเหลือเด็กเบื้องต้น

3.5.3 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ปัจจุบันมีแหล่งเรียนรู้มากมายในชุมชน มีผู้รู้ หรือที่เรียกกันว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านที่สามารถให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้ การเรียนแต่เพียงในห้องเรียนจึงไม่เพียงพอ เนื่องจากความรู้นอกห้องเรียนเกิดขึ้นมากมายและรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรหลักในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับสถานศึกษามีส่วนในการส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันให้เกิดการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานได้ ผู้บริหารและครูอาจารย์คือบุคคลสำคัญที่จะต้องประสานงานให้องค์กร ท้องถิ่นและผู้นำด้านต่างๆ ได้เข้ามาร่วมกันเรียนรู้และมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ผู้บริหารและครูต้องสร้างศรัทธาและฟื้นฟูบทบาทการเป็นผู้นำชุมชนด้าน การศึกษาสร้างความตระหนักและความเข้าใจในการมีส่วนร่วมพัฒนาสถานศึกษา ตัวบุคลากรและองค์กรในท้องถิ่นเอง สามารถเป็นสื่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้ รวมทั้ง สามารถสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และเข้าถึงการเรียนรู้ได้ทั้งระดับตนเองและสังคม

การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ต้องเริ่มที่การมีส่วนร่วม การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมทำให้เกิดพลังชุมชน พลังชุมชนทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทำให้เกิดสังคมเรียนรู้ สังคมเรียนรู้ทำให้คนในสังคมเกิดสันติสุขและสันติภาพ

3.5.4 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของสถานศึกษา

หลักสูตรศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดมาตรฐานของ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เด็กควรจะมีเหมือนกันทุกคนแต่เนื่องจาก สถานศึกษาแต่ละแห่งมีบริบทที่แตกต่างกันจึงควรมีการพัฒนาคุณลักษณะของเด็กเป็น การเฉพาะของตนเองอัตลักษณ์โดดเด่นของเด็กที่สถานศึกษาต้องการให้เกิดสถานศึกษา ต้องจัดกิจกรรมโครงการที่เป็นจุดเน้นหรือแสดงความโดดเด่นของสถานศึกษาซึ่ง สถานศึกษาปฏิบัติจนได้รับการยอมรับจากบุคคลทั้งในระดับชุมชนและในวงกว้างส่งผล สะท้อนเป็นคุณลักษณะเฉพาะของผู้เรียนตัวอย่าง เช่น โรงเรียนในโครงการพระราชดำริ โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย โรงเรียนส่งเสริมคุณธรรม โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นต้น การกำหนดอัตลักษณ์ของเด็กจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของ สถานศึกษาเห็นได้จากการวิเคราะห์ความเป็นมาของสถานศึกษาเจตนารมณ์ในการจัดตั้ง หรือบริบทของสถานศึกษาที่ผ่านกระบวนการประชาพิจารณ์จากกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องจนถึง การกำหนดเป็นปรัชญาปณิธานพันธกิจและวัตถุประสงค์สถานศึกษาอัตลักษณ์ของเด็ก หรือของสถานศึกษาต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา

3.5.5 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการส่งเสริม

นอกจากภารกิจด้านการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 แล้วสถานศึกษายังมีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล และหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นการปฏิรูป การศึกษาการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีการส่งเสริมและสืบสานโครงการตามพระราชดำริ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษาการ ส่งเสริมให้เด็กรักการอ่านการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยเป็นต้นรวมทั้งสถานศึกษาควรมี ส่วนร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและ สถานศึกษาด้วยการดำเนินงานเพื่อยกระดับ คุณภาพสถานศึกษาให้ได้มาตรฐานและการแสวงหาจุดเด่นเพื่อสร้างความเป็นเลิศของ สถานศึกษาก็ถือเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของสถานศึกษาซึ่งในส่วนนี้สถานศึกษา

สามารถกำหนดมาตรการส่งเสริมของสถานศึกษาได้เองอย่างไรก็ตามต้องเสนอหน่วยงานต้นสังกัดให้การรับรองการกำหนดตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริมของสถานศึกษาด้วย

3.6 มาตรฐานคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554, หน้า 11-14) ได้จัดทำคำอธิบายและระดับคุณภาพ พร้อมทั้งเกณฑ์การผ่านมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยเพื่อให้สถานศึกษาตลอดจนเขตพื้นที่การศึกษาใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามตรวจสอบและประเมิน ระดับคุณภาพตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาปฐมวัย แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ด้านคุณภาพนักเรียน 2) ด้านการจัดการศึกษา 3) ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) ด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษาและ 5) ด้านมาตรการส่งเสริม รวมทั้งสิ้น 11 มาตรฐาน 51 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

มาตรฐานด้านคุณภาพนักเรียน มี 4 มาตรฐาน 17 ตัวบ่งชี้

ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 1 เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย

- 1.1 มีน้ำหนักส่วนสูงเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน
- 1.2 มีทักษะการเคลื่อนไหวตามวัย
- 1.3 มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพของตน
- 1.4 หลีกเลี่ยงต่อสภาวะที่เสี่ยงต่อโรคอุบัติเหตุภัยและสิ่งเสพติด

มาตรฐานที่ 2 เด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- 2.1 ร่าเริง แจ่มใส มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง
- 2.2 มีความมั่นใจและกล้าแสดงออก
- 2.3 ควบคุมอารมณ์ตนเองได้เหมาะสมกับวัย
- 2.4 ชื่นชมศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวและรักธรรมชาติ

มาตรฐานที่ 3 เด็กมีพัฒนาการด้านสังคม

- 3.1 มีวินัยรับผิดชอบเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อ แม่ครูอาจารย์
- 3.2 มีความซื่อสัตย์สุจริต ช่วยเหลือแบ่งปัน
- 3.3 เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- 3.4 ประพฤติตนตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐานที่ 4 เด็กมีการพัฒนาด้านสติปัญญา

- 4.1 สนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัวซักถามอย่างตั้งใจและรักการเรียนรู้

4.2 มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากประสบการณ์
การเรียนรู้

4.3 มีทักษะทางภาษาที่เหมาะสมกับวัย

4.4 มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

4.5 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

มาตรฐานด้านการจัดการศึกษามี 4 มาตรฐาน 28 ตัวบ่งชี้

ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 5 ครูปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ
และเกิดประสิทธิผล

5.1 ครูเข้าใจปรัชญา หลักการและธรรมชาติของการจัดการศึกษา
ปฐมวัย และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดประสบการณ์

5.2 ครูจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับ
หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและสามารถแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย
สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

5.3 ครูบริหารการจัดชั้นเรียนที่สร้างวินัยเชิงบวก

5.4 ครูใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับการ

พัฒนาการของเด็ก

5.5 ครูใช้เครื่องมือวัดและประเมินพัฒนาการของเด็กอย่าง
หลากหลาย และสรุปรายงาน ผลการพัฒนาของเด็กแก่ผู้ปกครอง

5.6 ครูวิจัยและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ตนรับผิดชอบและ
ใช้ผลในการปรับการจัดประสบการณ์

5.7 ครูจัดสิ่งแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

5.8 ครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กและผู้ปกครอง

5.9 ครูมีวุฒิและความรู้ความสามารถ ในด้านการศึกษาปฐมวัย

5.10 ครูจัดทำสารนิทัศน์และนำมาไตร่ตรองเพื่อใช้ประโยชน์ใน

การพัฒนาเด็ก

มาตรฐานที่ 6 ผู้บริหารปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมี
ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

6.1 ผู้บริหารเข้าใจปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

- 6.2 ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และความคิดริเริ่มที่เน้นการพัฒนาเด็กปฐมวัย
- 6.3 ผู้บริหารใช้หลักการการบริหารแบบมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลการประเมินผลหรือการวิจัยเป็นฐานคิดทั้งด้านวิชาการและการจัดการ
- 6.4 ผู้บริหารสามารถจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา
- 6.5 ผู้บริหารส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ
- 6.6 ผู้บริหารให้คำแนะนำ คำปรึกษาทางวิชาการและเอาใจใส่การจัดการศึกษาปฐมวัยเต็มศักยภาพและเต็มเวลา
- 6.7 เด็ก ผู้ปกครอง ชุมชนพึงพอใจผลการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัย
- มาตรฐานที่ 7 แนวการจัดการศึกษา
- 7.1 มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาและนำสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 7.2 มีระบบกลไกให้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายตระหนักและเข้าใจการจัดการศึกษาปฐมวัย
- 7.3 จัดกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย
- 7.4 สร้างการมีส่วนร่วมและแสวงหาความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชนและท้องถิ่น
- 7.5 จัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน
- มาตรฐานที่ 8 สถานศึกษามีการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- 8.1 กำหนดมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษา
- 8.2 จัดทำและดำเนินการตามแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- 8.3 จัดระบบข้อมูลสารสนเทศและใช้สารสนเทศในการบริหารจัดการ

8.4 ติดตาม ตรวจสอบ และการประเมินคุณภาพภายในตาม
มาตรฐานการศึกษา ของสถานศึกษา

8.5 นำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกไปใช้
วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

8.6 จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพ
ภายใน

มาตรฐานด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มี 1 มาตรฐาน 2
ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 9 สถานศึกษามีการสร้าง ส่งเสริม สนับสนุน ให้
สถานศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

9.1 เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและบุคลากรใน
สถานศึกษา

9.2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในสถานศึกษา ระหว่าง
สถานศึกษากับครอบครัว ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

มาตรฐานด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา มี 1 มาตรฐาน 2 ตัวบ่งชี้
ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 10 การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามปรัชญา
วิสัยทัศน์และจุดเน้นของการศึกษาปฐมวัย

10.1 จัดโครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย
ตามวิสัยทัศน์ ปรัชญาและจุดเน้นการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษา

10.2 ผลการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย

มาตรฐานด้านการส่งเสริม มี 1 มาตรฐาน 2 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 11 การพัฒนาการศึกษาตามนโยบายและแนวทางการ
ปฏิรูปการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น

11.1 จัดโครงการกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนตามนโยบาย
เกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย

11.2 ผลการดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพภายใน

รวีวรรณ กลิ่นหอม (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหา การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนเอกชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า มีการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา 3 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมการประกันคุณภาพการศึกษา 2) การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาในขั้นการวางแผน การดำเนินการตามแผน การตรวจสอบประเมินผล คุณภาพและการนำผลการประเมินมาปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษา 3) การรายงาน คุณภาพการศึกษาการจัดทำรายงานการประเมินตนเองเพื่อขอรับการประเมินคุณภาพ ภายนอก

สุพัตรา ทรัพย์เสถียร (2547) ศึกษาเรื่องการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของ ประสิทธิภาพในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน : โดยประยุกต์ใช้โมเดลสมการโครงสร้างกลุ่มพหุ พบว่ากระบวนการดำเนินงาน ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้บรรลุประสิทธิผลได้นั้นเป็นผลมาจากปัจจัยด้าน นโยบายการบริหารและการปฏิบัติเป็นสำคัญ โดยมีปัจจัยลักษณะของบุคลากร ปัจจัยด้าน ลักษณะของโรงเรียนและปัจจัยด้านลักษณะของสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยรองลงมา

เก็จกนก เอื้องวงศ์ (2547) ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็น อุปสรรคต่อการดำเนินการในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าปัจจัยภายในที่ ส่งเสริมการดำเนินการประกันคุณภาพประกอบด้วย 3 ปัจจัยได้แก่ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ด้านวัฒนธรรมองค์การด้านบุคลากรโดยประกอบด้วยหน้าที่ผู้บริหารมีความมุ่งมั่น ทุ่มเท สนใจใฝ่รู้ ใช้ทั้งการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบริหารแบบเข้มงวดการมีวัฒนธรรม องค์การที่ดีคือมีความสัมพันธ์ที่ดีมีแบบแผนการทำงานเป็นที่มมีตัวแบบการเป็นครูที่ดี การยอมรับการเปลี่ยนแปลงและเห็นคุณค่าการประเมินการที่ครูมีความรับผิดชอบและ เอาใจใส่ในการสอนสนใจใฝ่รู้และเชื่อว่าการประกันคุณภาพการศึกษานำไปสู่การพัฒนา คุณภาพการศึกษานอกจากนั้นโครงสร้างการประสานงานที่คล่องตัวและมีบุคลากรหรือ คณะทำงานรับผิดชอบงานประกันคุณภาพกลุ่มปัจจัยภายนอกได้แก่การที่ชุมชนและ กรรมการสถานศึกษาให้ความสำคัญกับสถานศึกษาและสนับสนุนช่วยเหลือตลอดจนมี กฎหมาย/นโยบายต้นสังกัดผลักดันให้โรงเรียนดำเนินการประกันคุณภาพรวมทั้งหน่วยงาน ต้นสังกัดนิเทศช่วยเหลือโรงเรียนอย่างจริงจังปัจจัยที่เป็นอุปสรรคได้แก่การที่วัฒนธรรม

องค์การมีลักษณะแตกแยกแข่งขันไม่ให้เกิดริษยาและไม่ไว้ใจซึ่งกันและกันขาดการยอมรับความสามารถของเพื่อนครูครูไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและครูไม่เพียงพอครูขาดความรับผิดชอบความสนใจใฝ่เรียนรู้มีทัศนคติไม่ดีต่อการประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญกับสถานศึกษา

กิตติยา สีอ่อน (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องโมเดลเชิงสาเหตุประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในสำหรับกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ โดยได้สังเคราะห์งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ คุณลักษณะของบุคลากร ด้านการตระหนักถึงความสำคัญ และการมีทัศนคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพภายใน การทำงานเป็นทีม การฝึกอบรมพัฒนาบุคลากร ความพร้อมด้านทรัพยากร ทั้งด้านจำนวนบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ โครงสร้างองค์กร และการกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานประกันคุณภาพ วัฒนธรรมคุณภาพ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร และขนาดขององค์กร ส่วนประสิทธิผลของการประกันคุณภาพการศึกษา มี 2 ส่วน คือ 1) ประสิทธิผลระหว่างทาง (Intermediate outcome) ซึ่งได้แก่การบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การปฏิบัติงานแบบวงจรคุณภาพ และความพึงพอใจในงานของบุคลากร 2) ประสิทธิผลสุดท้าย (End outcome or ultimate outcome) ได้แก่ การบรรลุพันธกิจของสถาบัน

กิตติภรณ์ ปะติเพ็ง (2550, หน้า 127-128) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในด้านการบริหารและการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเต่า อำเภอแก้งสนามนาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 6 ของสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินภายนอกกรอบสองที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) พบว่าสิ่งสำคัญในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในด้านการบริหารและการจัดการศึกษาคือการเตรียมความพร้อมของบุคลากรมีการแต่งตั้งคณะทำงานผู้บริหารได้สร้างความตระหนักและพัฒนาทักษะโดยการส่งบุคลากรเข้าร่วมประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดส่วนด้านการดำเนินการประกันคุณภาพภายในด้านการบริหารและการจัดการศึกษา แต่ละโรงเรียนมีกิจกรรมการพัฒนาแต่ละมาตรฐานและตัวบ่งชี้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างหลากหลายและจากกระบวนการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การทำงานแบบทีมงานและการประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถทำให้การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในด้านการบริหาร

และการจัดการศึกษามีการพัฒนาเพิ่มขึ้นและทำให้บุคลากรมีความเข้าใจในเรื่องการดำเนินงานประกันคุณภาพเพิ่มมากขึ้น

Erika และ Prosser (2004) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพที่มุ่งเน้นกระบวนการเรียนการสอนกล่าวถึงประสิทธิผลของการประกันคุณภาพ คือ การประกันความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองด้านการสอนของครูว่านักเรียนจะได้รับความรู้และประสบการณ์จากครูที่มีความรู้ความเข้าใจและเป็นครูดีมีคุณภาพเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีคุณภาพสืไปซึ่งครูคุณภาพจะมีปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่องสอนนักเรียนให้รู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ปรับปรุงการสอนตามสภาพแวดล้อมยืดหยุ่นสัมพันธ์กับนักเรียนทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมและมีจรรยาบรรณแนวคิดทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของการประกันคุณภาพและความสำเร็จของโรงเรียนผู้ปกครองด้านการสอนของครูว่านักเรียนจะได้รับความรู้และประสบการณ์จากครูที่มีความรู้ความเข้าใจและเป็นครูดีมีคุณภาพเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีคุณภาพสืไปซึ่งครูคุณภาพจะมีปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่องสอนนักเรียนให้รู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ปรับปรุงการสอนตามสภาพแวดล้อมยืดหยุ่นสัมพันธ์กับนักเรียนทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมและมีจรรยาบรรณแนวคิดทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของการประกันคุณภาพและความสำเร็จของโรงเรียน

Smuts (2005, pp. 721-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการฝึกหัดครูของสถาบันบันการฝึกหัดครู โดยศึกษาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษาชญา (Tshiya college of education) ซึ่งเป็นวิทยาเขตหนึ่งของมหาลัยแห่งประเทศแอฟริกาใต้ (University of South Africa) ซึ่งตั้งอยู่ ณ จังหวัดควาจัวาเหนือ (North Qwaqwa) โดยผลการวิจัย พบว่าการประกันคุณภาพขึ้นอยู่กับรูปแบบที่มีคุณสมบัติเหมาะสมหรือสอดคล้องกับนโยบายการฝึกหัดครูที่นักการศึกษาควรยึดเป็นแบบอย่างในการดำเนินงาน

Ngwenya (2005) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาอุดมศึกษาในประเทศแอฟริกาใต้ โดยศึกษาเชิงกรณีกับมหาวิทยาลัยแห่งเดอร์บันเวสต์วิน (University of Durban Westville) พบว่า การประกันคุณภาพการศึกษาอุดมศึกษาโดยลักษณะการกระจายอำนาจจะมีผลดีว่าการประกันคุณภาพแบบรวมอำนาจ และผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการพัฒนาวิชาการ (Academic Development) กับการประกันคุณภาพ (Quality Assurance) ซึ่งมีความหมายไม่เหมือนกัน โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ของหลักการในการดำเนินงาน

5. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices)

5.1 หลักการ แนวคิด และจุดมุ่งหมายการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ด้านการศึกษา ได้ถูกจัดทำขึ้นโดยอาศัยหลักการและแนวคิดของการนำองค์การอย่างมีวิสัยทัศน์ ความเป็นเลิศที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้ขององค์การและบุคลากร การให้ความสำคัญต่อบุคลากรและผู้เรียน ความคล่องตัวการมุ่งเน้นอนาคต การจัดการเพื่อนวัตกรรมจัดการโดยใช้ข้อมูลจริง การรับผิดชอบต่อสาธารณะ การมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์และการสร้างคุณค่าและมุมมองในเชิงระบบ หลักการและแนวคิดเหล่านี้มาจากความเชื่อและพฤติกรรมของสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานที่ดีหลายแห่งนำมาบูรณาการภายใต้กรอบความคิดที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เพื่อสร้างเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงานและการให้ข้อมูลย้อนกลับเกณฑ์ความเป็นเลิศในการดำเนินงานด้านการศึกษา (Education Performance Criteria Excellence) ได้ถูกกำหนดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1999 เนื่องจากผู้ก่อตั้งรางวัล MBNQA ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาด้านการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประชากรและส่งผลสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ (Baldrige National Quality Program, 2002 อ้างถึงใน สมนึก ทองเยี่ยม และคณะ, 2546, หน้า 19–20) สอดคล้องกับสถาบันมาตรฐานและเทคโนโลยีแห่งชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา (National Institute of Standards and Technology : NIST) กล่าวว่า ความเป็นเลิศในการดำเนินงานด้านการศึกษาเป็นกรอบที่เสริมให้เกิดการผสมผสานหลักการของระบบคุณภาพกับการนำไปปฏิบัติจริงในสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีก่อให้เกิดการปรับปรุงทั้งคุณภาพและผลิตภาพทั้งสถานศึกษาและสามารถยกระดับการแข่งขันของตนเอง โดยมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1) เพื่อส่งมอบคุณค่าที่ได้รับการปรับปรุงอยู่เสมอแก่ผู้รับการศึกษา 2) เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและความสามารถของทั้งสถานศึกษา 3) การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและส่วนบุคคล ภัทรนันท์ เพ็ชรแก้ว (2552) กล่าวว่า การปฏิบัติที่เป็นเลิศคือแนวทางปฏิบัติที่ดีกว่าหรือดีที่สุดเป็นองค์ความรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาจากแนวทางการปฏิบัติเดิมสามารถแก้ปัญหาที่เคยประสบมาให้เกิดผลสำเร็จและสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแบบอย่างในสถานการณ์เดียวกันได้นั้นเองกรณีศึกษาที่ดีเลิศ (Best Practices) ถือว่ามีความสำคัญจากหลักการที่ว่า “ถ้าได้นำความรู้ไปใช้ความรู้นั้นก็ยิ่งเพิ่มคุณค่าเพราะทำให้เกิดการต่อยอดความรู้ให้แตกแขนงออกไปอย่างกว้างขวาง” ดังนั้นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของการ

จัดการความรู้ในองค์กรคือเพื่อให้คนในองค์กรมี Best Practices ในการทำงานที่ช่วยเพิ่มผลผลิตทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ

อามร มุตวงศ์ (2552, หน้า 63) สรุปความหมายแบบปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ว่ามีการเริ่มต้นจากการเป็นวิธีการปฏิบัติงานที่ดีไม่ว่าจะนำไปปฏิบัติที่ไหนหรืออย่างไรซึ่งผลที่ได้จาก ปฏิบัติงานนั้นได้นำไปสู่ผลสำเร็จสถานศึกษาจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงานที่ดีกับสถานศึกษาอื่นอีกทั้งควรมีการแลกเปลี่ยนระหว่างองค์กรต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกผลสุดท้ายคือการได้แบบปฏิบัติที่ดีในสถานศึกษา

สรุปได้ว่า การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practices) เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการปรับปรุงองค์กรเพื่อเพิ่มคุณภาพการดำเนินงานและเพิ่มผลผลิตอย่างต่อเนื่องเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาได้แบบก้าวกระโดดลดระยะเวลาที่ใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร

5.2 ความหมายของการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices)

การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) เป็นวิธีการทำงานที่ดีซึ่งอาจจะเป็นระบบบริหารเทคนิควิธีการที่ทำให้ผลงานบรรลุเป้าหมายดังนั้นการปฏิบัติที่เป็นเลิศจึงไม่ใช่เป็นแค่เพียงวิธีการทำงานที่ดีแต่เป็นการทำงานที่ดีกว่าหรือดีที่สุดซึ่งมีทั้งการทำงานในเชิงระบบบริหารและเทคนิควิธีการต่างทำให้ผลงานนั้นบรรลุเป้าหมายสูงสุด American Productivity and Quality Center (อ้างถึงใน บุญดี บุญญาภิข และ กมลวรรณ ศิริพานิช, 2545, หน้า 10-11) ให้ความหมาย Best Practices ว่า คือการปฏิบัติทั้งหลายที่สามารถก่อให้เกิดผลที่เป็นเลิศรวมความแล้ว Best Practices คือ วิธีปฏิบัติที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรืออาจกล่าวได้ว่า การปฏิบัติที่ทำให้องค์กรก้าวสู่ความเป็นเลิศซึ่งอาจปรับสำนวนให้เกี่ยวข้องกับวงการการศึกษาได้ว่า (พรรณี เหมะสถล และคณะ, 2551, หน้า 66) Best Practices เป็นวิธีการทำงานใหม่ๆ ที่สถานศึกษาเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในการพัฒนาสถานศึกษาซึ่งนำไปสู่การบรรลุผลลัพธ์ที่ตอบสนองของความคาดหวังของชุมชน ผู้ปกครอง และเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จก้าวสู่ความเป็นเลิศ วิจารย์ พานิช (อ้างถึงใน วันทนา เมืองจันทร์ และ เต็มจิต จันทคา, 2548, หน้า 12) กล่าวว่า วิธีการจัดการความรู้อย่างง่าย คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวิธีการทำงานแบบ Best Practices องค์กรประกอบสำคัญประการหนึ่งของการจัดการความรู้ คือ การมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของหน่วยงานต่างๆ ที่มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านแนวคิด กระบวนการวางแผน

การดำเนินงานตามแผน การประเมินผล และการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีการเผยแพร่
วิธีปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ เพื่อให้หน่วยงานอื่นได้นำไปปรับใช้ ซึ่งเป็นไปตามพระราชกฤษฎีกา
ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ในมาตรา 11 ระบุว่า
"ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการ เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการ
เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ"

บุรชัย ศิริมหาสาคร (2548, หน้า 2) กล่าวว่า การปฏิบัติที่เป็นเลิศ
(Best Practices) เป็นการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จซึ่งเป็นผลมาจากการนำความรู้ไปปฏิบัติ
จริงแล้วสรุปความรู้และประสบการณ์นั้นๆ มาเป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดของตนเองซึ่งเป็น
ความรู้ในตัวคน (Tacit Knowledge) ที่สามารถเผยแพร่ให้เป็นความรู้ที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน
(Explicit Knowledge) ได้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้อื่นนำไปทดลองปฏิบัติได้
วิจารณ์ พานิช (2547, หน้า 3) กล่าวว่า การปฏิบัติงานที่เป็นเลิศเป็นการทำงานที่เกิด
ผลงานในลักษณะที่น่าภูมิใจน่าชื่นชมเกิดผลสัมฤทธิ์สูงประสิทธิภาพสูงคุณภาพสูงและ
ควรส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาวิธีการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องโดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา
เพื่อคัดเลือกแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ ดังนี้ 1) เป็นการปฏิบัติงานที่เกิดจากกลุ่มและมี
เรื่องราวของกระบวนการพัฒนาจนประสบความสำเร็จ 2) สามารถบอกเล่าเรื่องราวเพื่อ
สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตวิถีปรีชาหาหรือ 3) สามารถดึงเอาความรู้ที่อยู่ในตัวคน
(Tacit Knowledge) มาเผยแพร่เป็นความรู้ที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน (Explicit Knowledge)
ได้ซึ่งอาจใช้วิธีการประชุมเพื่อเสนอผลงานการระดมความคิดการซักถามและชี้ประเด็นเพื่อ
ยกระดับความคิดการใช้คำถามการสร้างเงื่อนไขสร้างบรรยากาศเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุม
นำความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ของกลุ่มและเกิดการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553, หน้า 45-50) ให้
ความหมายว่าการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) เป็นวิธีการในการพัฒนาคุณภาพ
สถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาตอบสนองความต้องการและ
ความคาดหวังของชุมชน ผู้ปกครอง และนำมาสู่ความเป็นเลิศในการดำเนินการจากหลัก
บริหารสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การวิเคราะห์บริบททำให้ผู้บริหารเกิดความเข้าใจ เห็นความสำคัญใน
การทำการเปลี่ยนแปลงองค์การ หรือสถานศึกษา ที่สอดคล้องกับบริบทภายใต้เทคนิค
การดำเนินการตามกระบวนการจิตตปัญญา คือ การมองเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ

ที่อยู่รายรอบสถานศึกษา และสามารถนำสิ่งต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษาด้วย วิธีการคิดวิเคราะห์เชิงระบบ คือ การมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของสิ่งต่างๆ ที่อยู่แวดล้อมสถานศึกษา พิจารณาถึงผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากบริบทของสถานศึกษา ทำให้ผู้บริหารสามารถจัดวางยุทธศาสตร์ของสถานศึกษาได้อย่างถูกต้องสอดคล้องกับเป้าหมายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจหลักการสำคัญของธรรมาภิบาลและนำไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษามีหลักการสำคัญ 6 หลักการได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าซึ่งใช้เป็นหลักการทำให้การบริหารงานภายในสถานศึกษาเกิดความสมดุลระหว่าง ฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับความสุขและความสำเร็จในการทำงานภายในองค์การของตน เกิดความมั่นใจในการบริหารคุณภาพการจัดการศึกษา เพราะยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมและโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

3. การนำองค์การและเทคโนโลยีการบริหารการศึกษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้บริหารทราบถึงวิธีการที่ผู้บริหารองค์การชั้นนำและกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ระยะเวลาสั้นระยะยาว ค่านิยม และความคาดหวังในผลการดำเนินการขององค์การ โดยอาศัยการสื่อสาร การสร้างบรรยากาศ ระบบการกำกับดูแลตนเองที่ดี ความรับผิดชอบต่อสังคม และการสนับสนุนชุมชน อีกทั้งผู้บริหารยังจะได้ทราบถึงเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา และทักษะที่จำเป็นต่อการบริหารให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. การวางแผนและการกำหนดยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เห็นแนวทางการวางแผนและการกำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารองค์การให้ประสบผลสำเร็จและมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ เครื่องมือที่จะสื่อสารให้เราได้ทราบถึงทิศทางและการเชื่อมโยงเป้าหมายต่างๆ ขององค์การในแต่ละด้านได้อย่างเป็นรูปธรรม และถ่ายทอดยุทธศาสตร์ไปสู่คนในองค์การให้มีเข้าใจได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะทำให้ทั้งผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาสามารถนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติให้เกิดผลได้อย่างแท้จริง

5. การนำแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติเป็นแนวทางการบริหารการศึกษาโดยใช้การกำหนดตัวชี้วัดระดับบุคคลเป็นเครื่องมือช่วยในการถ่ายทอดแผนปฏิบัติการไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์และกลยุทธ์หลัก จัดสรรทรัพยากร ให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถปฏิบัติตามแผนได้สำเร็จ ทำให้ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผนมี

ความยั่งยืน โดยการกำหนดตัวชี้วัดระดับบุคคลขึ้นเพื่อให้เกิดผู้รับผิดชอบตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

6. การบริหารการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากบริบทของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว และเป็นส่วนที่มีผลกระทบต่อการบริหารการศึกษา สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อปัจจัยจากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น ตั้งแต่การหาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงและบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

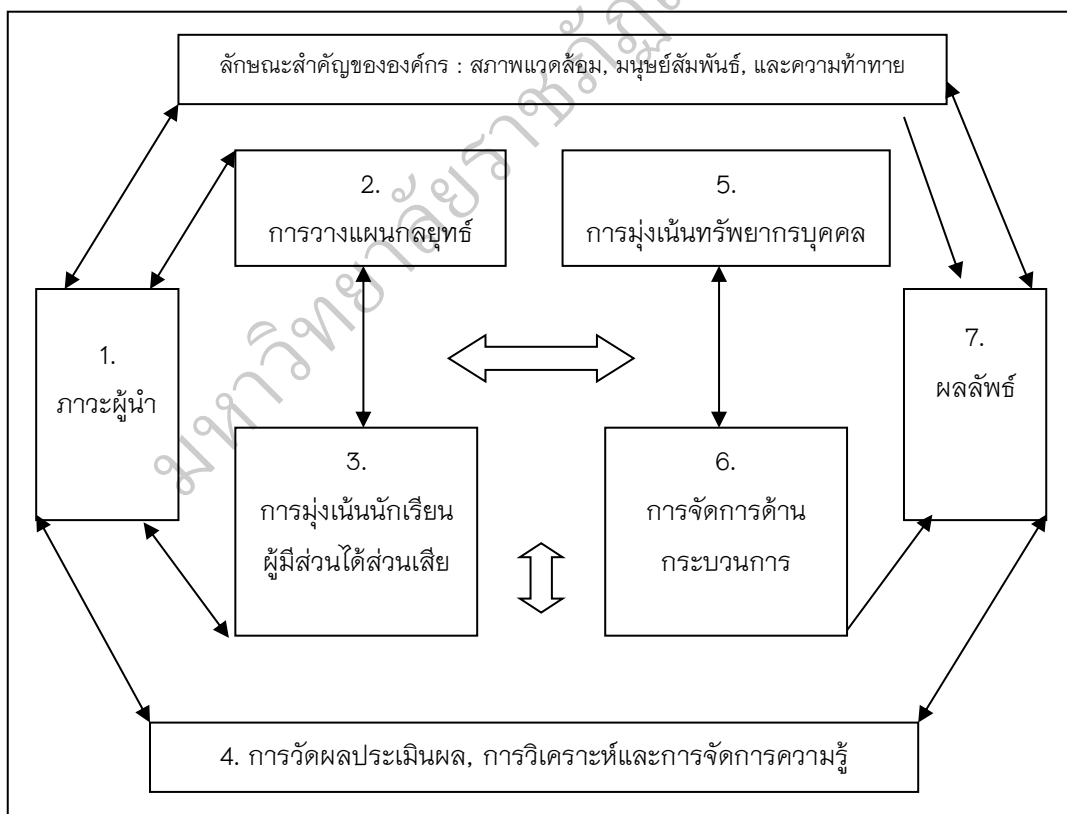
7. การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมปัจจัยสำคัญที่สนับสนุน และส่งเสริมให้สถานศึกษามีพลังในการพัฒนาประเทศอย่างสร้างสรรค์ อันเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาสถานศึกษา ทั้งนี้สถานศึกษาต้องสร้างระบบการดำเนินงานทางการศึกษาร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบร่วมกัน

8. การควบคุม การวัดประเมิน และการจัดการความรู้เป็นการเชื่อมโยงการขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษา จากแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติให้ครบวงจรและมีกรอบย้อนกลับเพื่อดำเนินการปรับปรุง ทำให้การบริหารสถานศึกษามีความพร้อมในการรับข้อมูลที่มีคุณภาพเชื่อถือได้และใช้สารสนเทศให้เกิดประโยชน์ การจัดการความรู้เป็นการสร้างสินทรัพย์ทางความรู้ให้อยู่กับสถานศึกษาโดยการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และมีการแบ่งปันความรู้ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั่วทั้งสถานศึกษา

สรุปได้ว่า การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) เป็นวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ทำให้ผลงานบรรลุเป้าหมายระดับสูงสุด ดังนั้น การปฏิบัติที่เป็นเลิศจึงเป็นการทำงานที่ดีกว่าหรือดีที่สุด ซึ่งมีทั้งการทำงานในเชิงระบบบริหาร และเทคนิควิธีการต่างๆ ทำให้ผลงานนั้นบรรลุเป้าหมาย สำหรับความเป็นเลิศนั้นกล่าวได้ว่ามีคุณภาพเป็นพื้นฐานสำคัญแต่ความเป็นเลิศมีความหมายเหนือกว่าคุณภาพเพราะเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะมีความโดดเด่นกว่าเป็นระดับคุณภาพสูงสุดมีผลงานที่เหนือกว่าธรรมดาซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้ (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548)

5.3 ประเด็นสำคัญในการพิจารณาเกณฑ์ความเป็นเลิศ

แนวคิดความเป็นเลิศของ สถาบันมาตรฐานและเทคโนโลยีแห่งชาติ (National Institute of standard and Technology : NIST) กล่าวว่า การพิจารณาเกณฑ์ความเป็นเลิศ หรือองค์ประกอบหลักในการตรวจสอบความเป็นเลิศในการดำเนินงาน ด้านการศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ด้าน ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำ (Leadership) 2) การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) 3) การให้ความสำคัญกับลูกค้าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และตลาด (Student, Stakeholder and Market Focus) 4) สารสนเทศและการวิเคราะห์ (Information and Analysis) 5) การให้ความสำคัญแก่บุคคลและหน่วยงานย่อย (Faculty and Staff Focus) 6) การบริหารกระบวนการ (Process Management) 7) ผลการดำเนินงาน (Organizational Performance Result) สำหรับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบแสดงตามภาพประกอบ 10 ดังนี้

ภาพประกอบ 10 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบความเป็นเลิศในการดำเนินการด้านการศึกษา (National Institute of standard and Technology : NIST)

สาระสำคัญของประเด็นสำคัญ 7 ด้าน กล่าวได้ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำ หมายถึง การตรวจสอบว่าผู้นำระดับสูงใช้วิธีการในการกำหนด ค่านิยม ทิศทางและความคาดหวังในการดำเนินงาน รวมทั้งการแสดงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และการสนับสนุนชุมชน โดยพิจารณาใน 2 ประเด็นหลัก คือ

1.1 ภาวะผู้นำขององค์กร หมายถึง วิธีการที่ผู้นำระดับสูงใช้ในการกำหนดทิศทางและทบทวนผลการปฏิบัติงานขององค์กร/สถานศึกษา

1.2 ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ หมายถึง วิธีการที่สถานศึกษาแสดงความรับผิดชอบต่อสาธารณะและการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

2. การวางแผนกลยุทธ์ หมายถึง การตรวจสอบถึงกระบวนการในการพัฒนา และการเลือกจุดประสงค์เชิงกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการ รวมทั้งวัดความก้าวหน้าด้วยโดยพิจารณาจาก 2 ประเด็นหลัก คือ

2.1 การพัฒนากลยุทธ์ หมายถึง วิธีการกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร รวมทั้งระบุความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง และการเพิ่มสมรรถนะในการแข่งขันด้วย

2.2 การปรับใช้กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการที่องค์กรแปลงกลยุทธ์สู่แบบปฏิบัติการ รวมทั้งการสรุปตัวบ่งชี้ การดำเนินงานในปัจจุบัน และการคาดการณ์ในอนาคต

3. การให้ความสำคัญกับนักเรียน/ลูกค้า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตลาด หมายถึง การตรวจสอบวิธีการที่องค์กรใช้ในการระบุข้อกำหนด ความคาดหวังและความรับผิดชอบต่อนักเรียน/ลูกค้าและตลาด รวมทั้งวิธีการที่ใช้ในการระบุข้อสัมพันธ์ และการตอบสนองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนการจัดการจัดการที่เป็นเลิศ ใน 2 ประเด็นสำคัญ คือ

3.1 ความรู้ด้านความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และตลาด หมายถึง วิธีการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย และการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์เพื่อการจัดการศึกษา

3.2 ความสัมพันธ์และความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ ความพึงพอใจแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งวิธีการระบุความพึงพอใจด้วย

4. สารสนเทศและการวิเคราะห์ หมายถึง การตรวจสอบการจัดการสารสนเทศและระบบในการจัดสมรรถนะ (Competency) การดำเนินงานขององค์กร/สถานศึกษา รวมทั้งวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและสารสนเทศ โดยพิจารณา 2 ประเด็น คือ

4.1 การจัดและวิเคราะห์การปฏิบัติงาน หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการวัด วิเคราะห์เปรียบเทียบและปรับปรุงการปฏิบัติงาน

4.2 การจัดการสารสนเทศ หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการจัดให้มีข้อมูล และสารสนเทศที่มีคุณภาพ และสะดวกต่อการใช้งาน

5. การให้ความสำคัญกับบุคลากรและหน่วยงานย่อย หมายถึง การตรวจสอบวิธีการที่องค์กรใช้ในการจูงใจและทำให้บุคลากรพัฒนา และใช้ศักยภาพเต็มที่ในการทำงานรวมทั้งวิธีการสร้างเสริม ซึ่งสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเติบโตของบุคลากร และหน่วยงานย่อย โดยพิจารณาใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ

5.1 ระบบงาน หมายถึง วิธีการเกี่ยวกับงาน ค่าตอบแทน ความก้าวหน้า การจูงใจและการทำให้เกิดความสำเร็จที่สูงขึ้นของการปฏิบัติงานของบุคลากร

5.2 การศึกษา อบรม การพัฒนาบุคลากรและหน่วยงาน หมายถึง วิธีการศึกษา อบรมที่สนับสนุน ให้บรรลุวัตถุประสงค์รวมทั้งการสร้างความรู้ ทักษะ และความสามารถในการทำงาน

5.3 ความเป็นอยู่ที่ดี และความพึงพอใจของบุคลากรและหน่วยงาน หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการดูแลสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน ความเป็นอยู่ และความพึงพอใจของบุคลากร

6. การบริหารกระบวนการ หมายถึง การตรวจสอบ ประเด็นสำคัญของการบริหารกระบวนการขององค์กร/สถานศึกษา ตั้งแต่การออกแบบ และการจัดการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ และการบริหารนักเรียน และกระบวนการสนับสนุน โดยพิจารณาในทุกกระบวนการและทุกหน่วยงานย่อยโดยพิจารณาใน 3 ประเด็นหลัก คือ

6.1 กระบวนการออกแบบและจัดการศึกษา หมายถึง วิธีการจัดการกระบวนการหลักในการออกแบบและจัดการศึกษา

6.2 การบริการนักเรียน หมายถึง วิธีการจัดการที่ใช้ในการบริหารนักเรียน/ลูกค้า

6.3 กระบวนการสนับสนุน หมายถึง วิธีการจัดการกระบวนการหลักที่สนับสนุน การปฏิบัติงานประจำวันตามหน้าที่ของหน่วยงานทางการศึกษาและบุคลากรของหน่วยงาน

7. ผลการดำเนินงาน หมายถึง การตรวจสอบผลการดำเนินงานขององค์กรและระดับการปฏิบัติงาน เมื่อเทียบกับคู่แข่งหรือหน่วยงานต่างๆ ที่สามารถเทียบเคียงกันได้อย่างเหมาะสม โดยพิจารณา 5 ประเด็นสำคัญ คือ

7.1 ผลการเรียนรู้ของนักเรียน หมายถึง สรุปผลการเรียนรู้ของนักเรียน จำแนก ข้อมูลตามกลุ่มนักเรียน และตลาดหรือด้านอื่นๆ ที่เหมาะสม รวมทั้งการเปรียบเทียบข้อมูลกับ คู่แข่ง และ/หรือหน่วยงานต่างๆ ที่จำเป็น

7.2 ผลด้านการให้ความสำคัญกับนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง การสรุปผลงานด้านการให้ความสำคัญกับนักเรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งความพึงพอใจ จำแนกตามกลุ่มและตลาดหรือด้านที่เหมาะสม รวมทั้งการเปรียบเทียบข้อมูลที่เหมาะสมด้วย

7.3 ผลงานด้านงบประมาณการเงินและตลาด หมายถึง การสรุปผลงานด้านงบประมาณการเงินและตลาด จำแนกตามกลุ่มที่เหมาะสม รวมทั้งการเปรียบเทียบข้อมูลที่เหมาะสมด้วย

7.4 ผลงานด้านบุคลากร และหน่วยงานย่อย หมายถึง สรุปผลงานด้านบุคลากร และหน่วยงานย่อย รวมถึงความเป็นอยู่ ความพึงพอใจ การพัฒนาและสมรรถนะของระบบงาน จำแนกผลงานดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นกำลังคน ชนิดและประเภทของบุคลากร หรือในด้านที่เหมาะสมรวมทั้งการเปรียบเทียบข้อมูลที่เหมาะสมด้วย

7.5 ประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึง สรุปผลการดำเนินงานที่ทำให้มีโอกาสเพิ่มการเรียนรู้และความมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการเปรียบเทียบข้อมูลที่เหมาะสม

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2547, หน้า 60) กล่าวว่าองค์กรที่เป็นเลิศตามความหมายของรางวัลคุณภาพแห่งชาติ MBNQA เป็นองค์กรที่มีผลการดำเนินการที่เป็นเลิศ (Performance excellence) ตามแนวการจัดการอย่างบูรณาการซึ่งทำให้เกิดการเพิ่มคุณค่าให้กับลูกค้าอย่างต่อเนื่องนำไปสู่ความสำเร็จทางธุรกิจการปรับปรุงประสิทธิภาพและความสามารถขององค์กรการเรียนรู้ร่วมกันขององค์กรและของแต่ละ

บุคคลนอกจากนี้ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2554) กล่าวไว้ในบทสรุปสำหรับผู้บริหาร ว่า วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) มีความเชื่อมโยงกับความท้าทายเชิงกลยุทธ์ของ องค์กรเสมอความท้าทายเชิงกลยุทธ์เป็นจุดตั้งต้นในการศึกษาวิจัยวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศในแต่ละ องค์กรนั่นเองสำหรับองค์กรที่มีการบริหารจัดการที่ดีและมีเป้าหมายไปสู่องค์กรที่ยั่งยืน

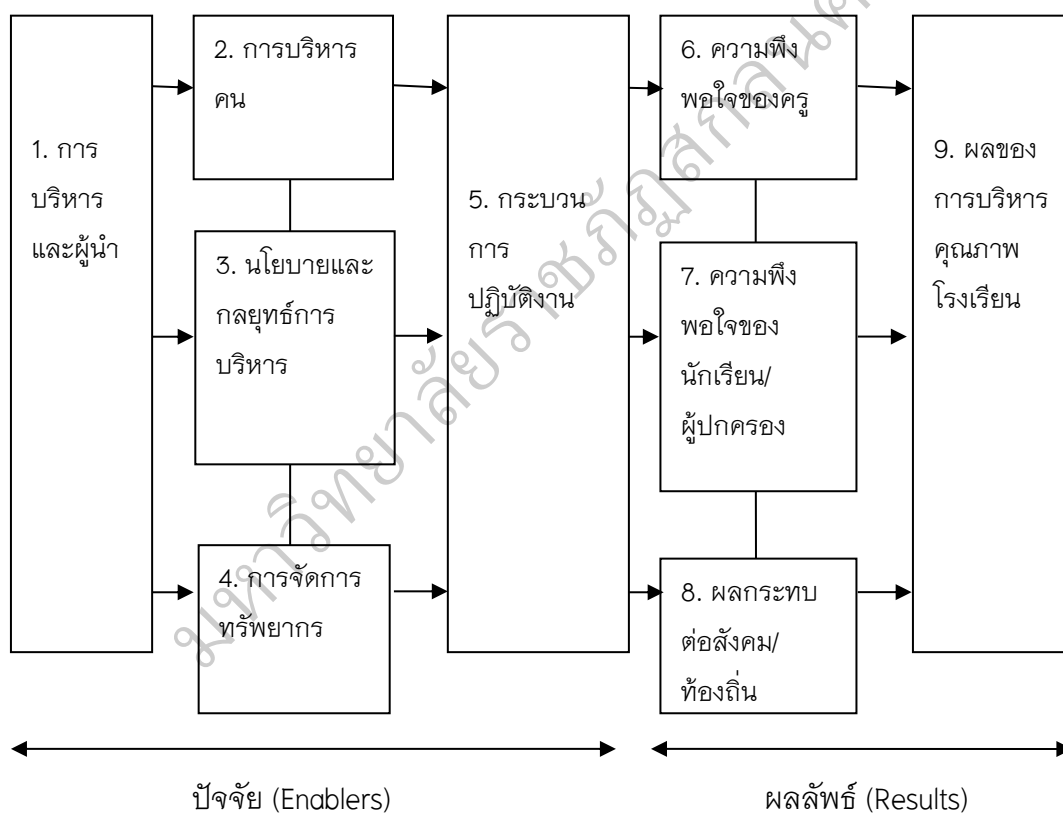
สรุปได้ว่า องค์ประกอบหลักในการตรวจสอบความเป็นเลิศในการ ดำเนินงานด้านการศึกษา ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำ 2) การวางแผนกลยุทธ์ 3) การให้ความสำคัญกับนักเรียนลูกค้า 4) สารสนเทศและการวิเคราะห์ 5) การให้ความสำคัญแก่บุคคลและหน่วยงานย่อย 6) การบริหารกระบวนการและ 7) ผลการดำเนินงาน

5.4 กระบวนการการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ

กรมวิชาการ (2549, หน้า 18-19) ได้ให้คำจำกัดความ “ความเป็นเลิศของ โรงเรียน” หมายถึง การพัฒนาโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน โดยมีการปรับระบบภายในให้มี ความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาโดยอาศัยกระบวนการบริหารกระบวนการ เรียนการสอนและกระบวนการนิเทศทางการศึกษา เพื่อนำไปสู่ผลผลิต คือ นักเรียนมี คุณภาพคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งทุกกระบวนการของการดำเนินงาน ผู้บริหารจะเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผลงานบรรลุเป้าหมายได้ ดังนั้น ผู้บริหารต้อง มีความรู้ความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการโรงเรียน จึงสามารถพัฒนาสู่ความ เป็นเลิศได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พันธุ์ศักดิ์ พลสารัมย์ (2540, หน้า 27) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์สู่ความเป็นเลิศว่า ต้องเปลี่ยนจากกรอบแนวคิดเดิมไปสู่ กรอบแนวคิดใหม่โดยต้องเริ่มที่ผู้บริหาร เพื่อก่อให้เกิดการบริหารที่มุ่งเน้นคุณภาพ โดยให้มีการปรับปรุงคุณภาพทั่วทั้งองค์กร และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ยกระดับ ความสามารถในการแข่งขันขององค์กรให้ดำรงอยู่ได้ตามสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยที่ เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2546, หน้า 10-23) กล่าวไว้ว่า ระบบการบริหารเพื่อความเป็นเลิศเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้องค์กรสามารถรักษาลูกค้าไว้ได้ ได้มาซึ่งความภักดีของลูกค้าและได้มาซึ่งส่วนแบ่งตลาดมากขึ้นทำให้องค์กรเจริญเติบโต ไหวพั่นต่อการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของลูกค้าและตลาดที่ เปลี่ยนไปหรือเกิดใหม่สามารถสร้างโอกาสใหม่ทางธุรกิจ ใช้ทรัพยากรขององค์กรเพื่อ ให้ผลิตภาพสูงขึ้นและมีประสิทธิผลมากขึ้นและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้จาก การศึกษาของ ศุภลักษณ์ เศษระพานิช (2550, บทคัดย่อ) เรื่องการพัฒนาระบบการ

บริหารที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน พบว่าองค์ประกอบหลักระบบการบริหารที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษา มี 9 องค์ประกอบ คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา 2) การมุ่งเน้นนักเรียน ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง 3) การวางแผนกลยุทธ์ 4) โครงสร้างขององค์กร 5) การมุ่งเน้นนักเรียน 6) การบริหารงานวิชาการ 7) การบริหารการเงิน 8) การบริหารงานทั่วไปและ 9) การจัดการสารสนเทศและความรู้ นอกจากนี้ ยังพบว่า Office for Standard in Education : OFSTED (2003) สำนักงานมาตรฐานการศึกษาของประเทศอังกฤษ ได้เสนอรูปแบบสถานศึกษาที่มีความเป็นเลิศเพื่อให้สถานศึกษาที่ต้องการปรับปรุงคุณภาพนำไปเป็นตัวอย่างประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ คือ ภาวะผู้นำวิสัยทัศน์นโยบายและกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคล การบริหารทรัพยากรการปรับปรุงกระบวนการความคิดเห็นของสถานศึกษาความคิดเห็นของพนักงานความคิดเห็นของชุมชนและผลลัพธ์การปฏิบัติงานที่สำคัญและสมศักดิ์ คุณทา (2549, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศแบบก้าวกระโดดด้วยการเปรียบเทียบสมรรถนะตามแนวรางวัลคุณภาพแห่งชาติทางการศึกษาของโรงเรียนบ้านคลองแบ่งอำเภอสว่างอารมณ์จังหวัดอุทัยธานีพบว่ามีแบบปฏิบัติที่ดี (Best practices) มาตรฐานที่ 5 ว่าด้วยการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคลใน ข้อ 5.2 ด้านการสร้างแรงจูงใจและการพัฒนาวิชาชีพซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนนำไปปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายนอกจากนี้ วีรเทพ เนียมหัตถ์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่องข้อเสนอเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 3 ด้านคือด้านปัจจัยนำเข้า (input) ประกอบด้วย 6 ด้านย่อย ดังนี้ 1) ด้านโครงสร้าง 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านเทคโนโลยี 4) ด้านหลักสูตร 5) ด้านทรัพยากรและงบประมาณและ 6) ด้านภาวะผู้นำด้านกระบวนการ (process) ประกอบด้วย 4 ด้านย่อย ดังนี้ 1) ด้านการรองรับการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษา 2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน 3) ด้านบรรยากาศในสถานศึกษาและ 4) ด้านประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาด้านผลลัพธ์ (output) ประกอบด้วย 3 ด้านย่อย ดังนี้ 1) ด้านคุณภาพการศึกษา 2) ด้านคุณภาพนักเรียนและ 3) ด้านความพึงพอใจ

โรงเรียนที่มีคุณภาพ (Quality School) จะมีรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการ การศึกษาเพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศที่มีลักษณะการบริหารจัดการที่มีระบบขั้นตอนสามารถ วิเคราะห์ควบคุมกำกับติดตามตรวจสอบได้และประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน เป็นระบบขั้นตอนสามารถนำผลงานมาเปรียบเทียบได้ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอรูปแบบของ การบริหารโรงเรียนคุณภาพมุ่งสู่ความเป็นเลิศซึ่งได้ปรับประยุกต์มาจากรูปแบบของการ บริหารรัฐกิจและภาครัฐหรือส่วนราชการจากผลการการวิเคราะห์ศึกษาวิจัยตามหลักสูตร ผู้บริหารระดับสูง (นบส.) ซึ่งตัวแบบของกระบวนการดังกล่าวจะนำมาปรับใช้ได้กับ การสร้างระบบบริหารโรงเรียนคุณภาพมุ่งสู่ความเป็นเลิศได้ซึ่งรูปแบบดังกล่าวจะประกอบ ไปด้วยปัจจัยหลัก 9 ประการ ดังภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 11 กระบวนการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ
(Organizational Excellence Model : TQA)

สมโภชน์ นพคุณ (2541, หน้า 19-22) ได้กล่าวถึงผลลัพธ์ (Results) จากองค์ประกอบทั้ง 9 ประการ ตามภาพประกอบสามารถอธิบายสรุปได้ ดังนี้

1. การบริหาร-ผู้นำ (Management-Leadership) ผู้บริหาร/ผู้นำเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นผู้นำองค์การเพื่อสร้างระบบการบริการที่ดีแก่ลูกค้า (นักเรียน/ชุมชน) และเพื่อการพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ให้ดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ
2. การบริหารคน (Staff Management) เป็นระบบการจัดการทรัพยากรบุคคลในโรงเรียน/สถานศึกษาเพื่อส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงาน (ครูอาจารย์) ได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและปฏิบัติงานการจัดการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมาย
3. นโยบายและกลยุทธ์การบริหาร (Policies and Strategies) เป็นการกำหนดและพัฒนาวิสัยทัศน์จุดประสงค์ของการดำเนินตามพันธกิจองค์การ (Mission Statement) และนโยบายกลยุทธ์ในการดำเนินการพัฒนาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย
4. การจัดการทรัพยากรในการปฏิบัติงานในโรงเรียน (Resources Management) เป็นการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้บังเกิดประสิทธิภาพและคุ้มค่าลดการสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์มีระบบวิธีการจัดการข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดต่อโรงเรียน
5. กระบวนการปฏิบัติงาน (Processes) โรงเรียนมีการจัดทำโครงการที่สะท้อนถึงลักษณะงานที่ปฏิบัติและมีกระบวนการที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบโครงสร้างรูปแบบใหม่ที่ส่งผลต่อกระบวนการทำงานจะมุ่งในเรื่องประสิทธิภาพในการบริการแก่นักเรียนผู้ปกครองผู้ซึ่งมีความต้องการ (Demand) หลากหลาย
6. ความพึงพอใจของครูและบุคลากรในโรงเรียน (Staff Satisfaction) เป็นผลจากองค์ประกอบทั้ง 5 ประการ ข้างต้นก่อให้เกิดเป็นผลงานเกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย
7. ความพึงพอใจของลูกค้า/ประชาชน (Customer/People Satisfaction) ซึ่งหมายถึงนักเรียนผู้ปกครองประชาชนชุมชนเป็นผลกระทบที่เกิดจากการปฏิบัติหรือการบริการขององค์การซึ่งหมายถึงโรงเรียน/สถานศึกษา
8. ผลกระทบต่อสังคม/ท้องถิ่น (Impact on Society) ผู้บริหารต้องวิเคราะห์จากท้องถิ่น/สังคมได้มององค์การ (โรงเรียน) เป็นอย่างไรที่ส่งผลต่อระบบการบริหารจัดการและผลผลิตที่ส่งผลต่อสังคมนั้นๆ

9. ผลลัพธ์จากการบริหารจัดการ (Results) เป็นผลรวมขององค์ประกอบที่กล่าวมาทั้งหมดและเป็นไปตามที่คาดหวังบรรลุผลสัมฤทธิ์โดยการประเมินและตรวจสอบ

ที่กล่าวมาเป็นองค์ประกอบสำคัญของโรงเรียนที่จะดำเนินบทบาทหน้าที่ของการเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพก้าวสู่ความเป็นเลิศของระบบการบริหารจัดการซึ่งเป็นรูปแบบกระบวนการที่สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างไรก็ตามการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศจำเป็นต้องนำผลสำเร็จไปเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่สูงกว่าเพื่อการพัฒนาปรับปรุงให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้นไปนอกจากนี้ รัตติกรณ์ นิยมะจันทร์ (2548) ได้ศึกษาวิจัย กลยุทธ์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนจังหวัดปทุมธานี ทั้ง 7 ด้าน เรียงตามลำดับ ดังนี้ 1) ด้านประสิทธิภาพของผู้นำ มีการตั้งเป้าหมายในความสำเร็จไว้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม 2) ด้านการบริหารจัดการด้านหลักสูตร มีการกำหนดหลักสูตรที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน 3) ด้านการประเมินและการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน มีการประเมินผลการเรียนของนักเรียนในรูปแบบที่หลากหลาย 4) ด้านความคาดหวังและการปฏิบัติงานของครู มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู เป็นประจำทุกภาคเรียน 5) ด้านการให้เวลาในการทำงาน มีการให้เวลาแก่ครูในการเตรียมการสอนอย่างพอเพียง 6) ด้านการให้ความสำคัญในการบริหารงานวิชาการ มีการกำหนดให้ครูจัดทำแผน การสอนอย่างต่อเนื่องและ 7) ด้านบรรยากาศภายในโรงเรียนมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนา ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

สรุปได้ว่า กระบวนการการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ คือ การสร้างศักยภาพในการแข่งขันให้กับองค์กร เพื่อความอยู่รอดขององค์กร และสามารถเติบโตได้อย่างไม่หยุดยั้งภายใต้สภาวะการแข่งขันที่รุนแรงและทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งจากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก นอกจากนี้ยังสามารถเป็นแบบอย่างและมีการแลกเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศให้กับองค์กรอื่นๆ ด้วย

5.5 แนวทางการพิจารณาการปฏิบัติที่เป็นเลิศ(Best Practices)

แนวทางการพิจารณาวิธีการปฏิบัติเป็นเลิศการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาที่จะเรียกได้ว่าเป็น Best Practices นั้น สถาบันวิจัยพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ (2549) เสนอไว้ ดังนี้

1. วิธีปฏิบัตินั้นดำเนินการบรรลุผลได้สอดคล้องกับความคาดหวังของชุมชนหรือผู้ปกครองที่มีต่อสถานศึกษาหรือเป็นวิธีปฏิบัติที่สร้างความพึงพอใจให้กับทุกคนในสถานศึกษาได้

2. วิธีปฏิบัตินั้น ผ่านกระบวนการนำไปใช้อย่างเป็นวงจรมองเห็นผลอย่างชัดเจนทำให้เกิดคุณภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือวิธีปฏิบัตินั้นมีกระบวนการ PDCA จนเห็นแนวโน้มของตัวชี้วัดความสำเร็จที่ดีขึ้น

3. สถานศึกษาสามารถบอกเล่าถึงวิธีปฏิบัตินั้นได้ว่า “ทำอะไร (what)” “ทำอย่างไร (how)” และ “ทำไมจึงทำ หรือ ทำไปทำไม (why)”

4. ผลลัพธ์จากวิธี การปฏิบัตินั้นนำไปตามองค์ประกอบ ข้อกำหนดของการพัฒนาคุณภาพเชิงระบบ

5. วิธีปฏิบัตินั้นสามารถระบุได้ว่าเกิดจากปัจจัยสำคัญที่ชัดเจนและปัจจัยนั้นก่อให้เกิดการปฏิบัติที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

6. วิธีปฏิบัตินั้นใช้กระบวนการจัดการความรู้ (KM : Knowledge Management) เช่น การเล่าเรื่อง (Storytelling) ในการถอดบทเรียนจากการดำเนินการปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best practices) เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง สามารถแก้ปัญหาที่ประสบมาแล้ว ให้เกิดผลสำเร็จที่เป็นเลิศได้และสามารถเป็นแบบอย่างหรือเป็นแนวทางแก้ปัญหาให้กับคนอื่นๆ ที่จะต้องดำเนินการในลักษณะเดียวกันสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา เช่น ผู้ปฏิบัติงานของระบบโดยตรงที่เรียกว่าชุมชนแนวปฏิบัติ (Community of Practices) ผู้ประเมินคุณภาพศึกษานิเทศก์ หรือผู้ให้คำปรึกษาการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาสามารถค้นหา Best Practices ได้โดยใช้กระบวนการ ดังนี้

1. การค้นหาสถานศึกษาหนึ่งๆ มีวิธีปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพอย่างไรจะต้องวิเคราะห์บริบทของสถานศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองและชุมชนรวมทั้งผู้มีส่วนได้เสียต่างๆ วาดหวังกับสถานศึกษาที่อย่างไรบ้าง

2. ค้นหาสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีๆ ที่ดำเนินการได้ สอดคล้องกับความคาดหวังตาม ข้อ (1) อย่างไรก็ตาม

3. พิจารณาวางวิธีปฏิบัติที่ดีๆ เหล่านั้นมีการนำไปใช้จริงอย่างไรครบวงจร PDCA หรือไม่เพื่อยืนยันว่าวิธีปฏิบัติที่ดีๆ นั้นถูกนำไปใช้จริงและเป็น “นวัตกรรม” การทำงานของสถานศึกษาได้หรือไม่

4. ใช้กระบวนการจัดการความรู้ เช่น เรื่องเล่าเราพลัง (Storytelling) ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของปฏิบัติของพวกเราโดยมีรายละเอียด
- กำหนดเป้าหมายของการแลกเปลี่ยนวิธีปฏิบัติ (Knowledge Vision)
 - เล่าประสบการณ์จากการปฏิบัติ (Knowledge Sharing)
 - สรุปเป็นวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Knowledge Asset)
5. วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของแนวปฏิบัติที่สถานศึกษาได้เรียนรู้จากการดำเนินการตามวิธีปฏิบัติเหล่านั้น

5.6 การนำแนวคิดแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ไปใช้

แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) เกิดขึ้นเมื่อหน่วยงานในภาคธุรกิจได้นำไปใช้เป็นรางวัล หรือสิ่งจูงใจให้กับฝ่ายหรือแผนกต่างๆ ขององค์กร เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคผลงาน และวิธีการปฏิบัติงานที่ดี สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า อันนำมาสู่การสร้างผลกำไรให้บริษัทสอดคล้องกับองค์กรสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548) ได้วิจัยเรื่องกรณีศึกษาวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดของบริษัทไทยอคริลิคไฟเบอร์จำกัด (TAF) ซึ่งเป็นองค์กรที่ได้รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Award : TQA) ในปี พ.ศ. 2545 พบว่าวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศที่ให้มุมมองของระบบการปฏิบัติงาน (System Operations) ครอบคลุมทุกระบบตามกรอบการดำเนินงานได้แก่การนำองค์กรการวางแผนกลยุทธ์การมุ่งเน้นลูกค้าและตลาดสารสนเทศและการวิเคราะห์การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคลและการจัดการกระบวนการสำหรับผลตอบแทนที่จะได้รับรางวัลนั้นในระยะแรกมักจะเป็นด้วยรางวัล และเงินสดเป็นส่วนใหญ่ แต่ในระยะต่อมา เห็นว่าการให้รางวัลดังกล่าวไม่สามารถกระตุ้นการทำงานได้เพียงพอและยั่งยืน จึงได้เปลี่ยนรางวัลและรูปแบบการให้รางวัล โดยเน้นรางวัลในสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ เช่น การให้โอกาสการทำงานที่ยืดหยุ่นมากขึ้น การผ่อนคลายกฎระเบียบการทำงาน และการให้โอกาสผู้ปฏิบัติระดับล่างเข้าถึงผู้บริหารระดับสูงได้ง่าย และไม่เป็นการมากขึ้นแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ(Best Practices)ในหน่วยงานสามารถเกิดขึ้นได้หลายช่องทาง ดังนี้

1. เกิดจากบุคคล อันมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่มุ่งหวังความสำเร็จ คิดเชิงอนาคต คิดเพื่อเปลี่ยนแปลง ส่วนผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาก็ได้จากการเรียนรู้ในการปฏิบัติ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาการทำงาน การให้ข้อเสนอแนะต่อผู้บริหาร หรืออาจจะเกิดแนวคิดจากคำปรารภของ

คณะกรรมการ ของผู้ปกครอง ของประชาชน หรือผู้รับบริการ ก่อให้เกิดการสร้างสรรคดี
วิธีการใหม่ หรือที่ดีกว่า

2. เกิดจากปัญหาอุปสรรค ในการบริหารจัดการทั้งระบบ ทั้งปัจจัย
นำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ไม่ได้ตามเป้าหมาย ความกดดันจากผู้รับบริการ
การขับเคลื่อนนโยบายของผู้บริหารระดับสูง ภาวะข้อจำกัดของทรัพยากรทางการบริหาร
ภาวะวิกฤติ ทำให้มีการแสวงหาแนวทาง กระบวนการ วิธีการที่ดีกว่า เพื่อให้ได้ผลผลิต
ความสำเร็จสูงสุด

3. เกิดจากแรงขับเคลื่อนการพัฒนา ค้นหาวิธีใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิต กำไร
หรือสร้างความพึงพอใจให้ผู้รับบริการ เสริมสร้างประสิทธิภาพขององค์การ

ขั้นตอนการดำเนินงานการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices)
เสนอแนะได้ ดังนี้

ขั้นตอน 1 การวิเคราะห์ภารกิจที่แท้จริงของหน่วยงานนั้นๆ

ขั้นตอน 2 การศึกษาวิเคราะห์สภาพของหน่วยงานซึ่งอาจ

ดำเนินการได้หลายวิธี เช่น ใช้วิธีการสำรวจ การระดมความคิด การใช้กระบวนการ
AIC (Appreciation-Influence-Control) หรือ SWOT เป็นต้น

ขั้นตอน 3 การกำหนดภาพความสำเร็จในอนาคต จัดทำรูปแบบ
(Model) วิธีการดำเนินงาน

ขั้นตอน 4 การปฏิบัติตามแบบวิธีการอาจจะเริ่มทดลองนำร่อง
ตรวจสอบประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ

ขั้นตอน 5 ประเมินผลวิเคราะห์เปรียบเทียบในด้านขั้นตอน
ระยะเวลา งบประมาณ และผลที่ได้รับกับวิธีการเดิม

ขั้นตอน 6 ปรับปรุง พัฒนา และขยายผลการนำไปใช้ในหน่วยงาน
ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ขั้นตอน 7 การบันทึก เขียนรายงาน ใช้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

วิสุทธิ วิจิตรพัชรารัตน์ (2547) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาแบบแผนการจั
การศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่า ยุทธศาสตร์การดำเนินงานสู่ผลสำเร็จของการจั

การศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม การมอบงาน การพัฒนาบุคลากร การกำกับติดตามงาน การใช้เทคโนโลยี การระดมทรัพยากร การประสานงาน การบูรณาการ และการบริหารที่เน้นคุณภาพทั้งองค์กร มังกร นวกุล (2549, หน้า 108) ได้ทำการวิจัย เรื่องการบริหารจัดการโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศแบบก้าวกระโดดด้วยการเทียบเคียงสมรรถนะตามแนวรางวัลคุณภาพแห่งชาติทางการศึกษาของโรงเรียนตลกคู่ขวัญคตม อำเภอทัพทันจังหวัดอุทัยธานีสรุปได้ว่า ในการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศโรงเรียนต้องมีประกันคุณภาพการศึกษาในทุกองค์ประกอบการจัดการศึกษาโดยจะต้องมีการวางแผนพัฒนาคุณภาพมีเกณฑ์มาตรฐานของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการควบคุมทั้งภายในและภายนอกองค์กรและเน้นมาตรฐานของนักเรียนดังนั้นโรงเรียนจึงจำเป็นต้องศึกษาสภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ทราบถึงระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

อามร มุตวงศ์ (2552) ได้ทำการวิจัย เรื่องศึกษาและนำเสนอแนวทางของแบบปฏิบัติที่ดีในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการดำเนินงานตามแบบปฏิบัติที่ดีในการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงความสมานฉันท์สันติวิธี วิถีประชาธิปไตยการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษามีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงเกี่ยวกับความต้องการในการขอความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนนอกจากนี้ยังได้เสนอแนะว่า ควรมีแบบปฏิบัติที่ดีในการส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบสร้างโอกาสให้ครูผู้เรียนคณะกรรมการสถานศึกษา แสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรการจัดการศึกษาจัดหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับมีการจัดระบบสารสนเทศในโรงเรียนโดยให้มีข้อมูลที่ทันต่อการใช้งานมีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดระบบสารสนเทศมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานที่เหมาะสมกับขนาดของโรงเรียนมีการพัฒนาผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนให้มีศักยภาพในการบริหารการจัดการเรียนการสอนมีการประกันคุณภาพให้สามารถดำเนินงานในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพความคุ้มค่า

ชณิษฐ์นันท์ สุภัคสกุลศิริ (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่องการศึกษา การจัดการสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนบ้านตาลเหนือสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 พบว่าผู้บริหารมีภาวะความเป็นผู้นำสูงให้ ความสำคัญกับงานวิชาการคุณภาพผู้เรียนบุคลากรในองค์กรบริหารโรงเรียนโดยอาศัย การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายคำนึงถึงความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างที่ดีให้แก่บุคลากรในองค์กรด้านการวางแผนกลยุทธ์มีการวางแผนพัฒนา คุณภาพสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกระบวนการจัดทำและ การพัฒนากลยุทธ์ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีมี การติดตามตรวจสอบการดำเนินงานผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ โดยใช้วิธีการที่ หลากหลายตามวงจรคุณภาพ PDCA การจัดโครงสร้างองค์กรมีโครงสร้างการบริหารงาน ชัดเจนการมุ่งเน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความพึงพอใจสูงสุด มุ่งเน้นทรัพยากรบุคคลมีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นเข้ามาบูรณาการในหลักสูตรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็น สำคัญเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทั้งด้านวิชาการด้านคุณธรรมจริยธรรมและ คุณลักษณะอันพึงประสงค์มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายด้านอาคารสถานที่มี แผนการดำเนินงานที่ชัดเจนมีการใช้พื้นที่ของโรงเรียนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ด้านการบริหารงบประมาณดำเนินการอย่างเป็นระบบตามระเบียบว่าด้วยการเงินและพัสดุมี ความโปร่งใสตรวจสอบได้และด้านการบริหารจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชนองค์กรมี การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนสม่ำเสมอ

พยนต์ อุบลบาล (2551) ได้ทำการวิจัย เรื่องแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศเพื่อ พัฒนาประสิทธิภาพและผลผลิตด้านผลิตสำหรับอุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่ม บ. ไฮเทคแอฟฟาริล จำกัด พบว่าควรที่จะมุ่งเน้นพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถในการทำงานเพื่อให้สามารถจัดสมดุลการผลิตในการทำงานได้และจัดอบรม ให้ความรู้กับพนักงานเพื่อให้พนักงานทราบข้อมูลในการทำงานได้อย่างถูกต้อง เช่น การอบรมให้ความรู้ 5 ส. ในการทำงาน/อบรมกิจกรรมโคเชนและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ ปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตสามารถช่วยให้บริษัทลดต้นทุนในการผลิตได้สร้างความพึง พอใจให้กับลูกค้าได้และสร้างความรักความสามัคคีกับพนักงานในองค์กรในลักษณะที่ ได้รับประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย

นักสกร รุ่งสว่าง (2552) ได้ทำการวิจัย เรื่องการปฏิบัติที่เป็นเลิศของบริษัท อีสเทิร์นซีบอร์ดเอนไวรอนเมนทอลคอมเพล็กซ์ จำกัด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัจจัยที่ สร้างความเป็นเลิศโดยรวมของบริษัทและเพื่อศึกษาระดับความเป็นเลิศแต่ละปัจจัยของ บริษัทโดยใช้ EFQM model ซึ่งพิจารณาองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่ การสร้าง ความพึงพอใจให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์การการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์และ เป้าหมายที่กำหนดไว้และการรักษาความเป็นเลิศไว้อย่างยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงของ สภาพแวดล้อมพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นเลิศของบริษัทเรียงตามลำดับได้แก่ด้าน ผลกระทบต่อสังคมด้านผลสัมฤทธิ์ขององค์การและด้านภาวะผู้นำบริษัทควรมีนโยบาย ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้พนักงานมีความผูกพันต่อองค์กรเพิ่มขึ้น อีกทั้งการประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างสม่ำเสมอเพื่อนำผลมาปรับปรุง พัฒนาระบบการทำงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ สำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (2554, หน้า 5-6) ได้กล่าวถึง วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของบริษัทกรุงเทพโปรดิ๊วส์จำกัด (มหาชน) คือ การควบคุมคุณภาพตลอดห่วงโซ่อุปทานที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้มีขั้นตอน คือ การวางแผนคุณภาพ (Quality Planning) การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) และ การปรับปรุงคุณภาพ (Quality Improvement) จากการบริหารคุณภาพในกระบวนการผลิต สร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าอย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ยังกล่าวถึง วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของ บริษัทไทยออยล์จำกัด (มหาชน) คือ การจัดทำกลยุทธ์สู่การเติบโตแบบยั่งยืนโดยการ จัดทำกลยุทธ์มีกระบวนการที่สอดคล้องกันกับการถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติทั่วทั้งองค์กร โดยเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลทั้งภายในและภายนอกอย่างครบถ้วนการวิเคราะห์เพื่อเลือก แนวกลยุทธ์การวางแผนกลยุทธ์ที่สอดคล้องกันกับธุรกิจในเรื่องทั้งระยะสั้นและระยะยาว การถ่ายทอดกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติจะเห็นได้ว่าไทยออยล์มุ่งสู่การเป็น“องค์กรที่มุ่งเน้น กลยุทธ์” การจัดทำและถ่ายทอดกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติจึงเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกัน วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของ โรงงานผลิตอาหารสัตว์ปีกธงชัย บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) คือ การจัดการกระบวนการเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าและ ความท้าทายเชิงกลยุทธ์ซึ่งประกอบด้วยกรอบระบบงานแบบไร้รอยต่อการ ออกแบบกระบวนการที่ตอบสนองลูกค้าและมุ่งเน้นอนาคตการควบคุมกระบวนการที่ มุ่งเน้นคุณภาพและความปลอดภัยและการปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่องโดยเน้นการ มีส่วนร่วมของบุคลากร

Ka-ho Mok (2002) ได้ศึกษาเรื่อง “Decentralization and markerization of education in Singapore : A case study of the school excellence model” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อตรวจสอบและศึกษาถึงปรัชญาและหลักการของรูปแบบความเป็นเลิศของสถานศึกษาในประเทศสิงคโปร์โดยนำเสนอนโยบายการกระจายอำนาจเพราะหวังว่าสถานศึกษาในแต่ละโรงเรียนมีความสามารถและยืดหยุ่นที่จะพัฒนาจุดแข็งของตนเองและเหมาะสมกับสภาพของแต่ละสถานศึกษาเป็นอย่างดีแนวทางที่จะช่วยสนับสนุนให้การศึกษาที่มีคุณภาพคือการนำเสนอรูปแบบความเป็นเลิศสำหรับสถานศึกษา (School Excellence Model : SEM) เพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและประเมินตนเอง SEM ประกอบด้วยสองกลุ่มใหญ่ด้วยกันคือเกิดขึ้นได้อย่างไรในขณะที่กลุ่มผลลัพธ์เป็นผลที่สถานศึกษาได้รับกลุ่มสนับสนุนมุ่งศึกษาว่าผู้นำของสถานศึกษาใช้ภาวะผู้นำอย่างไรในการกำหนดคุณค่าและการมุ่งเน้นการเรียนรู้ของนักเรียนและผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศและความรับผิดชอบต่อสังคมรวมไปถึงการกำหนดแผนกลยุทธ์ของแต่ละสถานศึกษาโดยการตรวจสอบทิศทางที่ชัดเจนที่มุ่งเน้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการพัฒนาแผนปฏิบัติการเพื่อจะสนับสนุนทิศทางนั้นการนำแผนไปปฏิบัติและการติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะนอกจากนี้ที่ทีมงานจะต้องถูกตรวจสอบโดยการบริหารงานบุคลากรเป็นการทบทวนว่าสถานศึกษามีวิธีการพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ในการผลักดันให้บุคลากรทำงานอย่างเต็มศักยภาพเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาการที่สถานศึกษาใช้ทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสนับสนุนแผนกลยุทธ์และการปฏิบัติตามกระบวนการต่างๆ เพื่อที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของสถานศึกษากระบวนการมุ่งเน้นนักเรียนผลลัพธ์การปฏิบัติงานและการบริหารเป็นพื้นที่อีกกลุ่มหนึ่งในการตรวจสอบว่าการออกแบบของสถานศึกษาการปฏิบัติการจัดการและการปรับปรุงกระบวนการหลักในภาพรวมของการจัดการศึกษาและการทำงานส่งผลต่อการขยายความเป็นอยู่ที่ดีให้กับนักเรียนรวมทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษานอกจากนั้นยังรวมไปถึงผลลัพธ์ทางด้านบุคลากรที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในการอบรมและการพัฒนาขวัญและกำลังใจของบุคลากรผลลัพธ์ทางด้านหุ้นส่วนและสังคม เช่นผลสัมฤทธิ์ของสถานศึกษาตรงกับความต้องการของหุ้นส่วนและสังคมส่วนใหญ่สุดท้ายคือผลการปฏิบัติงานหลักของสถานศึกษาจะถูกตรวจสอบโดยการทบทวนว่าการพัฒนาโดยภาพรวมของนักเรียนเป็นอย่างดีเกี่ยวกับผลผลิตทางการศึกษา

Smrekar, Claire และคณะ (Journal of education & psychological consultation, 2002, Vol. 13 issue 4, 285-304) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “March toward excellence : School success and minority student achievement in department of defense schools. A report to the National Education Goal panel. Lessons from the states ” เป็นการศึกษาเรื่องการไปสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มย่อย (กลุ่มละตินอเมริกันและแอฟริกัน) โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โครงสร้างองค์กรและโครงสร้างของรัฐบาลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานประจำวันของสถานศึกษาใน department of defense schools และอำนาจของเขตในการกำหนดนโยบายเช่นธรรมชาติและคุณภาพในการสอนของสถานศึกษา department of defense ทั้งในและต่างประเทศเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับนักเรียนและครอบครัวผู้วิจัยพบว่าบริบททางทหารของ Department of defense มีส่วนช่วยสนับสนุนให้นักเรียนประสบความสำเร็จซึ่งความสำเร็จเหล่านี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเช่นกระบวนการของการวางแผนกลยุทธ์การมุ่งไปในทิศทางเดียวกันขององค์ประกอบที่สำคัญความคาดหวังที่สูงคุณภาพของผู้สอนโปรแกรมก่อนและหลังเรียนขนาดของสถานศึกษาและพันธะผูกพันจากทางทหาร

Caron Elizabeth A และ McLaughlin A (Journal of education & psychological consultation, 2002) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Indicators of Becons of excellence schools : What do they tell us about collaborative practices” กรณีศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างความสามารถในการสร้างความร่วมมือกันระหว่างครูที่สอนในวิชาสามัญและครูที่สอนวิชาพิเศษรวมถึงวัฒนธรรมในการมีความรับผิดชอบร่วมกันการคาดหวังที่สูงสำหรับนักเรียนทุกคนและการเป็นชุมชนที่ดีภายในสถานศึกษาวัตถุประสงค์ของโครงการนี้คือการศึกษาดังตัวชี้วัดที่สำคัญของการสำเร็จของสถานศึกษาที่สามารถจะนำไปแปลงเป็นกิจกรรมการสร้างความสามารถและสามารถนำการสนับสนุนเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ดีให้กับนักเรียนทั้งหมดถึงแม้ว่าสถานศึกษาเหล่านี้มีการทำงานร่วมกันและมีความคาดหวังจากนักเรียนในระดับสูงแต่ก็ยังคงมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัดจากพื้นที่อื่นๆ เช่นภาวะผู้นำร่วมและการสนับสนุนให้ทำงานร่วมกัน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพภายในแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) กระบวนการการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ผู้วิจัย พบว่า

มีหลักการแนวคิดที่สำคัญคือมีการนำองค์การที่มุ่งเน้นคุณภาพอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญสู่ความเป็นเลิศ โดยอาศัยกระบวนการที่เป็นระบบ โดยบุคลากรที่มีศักยภาพ ชัดเจนในการมอบหมายงาน มีการติดตามตรวจสอบและระบบการประกันในทุกภาคส่วนของการปฏิบัติงาน ยึดคุณธรรมนำความรู้สถานศึกษาควรนำรูปแบบระบบ ด้านปัจจัย กระบวนการ และด้านผลผลิตผลผลิต เป็นกรอบแนวคิดในการทำแผนพัฒนาการดำเนินงานของสถานศึกษาเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับปฐมวัยอย่างต่อเนื่องผู้วิจัยจำแนกลักษณะของการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับปฐมวัย ดังนี้ 1) ด้านผลผลิต/ด้านผลลัพธ์ (คุณภาพนักเรียน/คุณภาพสถานศึกษานำไปสู่อัตลักษณ์ที่โดดเด่น) 2) ด้านกระบวนการ (ครูปฏิบัติงานตามบทบาทอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล) 3) ด้านปัจจัย (ผู้บริหารปฏิบัติงานตามบทบาทอย่างมีประสิทธิภาพและแนวการจัดการศึกษา) 4) ด้านบริบทสถานศึกษา(ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และด้านการส่งเสริม) และ 5) ด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับปฐมวัย

7. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

7.1 นิยามและองค์ประกอบของการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นการศึกษาข้อมูลจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ กับสภาพแวดล้อมนั้นๆ ลักษณะสำคัญ คือเป็นงานวิจัยที่สามารถรวบรวมข้อมูลให้ได้ภาพรวมทั้งหมด (Holistic) โดยเฉพาะในบริบทของปรากฏการณ์หรือสภาพปัญหาที่ศึกษา งานวิจัยเชิงคุณภาพให้ความสำคัญมากกับแหล่งข้อมูลและความหมายของข้อมูลจากทัศนะของผู้ให้ข้อมูล การมองปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์นั้นช่วยให้เราเข้าใจความหมายและเหตุผลที่แท้จริงว่า อะไรเกิดขึ้น เพราะอะไร ตามตรรกะของผู้ให้ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการค้นหาข้อมูลหรือความจริงในสภาพที่เป็นอยู่ โดยธรรมชาติ เป็นการสืบค้นโดยมองภาพรวมอย่างรอบด้าน Blumer (1969, pp. 46-48) ได้อธิบายว่า ควรศึกษาจากพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้น โดยมุ่งเน้นการวิจัยและวิเคราะห์ข้อเท็จจริงจากจุดยืนของผู้ที่ถูกศึกษา และทำความเข้าใจถึงความหมายของสิ่งต่างๆ ภายในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีเงื่อนไขหลักในระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. เน้นการศึกษาเพื่อให้เห็นกระบวนการให้ความหมายและแบบแผนของความสัมพัทธ์ต่างๆ ระหว่างข้อเท็จจริงกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
2. ผู้ศึกษาจะต้องมองประเด็นทางสังคม และพิจารณามโนทัศน์ต่างๆ จากจุดยืนของผู้ศึกษา โดยเข้าสวมบทบาท ทักษะคติ และความคิดของผู้ถูกศึกษา มากกว่าที่จะมองหรืออธิบายสังคมจากจุดยืนของตัวเอง
3. เพื่อศึกษาให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างสังคมและพฤติกรรมมนุษย์ ผู้ศึกษาต้องเชื่อมโยงข้อเท็จจริงและการให้นิยามต่างๆ ของผู้ถูกศึกษาเข้ากับความสัมพันธ์ภายในกลุ่มทางสังคมต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อมโนทัศน์ทั้งหลายของเขา
4. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จะมีความแตกต่างกันตามสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ ผู้ศึกษาจะต้องสังเกตและบันทึกสภาพเชิงพฤติกรรมในปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นวิทยาศาสตร์
5. ระเบียบวิธีวิจัยจะต้องแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของพฤติกรรม ทั้งในแง่ของความคงที่ และกระบวนการเปลี่ยนแปลง
6. การวิจัยทางสังคม ถือว่าเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย มีการแลกเปลี่ยนความคิด ค่านิยม ทักษะคติ และอุดมการณ์ระหว่างกัน โดยผ่านระเบียบวิธีวิจัยที่เลือก
7. มโนทัศน์ที่เหมาะสมของการศึกษาวิจัย เป็นมโนทัศน์ที่มีความยืดหยุ่นให้กรอบแนวคิดกว้างๆ สำหรับนำไปอ้างอิง และเป็นแนวทางในการเข้าถึงตัวอย่างเชิงประจักษ์

นิตา ชูโต (2545, หน้า 16-17) กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการแสวงหาความรู้จากปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคม โดยศึกษาข้อมูลจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ สันทนาการ ค้นหาคำจริงจากบุคคลและจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

7.2 ขั้นตอนและกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเป็นกระบวนการที่นักวิชาการในศาสตร์ต่างๆ ใช้ค้นหาความรู้ คำอธิบาย และตรวจสอบข้อเท็จจริงสามารถวิเคราะห์และสรุปประเด็น เพื่อการสร้างหรือขยายองค์ความรู้ แนวความคิดทฤษฎีใหม่ การวิจัยเป็นกระบวนการศึกษาหาความจริงและความรู้ด้วยวิธีการที่เชื่อถือได้ การวิจัยเชิงคุณภาพจำแนกได้เป็น 7 ขั้นตอน สำคัญคือ

1. การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย
2. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
3. การตั้งคำถามการวิจัย
4. การตั้งสมมติฐานชั่วคราว
5. การออกแบบการวิจัย
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. การวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัย

รายละเอียดขั้นตอนที่สำคัญทั้ง 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย ดังนี้

1. การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย

การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย เป็นขั้นตอนที่เริ่มจากผู้วิจัยเกิดความสนใจในประเด็นปัญหาที่ต้องการจะศึกษาวิจัย ความสนใจของผู้วิจัยจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางที่จะดำเนินการวิจัย ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อนักวิจัยมีองค์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานั้น ทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติ จึงจะรู้ว่าปัญหาดังกล่าวมีเหตุและผลเกี่ยวข้องกัน มีแนวคิดและทฤษฎีใดบ้างที่รองรับสนับสนุนความเกี่ยวข้องในเชิงวิชาการ

สิ่งสำคัญที่ต้องระลึกไว้คือ ปัญหาการวิจัยที่จะดำเนินการนั้นต้องเป็นสิ่งที่นักวิจัยมีความสนใจจริงๆ หากไม่สนใจประเด็นปัญหานั้น งานวิจัยนั้นมีโอกาสที่จะสำเร็จโดยสมบูรณ์ได้ยาก และอาจจะไม่มีคุณค่าทางวิชาการมากพอ เพราะขาดแรงจูงใจที่จะทำงานวิจัยนั้นอย่างจริงจัง ในระหว่างกระบวนการวิจัยจะมีความเบื่อหน่าย และอาจจะละทิ้งเสียกลางคันก่อนที่จะดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้น หรือเพียงแต่ทำเพื่อให้เสร็จๆ ไป โดยไม่สนใจถึงคุณภาพของงานวิจัยที่ทำ

2. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เป็นกิจกรรมการค้นหาคำความรู้เพิ่มเติมเพื่อการปรับฐานความรู้ และเป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในลำดับต้นๆ ควบคู่กันไปกับการค้นหาประเด็นปัญหาการวิจัย เพื่อค้นหาองค์ความรู้ปัจจุบัน ตรวจสอบช่องว่างระหว่างความรู้ และเป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่ช่วยให้ผู้วิจัยเกิดความชัดเจนในประเด็นปัญหาการวิจัย และแนวทางการวิจัยที่เหมาะสมจะทำการศึกษาวิจัย การทบทวนวรรณกรรมจึงเป็นการอ่านและค้นคว้าตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือองค์ความรู้ต่างๆ ที่นักวิจัยหรือนักวิชาการท่านอื่นๆ ได้ศึกษาวิจัยในประเด็นปัญหาเดียวกันหรือ

คล้ายคลึงกับที่มีความสนใจจะทำการวิจัย เพื่อศึกษาว่าคนอื่นเขาคิดอะไร ทำอะไร ทำอย่างไร มีประเด็นปัญหาหรือช่องว่างใดเกิดขึ้นในแง่แนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการ เก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนแนวคิดหรือองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ (นิตา ชูโต, 2545, หน้า 4)

3. การตั้งคำถามการวิจัย

การตั้งคำถามการวิจัยจำแนกได้ตามลักษณะของคำตอบได้เป็น

3 แบบ คือ

3.1 คำถามที่ยึดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเป็นหลัก รูปแบบของคำถามอาจจะมุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายทั่วไป ซึ่งเหมาะกับการศึกษาที่มีตัวอย่างจำนวนมากๆ และนักวิจัยต้องทำการเลือกแบบสุ่มตัวอย่าง เช่น “คุณสมรสมีวิธีสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างไร” หรือมุ่งกลุ่มเป้าหมายที่เจาะจง ที่เหมาะสมกับการศึกษาที่มีกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก เช่น “คุณสมรสวัยกลางคนในชนบทมีวิธีการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างไร” ซึ่งอาจเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีคุณสมรสวัยกลางคนในชุมชนชนบทที่เป็นพื้นที่วิจัย

3.2 คำถามที่บ่งชี้ถึงข้อมูลที่ต้องการ รูปแบบของการตั้งคำถามอาจบอกถึงประเภทของข้อมูลว่าเป็นอะไร เจาะจงสำหรับข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเปิดกว้างสำหรับข้อมูลทั่วไปในเรื่องนั้นๆ เช่นคำถามที่มีลักษณะเจาะจง คือ “การมีประสบการณ์อพยพไปทำงานนอกชุมชน มีส่วนสำคัญให้ผู้หญิงในชนบทมีการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเพศกับคู่สมรสหรือคู่รักโดยตรงไปตรงมามากขึ้นหรือไม่และอย่างไร” ส่วนคำถามที่เปิดกว้างสำหรับข้อมูลทั่วไป เช่น “การมีประสบการณ์อพยพไปทำงานนอกชุมชน มีผลต่อการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเพศระหว่างคู่สมรสหรือคู่รักหรือไม่และเพียงไร”

3.3 คำถามแบบมุ่งเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร หรือผลกระทบของปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง มีจุดมุ่งหมายเน้นอยู่ที่ว่า เมื่อมีความผันแปรในปัจจัยตัวหนึ่งจะก่อให้เกิดความแตกต่างในปัจจัยอีกตัวหนึ่งอย่างไร สิ่งที่คำถามมองหาคือความสัมพันธ์ของตัวแปรหนึ่งกับอีกตัวแปรหนึ่ง เช่น “เด็กหญิงที่มาจากครอบครัวแตกแยกมีผลให้ตัดสินใจออกไปทำงานนอกชุมชนเร็วกว่าเด็กหญิงที่มาจากครอบครัวที่ไม่แตกแยกจริงหรือไม่” อีกรูปแบบหนึ่งของคำถามประเภทนี้มุ่งจะทำความเข้าใจถึงผลของปัจจัยตัวหนึ่งที่มีต่อปัจจัยอีกตัวหนึ่ง ในรูปแบบของกระบวนการมากกว่าในรูปของความสัมพันธ์ เช่น “ภาวะครอบครัวแตกแยกก่อให้เกิดผลทางลบต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น

ของเด็กผู้หญิงในชุมชนหรือไม่และอย่างไร” ซึ่งคำถามการวิจัยในรูปแบบหลังนั้นเป็นคำถามการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมักจะมุ่งใช้คำถามในลักษณะ “ทำไม” และ “อย่างไร” (ชาย โปธิสิตา, 2547, หน้า 112-115) คำถามการวิจัยที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าส่วนมากเป็นคำถามประเภทที่มุ่งหาคำตอบจากประชากรที่มีลักษณะเจาะจงหรือในบริบทที่เปิดกว้างสำหรับข้อมูลหลากหลาย เพื่อที่จะสามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์สังคม และเป็นคำถามที่มุ่งทำความเข้าใจความหมายและกระบวนการของสิ่งที่ศึกษาเป็นหลัก

4. การตั้งสมมติฐานการวิจัยชั่วคราว (Working hypothesis)

สมมติฐานการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นสมมติฐานชั่วคราวที่ตั้งขึ้นเพื่อตอบคำถามการวิจัย แล้วจึงเข้าไปค้นหาข้อมูลจากปรากฏการณ์สังคมที่ศึกษา เพื่อตรวจสอบคำตอบจากข้อเท็จจริงสมมติฐานจัดว่าเป็นแหล่งเชื่อมโยงระหว่างปัญหากับข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ที่จะตอบปัญหา และเป็นเสมือนแนวทางในการสำรวจปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับปัญหาที่กำลังทำการสืบค้นอยู่ ความสำคัญของสมมติฐานต่อกระบวนการวิจัยมี 5 ประการ ดังนี้

4.1. การชี้ให้เห็นปัญหาชัดเจนสมมติฐานจะช่วยให้ผู้วิจัยตรวจสอบข้อเท็จจริงและมโนทัศน์ที่คาดว่าจะสัมพันธ์กับปัญหาอย่างถี่ถ้วน ทั้งนี้ในกระบวนการสร้างสมมติฐานและนิยามคำศัพท์จะช่วยให้เห็นประเด็นของปัญหาที่ทำการวิจัยชัดเจนขึ้น

4.2. สมมติฐานช่วยกำหนดความเกี่ยวข้องของระหว่างข้อเท็จจริงกับความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ได้รับการเลือกเฟ้นอย่างรอบคอบ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการสืบค้นความจริง สมมติฐานจึงช่วยในการกำหนดแนวทางรวบรวมข้อมูลที่ต้องการเพื่ออธิบายประเด็นปัญหาวิจัยนั้น

4.3. สมมติฐานเป็นตัวชี้การออกแบบการวิจัยจะช่วยบอกวิธีที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย สมมติฐานที่ดีจะเสนอให้เห็นว่ารูปแบบการวิจัยควรจะเป็นเช่นไร จึงจะเหมาะสมกับการอธิบายประเด็นปัญหาการวิจัย สมมติฐานจะบอกแนวทางถึงกลุ่มประชากรเป้าหมายและเครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้ ตลอดจนจะรวบรวมข้อเท็จจริงในสถานการณ์ใดที่เหมาะสมกับการตอบคำถามการวิจัย

4.4. สมมติฐานช่วยอธิบายปรากฏการณ์การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์นั้นไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมข้อเท็จจริงและจัดจำแนกคุณสมบัติผิวเผินของ

ข้อเท็จจริงเหล่านั้น แต่นักวิจัยจะต้องกำหนดว่าองค์ประกอบใดก่อให้เกิดปรากฏการณ์ เช่นนั้น โดยอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุและผล สมมติฐานที่สร้างขึ้นจาก ข้อเท็จจริงจะช่วยให้ผู้วิจัยมีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสำรวจและอธิบายสิ่งที่แฝงอยู่ เบื้องหลังได้

4.5. สมมติฐานช่วยกำหนดขอบเขตของข้อสรุปที่ผู้วิจัยอาจระบุ เหตุผลว่าถ้าสมมติฐานเป็นจริงแล้วข้อเท็จจริงเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้น จากนั้นจึงเข้าสู่สมมติฐาน จึงให้ขอบเขตในการตีความข้อค้นพบได้อย่างมีความหมายเพื่อให้สามารถเข้าใจถึง สมมติฐานได้ชัดเจน จึงต้องทำความเข้าใจกับ "ข้อเท็จจริง" ทั้งนี้ข้อเท็จจริงในธรรมชาติ ย่อมถูกต้องเสมอ แต่การสังเกตข้อเท็จจริงอาจผิดพลาดได้ ความรู้ที่ได้จากข้อเท็จจริงนี้ เมื่อนำไปตรวจสอบจะได้ผลเหมือนเดิมทุกครั้ง เช่น "น้ำไหลจากที่สูงสู่ที่ต่ำ" "เกลือมีรสเค็ม" เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การตั้งสมมติฐาน คือ การคาดคะเนคำตอบที่ อาจเป็นไปได้ บนฐานข้อมูลที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์และการศึกษาเอกสารต่างๆ โดยคำตอบของปัญหาซึ่งคิดไว้นี้อาจถูกต้องแต่ยังไม่เป็นที่ยอมรับ จนกว่าจะมีการ ตรวจสอบเสียก่อน จึงจะทราบว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้นั้นถูกต้องหรือไม่ ทั้งนี้สมมติฐานที่เคย ยอมรับอาจล้มเลิกได้ถ้ามีข้อมูลใหม่ๆ มาสนับสนุน สำหรับการตรวจสอบสมมติฐานในการ วิจัยเชิงคุณภาพจะได้จากการสังเกตและการรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน ปรากฏการณ์สังคม

5. การออกแบบการวิจัย

ชาย โพธิ์ลีตา (2547, หน้า 104) ได้กล่าวถึงการออกแบบการวิจัย ว่าเป็นการวางแผนเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจะทำในกระบวนการวิจัย แผนการวิจัยนั้น นอกจากจะบอกให้ทราบว่าต้องทำอะไรและอย่างไรแล้ว ยังช่วยกำหนดว่ากิจกรรม การวิจัยจะคลี่คลายจากจุดเริ่มต้นไปจนถึงจุดสุดท้ายอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการ กำหนดส่วนประกอบและรายละเอียดต่างๆ ที่จะต้องทำในการวิจัยเข้าด้วยกัน เพื่อบรรลุถึง จุดมุ่งหมายของการวิจัยที่วางเอาไว้ การออกแบบการวิจัยเป็นผลของกระบวนการคิดและ แนวคิดทฤษฎี บวกกับตรรกะของวิธีการที่นักวิจัยจะต้องเลือกมาใช้ให้เหมาะสมกับบุคคล พื้นที่ และเหตุการณ์ที่จะทำการวิจัยการออกแบบการวิจัยควรคำนึงทุกขั้นตอนที่เป็น องค์ประกอบของการวิจัย เนื่องจากแต่ละองค์ประกอบของการออกแบบวิจัยต่างก็มีความ เกี่ยวเนื่องกับองค์ประกอบอื่น การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพจึงให้ความสำคัญแก่ความ

เชื่อมโยงขององค์ประกอบต่างๆ นั่นคือนักวิจัยจะต้องพิจารณาว่าคำถามการวิจัย จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวความคิดการวิจัย วิธีการวิจัย และสิ่งที่จะมีผลกระทบต่อความถูกต้องแม่นยำตรงของการศึกษาจะมีความหมายและมีผลต่อกันและกันอย่างไร (Maxwell, 1996, p. 3) เพื่อเป็นแนวทางที่จะช่วยตัดสินใจได้ว่าข้อมูลที่ต้องการคืออะไร และถ้ารู้ชัดว่าข้อมูลที่ต้องการคืออะไรแล้ว นักวิจัยก็จะบอกได้ว่าวิธีการเก็บข้อมูลแบบใดที่จะช่วยให้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่มีคุณภาพดีที่สุดได้ และวิธีการวิเคราะห์แบบใดจึงจะเหมาะสมกับลักษณะข้อมูลที่ได้มา อย่างไรก็ตามประเด็นที่สำคัญยิ่งในการออกแบบการวิจัยก็คือ ต้องคำนึงด้วยว่าจะมีมาตรการอะไรที่จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ตามที่ได้ออกแบบไว้แล้วนั้น ให้ได้รับผลที่ถูกต้องแม่นยำและน่าเชื่อถือ (ชาย โพธิสิตา, 2547, หน้า 111) ระบุว่า การออกแบบการวิจัยโครงการหนึ่งๆ ต้องนำเสนอให้ชัดเจนและสอดคล้องกันในการกำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีอย่างน้อย

4 ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย กรอบแนวความคิดการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลการวิจัย

มีประเด็นที่ควรทำความเข้าใจเบื้องต้นคือ จุดมุ่งหมายการวิจัย เป็นเรื่องของเป้าหมายรวมที่เราอยากจะทำหรือบรรลุถึงในการทำวิจัยเรื่องนั้น คือเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดแรงบันดาลใจ เกิดความปรารถนาที่ทำการศึกษารื่องนั้น และเราคาดหวังว่าการศึกษานั้นจะช่วยให้เราบรรลุถึงสิ่งที่มุ่งหมายนั้นได้ สิ่งที่ยากบรรลุถึงนั้นแหละคือจุดมุ่งหมายในการวิจัย ส่วนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นเรื่องของสิ่งที่เราอยากจะทำเพื่อที่จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายในการศึกษานั้น ซึ่งเป็นการรวมเอารายการของสิ่งที่จะต้องทำในกระบวนการวิจัยหลายอย่าง (ชาย โพธิสิตา, 2547, หน้า 116-118)

กรอบแนวคิดคือการประมวลความคิดรวบยอดของงานวิจัยว่างานวิจัยที่กำลังทำอยู่นี้มีตัวแปรอะไรที่เกี่ยวข้องบ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษาเป็นอย่างไรอะไรเป็นตัวแปรอิสระ อะไรเป็นตัวแปรตามประกอบด้วยระบบมโนทัศน์และข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่สนับสนุนและให้แนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เราศึกษาว่าน่าจะเป็นไปอย่างไร ในการวิจัยเชิงคุณภาพกรอบแนวคิดการวิจัยนี้เป็นเพียงกรอบแนวคิดชั่วคราวที่จะบอกเราในเบื้องต้นว่า เพราะเหตุใดปรากฏการณ์ที่เราจะศึกษาจึงน่าจะเกิดขึ้นและเป็นไปอย่างที่เราคิด มีแนวทางในการอธิบายที่ประกอบด้วยปัจจัยและความเกี่ยวเนื่องของปัจจัยต่างๆ อย่างไรก็ตาม ระบบความสัมพันธ์และความเป็นเหตุเป็นผลของแต่ละปัจจัยที่เกี่ยวข้องในกรอบแนวคิดนั้นๆ

สรุปได้ว่า กรอบแนวคิดการวิจัยเป็นกรอบของการวิจัยในด้านเนื้อหาสาระ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปร และการระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยจะต้องมีกรอบพื้นฐานทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ศึกษาและมโนภาพ (concept) ในเรื่องนั้น แล้วนำมาประมวลเป็นกรอบในการกำหนดตัวแปรและรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ในลักษณะของกรอบแนวคิดการวิจัยและพัฒนาเป็นแบบจำลองในการวิจัยต่อไป

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้นักวิจัยต้องเริ่มต้นด้วยการพิจารณาว่า ข้อมูลประเภทใดที่จะสามารถตอบคำถามวิจัยที่กำหนดไว้ได้ นักวิจัยต้องตัดสินใจว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไรเพื่อหาคำตอบต่อคำถามวิจัย โดยสิ่งสำคัญที่สุดที่จะต้องคำนึงถึงเสมอคือ จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัยจะเป็นตัวกำหนดว่า ข้อมูลประเภทใดที่นักวิจัยต้องไปจัดเก็บให้ได้มา ทั้งนี้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่การวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้มากในปัจจุบัน คือ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการจัดกลุ่มสนทนาเฉพาะ ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

การสังเกต หมายถึง การใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ในการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์หรือปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งเป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตมิได้ควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อาจใช้เครื่องมือช่วย เช่น กล้องถ่ายภาพ การวาดภาพ/แผนที่ ทั้งนี้การสังเกตในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการสังเกตอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสามารถเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ เพื่อตอบคำถามการวิจัยสิ่งที่ต้องสังเกต ได้แก่

1. การกระทำ (Actions) คือ การใช้ชีวิตประจำวัน

การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ ของคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ศึกษา สรุปก็คือเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงสิ่งต่างๆ ที่เป็นภาวะปกติธรรมดาทั่วไปในวิถีชีวิตของชุมชน

2. กิจกรรม (Activities) คือ เหตุการณ์/พฤติกรรมที่เป็น

กระบวนการ มีขั้นตอนและมีการต่อเนื่อง เช่นขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง การสังเกตกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม สถานภาพ บทบาท หน้าที่ ของสมาชิกในชุมชน

3. ความหมาย (Meanings) คือ การที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสารให้ความหมายเกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นในแต่ละช่วงเวลา เป็นการอธิบายที่เขามองตัวเองในสังคมและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในฐานะที่ตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมนั้น

4. ความสัมพันธ์ (Relationship) คือความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลายๆ คน หรือหลายกลุ่มสังคม ในสังคมที่ศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อาจเป็นรูปแบบของการเข้าถึงได้ หรือความขัดแย้งด้านต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง เป็นต้น

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน (Participation) คือ การที่บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่างๆ หรือเพื่อการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในชุมชนจะช่วยให้นักวิจัยเข้าใจโครงสร้างของความสัมพันธ์ที่ดีหรือขัดแย้งได้อย่างชัดเจน

6. สภาพสังคม (Social settings) คือเงื่อนไขและปัจจัยทางสังคมโดยรวม (holistic) ที่การกระทำหรือกิจกรรมที่ทำการศึกษาอยู่เกิดขึ้น

ประเภทของการสังเกตตามวิธีการสังเกตอาจจำแนกได้เป็น

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

เป็นวิธีที่ผู้ศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หรือกลุ่มที่ทำการศึกษา เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์หมู่บ้าน

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

เป็นวิธีที่ผู้ศึกษาไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือกลุ่มที่ทำการศึกษา เป็นเพียงเข้าไปเฝ้าดูพฤติกรรมทางสังคม สามารถแบ่งได้เป็น 3 ชนิด

1) การสังเกตอย่างมีโครงสร้าง (Structured Observation) เป็นการสังเกตการณ์ที่เป็นระบบ

2) การสังเกตอย่างไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้ศึกษา

ไม่ได้เตรียมวัตถุประสงค์ของการสังเกตไว้ล่วงหน้า การสังเกตแบบนี้เป็นการสังเกต

พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติ 3) การสังเกตในห้องปฏิบัติการ

(Laboratory Observation) เป็นการสังเกตในสถานการณ์ที่ผู้ศึกษาได้กำหนดไว้ มิให้ผู้ถูก

สังเกตรู้ตัว

การสังเกตที่นิยมใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพราะการศึกษาพฤติกรรมทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม หรือปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นการศึกษาที่ต้องการรายละเอียดที่ลึกซึ้งในทุกแง่มุมทั้งเชิง กว้างและลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในสภาวะแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติของชุมชนหรือ สังคมนั้น จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและชัดเจนในทุกปัจจัยและเงื่อนไขทางสังคมที่เป็นจริง

การบันทึกภาคสนาม (FieldNotes)

การบันทึกข้อมูลสนามเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งของการ เก็บข้อมูลสนามในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้การบันทึกควรประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) บันทึกที่รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ สถานที่ บุคคล กิจกรรม และเรื่องราว ต่างๆ เรียงตามลำดับวันเวลาของการสังเกต ควรเขียนบรรยายรายละเอียดต่างๆ ให้ครบถ้วน ถ้าเป็นบทสนทนาให้จดคำพูดตรงๆ ทุกคำของผู้พูด 2) บันทึกที่ความรู้สึกส่วนตัว ของนักวิจัย หรือประเด็นคำถามที่ยังสงสัยอยู่ เป็นบันทึกในส่วนที่นักวิจัยเขียนเพื่อทบทวน หรือวิเคราะห์เบื้องต้นผลการสังเกตของตนเอง ความรู้สึกดังกล่าวนี้รวมถึงอารมณ์ที่มีต่อ สิ่ง/เหตุการณ์เหล่านั้น และความคิดเห็นส่วนตัวประกอบการทำบันทึกที่รายละเอียดต่อการ การบันทึกในส่วนแรก

การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์เป็นวิธีการสื่อสารสองทาง (Two-way communication method) มีการสนทนากันระหว่างผู้มีข้อมูลและผู้ต้องการทราบข้อมูล เป็นการถาม-ตอบกันโดยตรง หากมีข้อสงสัยหรือคำถามใดๆ ไม่เข้าใจหรือไม่ชัดเจนก็ ถามซ้ำ และทำความเข้าใจจนชัดเจนได้ทันที เป็นการสร้างความมั่นใจในการถาม-ตอบให้ ทั้งผู้ตอบและผู้ทำวิจัยกล่าวอย่างง่ายๆ การสัมภาษณ์คือ การสนทนาอย่างมีทิศทาง จุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์โดยทั่วไปคือทำความเข้าใจบุคคลที่นักวิจัยสัมภาษณ์ใน ประเด็นต่างๆ บนพื้นฐานแห่งความเห็นอกเห็นใจของผู้ถูกสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ถือว่าเป็น วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีประสิทธิภาพอย่างสูงในงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะทำให้นักวิจัยมีโอกาสในการเรียนรู้และเข้าใจในเรื่องราว ประสบการณ์ พฤติกรรม ความรู้สึก และความคิดเห็นด้านต่างๆ ของบุคคลที่นักวิจัยต้องการเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่าง ครอบคลุมและลึกซึ้ง

การสร้างความสัมพันธ์อันดี

การสัมภาษณ์ คุณภาพของข้อมูล ปริมาณข้อมูล หรือประเภทของข้อมูลที่รวบรวมนั้น จะเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลจะเป็นกุญแจสำคัญให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ดีและมีคุณภาพ นอกเหนือจากความสามารถของนักวิจัยในการสัมภาษณ์และความไวต่อการรับรู้ข้อมูลของนักวิจัยแต่ละคน สัมพันธภาพระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ควรจะมีรากฐานความสัมพันธ์ที่เหมาะสม ดังนี้ (กิติพัฒน์ นนทบุรีทะเลศุภย์, 2546, หน้า 120-121)

1. ความพยายามที่จะสร้างเสริมความสัมพันธ์ ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย บนพื้นฐานความเท่าเทียมกันทางสังคม
2. ผู้วิจัยควรจะมีเจตจำนงถึงวัตถุประสงค์และวิธีการทำวิจัยในพื้นที่ศึกษานั้น อย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา เพื่อไม่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัย
3. ผู้วิจัยควรขออนุญาตในการใช้เครื่องมือบันทึกข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกๆ ครั้ง เช่น การขอถ่ายภาพ การบันทึกเสียง และการบันทึกวิดีโอ และจะดำเนินการได้เมื่อได้รับการยินยอมแล้ว

การสัมภาษณ์ที่จะได้ผลดีนั้น จะขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล สภาพแวดล้อมของการสัมภาษณ์ ตลอดจนภาวะทางจิตใจของผู้ให้ข้อมูล นักวิจัยควรที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูล พยายามสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น ทั้งนี้การสร้างควมไว้วางใจเบื้องต้น อาจทำในลักษณะที่เป็นทางการ ด้วยการเข้าไปชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลและผู้ร่วมในการวิจัยเข้าใจว่า เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้คืออะไร และการสัมภาษณ์จะดำเนินการอย่างไร เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอะไรบ้าง การสัมภาษณ์ในการวิจัยเชิงคุณภาพมีหลายประเภท การดำเนินการวิจัยอาจจะเปลี่ยนแปลงวิธีการสัมภาษณ์ได้ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับเงื่อนไขในพื้นที่ศึกษาการสัมภาษณ์สามารถจำแนกประเภทได้ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับไม่มีโครงสร้าง
 - การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นแบบที่มีการเตรียมการไว้อย่างค่อนข้างแน่นอนเป็นการล่วงหน้า การสัมภาษณ์ค่อนข้างเป็นมาตรฐานและเป็นทางการมาก ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนจะตอบคำถามเดียวกัน และเป็นคำถามคำถาม

ก่อนหลังเรียงตามลำดับเหมือนกัน เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบคำตอบของแต่ละคนได้สะดวกขึ้น

- การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเป็นการ

สัมภาษณ์ที่ยืดหยุ่นเปิดกว้างไม่เป็นทางการมากนัก จะถามอะไรก่อนหรือหลังก็ได้ และไม่จำเป็นต้องใช้คำถามเหมือนกันทุกคนก็ได้ ผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการถามและสามารถปรับเปลี่ยนการซักถามให้เหมาะสมกับผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

เป็นการถามเพื่อให้ได้คำตอบอย่างละเอียดครบถ้วน โดยนอกจากจะให้อธิบายแล้วยังต้องถามเหตุผลด้วย ทั้งในลักษณะทำไมและอย่างไร ทั้งนี้อาจแบ่งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกได้เป็น 2 ลักษณะ

- การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล

(Individual In-depth Interview) เป็นการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการถามเจาะลึกให้ได้คำตอบอย่างละเอียดครบถ้วนในประเด็นที่มักเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพโดยตรงกับผู้ให้สัมภาษณ์นั้นกับคนอื่น ๆ ในชุมชนหรือในสังคม

- การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็น

การสัมภาษณ์และสนทนาด้วยการเชิญผู้เข้าร่วมสนทนาหลายๆ คนมาแลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างกว้างขวางในประเด็นการวิจัยต่างๆ ที่ต้องการศึกษา แล้วพยายามหาข้อสรุปจากการสนทนา การสนทนากลุ่มมีความเหมาะสมต่อการศึกษาข้อมูลที่เป็นภาพรวมของชุมชน การจัดสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group) คือกลุ่มคนที่ถูกจัดขึ้นมาเพื่อการอภิปรายกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาข้อมูลที่ถูกต้องตรงประเด็น สำหรับตอบคำถามการวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ (ชาย โพธิสิตา, 2547, หน้า 208) ที่ว่าเป็นกลุ่มเจาะจงก็เพราะสมาชิกในกลุ่มนั้นถูกเจาะจงเลือกมา โดยถือคุณสมบัติที่นักวิจัยกำหนด เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย สำหรับประเด็นในการสนทนากลุ่มนั้นก็จะเป็นประเด็นคำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากกว่าจะเป็นการสัมภาษณ์ ขณะเดียวกันการสนทนากลุ่มก็ไม่ใช่การระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้รู้ (Delphi technique) หรือผู้เชี่ยวชาญที่ถูกเชิญมาให้แสดงความคิดเห็นต่อข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มุ่งหาความคิดเห็นของผู้ร่วมสนทนาที่หลากหลายแตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องลงรอยกันเสมอไป และที่สำคัญผลของการสนทนากลุ่มมักจะนำไปสู่ข้อสรุปร่วมกันเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับการศึกษาที่มี

จุดมุ่งหมายหลากหลาย เช่นการค้นหาประเด็นของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (exploratory) การหา
คำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์บางอย่าง (explanatory) การประเมินสถานการณ์
(assessment) การประเมินผลโครงการ (evaluation)

7. การวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัย (Research Analysis and Presentation)

การวิเคราะห์ข้อมูล คือกระบวนการจัดการข้อมูล เพื่อให้ข้อมูล
เป็นระบบ หาความหมาย รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อนำไปตีความ
และหาคำตอบเชิงทฤษฎีขึ้นมาจากข้อมูล (ชาย โพธิ์ลีตา, 2547, หน้า 351) โดยหลักการ
แล้ว การวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่องไปพร้อมกับการ
เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นกระบวนการที่ทำซ้ำไปมาระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลและ
การวิเคราะห์ข้อมูล จนเสร็จสิ้นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการเขียนรายงาน การวิเคราะห์
ข้อมูลตั้งแต่อยู่ในสนามเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องทำอย่าง
ต่อเนื่อง เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่จะตอบประเด็นปัญหาการวิจัยได้ และจะเป็นประโยชน์
ต่อกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย นงพรรณ พิริยานุพงศ์ (2546, หน้า 163-164)
กล่าวว่าประเด็นสำคัญ คือ การใช้ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่แล้วตาม
สภาวะความเป็นจริงมาอธิบายประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา ดังนั้นนักวิจัยเชิงคุณภาพจึง
ต้องค้นหาข้อมูลที่เป็นภาพรวมด้านต่างๆ อันเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ
และเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาการวิจัย ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรม
ของชุมชนที่ศึกษา เนื่องจากในการวิจัยเชิงคุณภาพปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมทางสังคม
เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดและปรุงแต่งขึ้นโดยเงื่อนไขสังคมและวัฒนธรรมของสังคมนั้น นักวิจัย
เชิงคุณภาพจึงพยายามนำเงื่อนไขเหล่านั้นมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ดีจะต้องมีการเตรียมการ
ให้พร้อม ก่อนที่จะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล การกำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีสำหรับการ
วิเคราะห์เป็นกระบวนการสำคัญที่นักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องเตรียมการให้พร้อม ตั้งแต่การ
เขียนเสนอโครงการ โดยกรอบแนวคิดทฤษฎีจะเป็นตัวกำหนดเบื้องต้นให้นักวิจัยรู้ว่าจะเก็บ
ข้อมูลอย่างไร จัดระบบข้อมูลอย่างไรและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร (Yoddumnern-Attig,
1991) นักวิจัยจะต้องรู้อย่างชัดเจนว่าจะทำการจำแนกและจัดระบบข้อมูลอย่างไร ที่จะช่วย
ให้สามารถวิเคราะห์และเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ครอบคลุม และเป็นระบบเพียงพอ
ตามวัตถุประสงค์และกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้องค์ประกอบสำคัญของการวิเคราะห์

ข้อมูลกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ คือ

1. การจัดระเบียบข้อมูล (data organization) ใ

เป็นกระบวนการจัดการด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลเป็นระเบียบ เพื่อให้ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์อยู่ในสภาพที่พร้อมจะแสดงและนำเสนออย่างเป็นระบบได้

2. การแสดงผลข้อมูล (data display) เป็นการนำเสนอ

ข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น ข้อมูลสถิติ ข้อมูลการพรรณนา อันเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ การแสดงผลข้อมูลจะช่วยให้นักวิจัยมองเห็นรูปแบบและความหมายของข้อมูล

3. การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบข้อมูล

(conclusion, interpretation and verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปรวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุปหรือความหมายที่ได้นั้น ตรงประเด็นรวมทั้งเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือเพียงใด ข้อสรุปจะอยู่ในรูปของคำอธิบาย กรอบแนวคิด หรือทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องที่ทำกรวิเคราะห์นั้น

3.1 การจัดระเบียบเนื้อหาข้อมูลเป็นกระบวนการค้นหา

ความหมายของข้อความต่างๆ ในข้อมูล เพื่อความสะดวกในการจัดประเภทข้อมูล โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ข้อความที่มีความหมายและเป็นประโยชน์ในการตอบคำถามการวิจัย

3.2 การแสดงผลข้อมูลคือการนำเอาหน่วยข้อมูลที่เร

แตกออกเป็นส่วนย่อยๆ และให้รหัสเรียบร้อยแล้วกลับเข้ามารวมกันใหม่ให้เป็นกลุ่มๆ ตามประเด็นหรือหัวข้อการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลในแต่ละกลุ่มสามารถอธิบายเรื่องราวได้อย่างมีความหมายตรงกับประเด็นที่ต้องการวิเคราะห์ โดยจะเป็นการรวมด้วยการนำมาจัดจำแนกประเภทตามความหมายที่สัมพันธ์กัน อันจะช่วยให้เข้าใจและตอบคำถามการวิจัยได้ ซึ่งมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

3.2.1 การจัดกลุ่มข้อมูล โดยพิจารณาจากความหมาย

ที่ควรรวมอยู่ภายใต้ประเด็นหัวข้อเดียวกัน เพื่อสะดวกในการอ่านเพื่อหาความหมายและหาข้อสรุปต่อไป ข้อมูลที่ถูกจัดกลุ่มจะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่จะตอบคำถามการวิจัยได้ชัดเจนขึ้น

3.2.2 ใช้ตารางแสดงข้อมูล เพื่อจำแนกสาระสำคัญของ

ข้อมูลว่ามีความแตกต่างหรือเหมือนกันของสาระสำคัญในแต่ละเรื่องหรือไม่ มีเหตุผลบริบท และเงื่อนไขเบื้องหลังความแตกต่างหรือเหมือนกันของข้อมูลอย่างไร อาจสรุปเอา

แต่สาระสำคัญจากข้อมูลมาใส่ในตาราง ที่บ่งชี้ความหมายหรือย่อความหมายของ ประเด็นที่

3.3 การสรุป ดีความ และการตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพจะต้องมีการหาข้อสรุป ดีความหมาย และตรวจสอบว่าข้อสรุปและความหมายที่ได้นั้น ถูกต้องก่อนที่จะนำเสนอผล การศึกษาต่อไป

การหาข้อสรุปคือข้อค้นพบที่เป็นสาระสำคัญของการ วิจัย มีแบบแผนและความสัมพันธ์ของประเด็นต่างๆ ที่เกิดจากการจัดระเบียบข้อมูลนั้น การหาข้อสรุปนี้จะใช้กระบวนการประมวลผลข้อมูลหรือสังเคราะห์ข้อมูล ในขั้นหาข้อสรุป นี้ การวิเคราะห์ข้อมูลได้ยกระดับขึ้นมาอีกระดับหนึ่งจากระดับข้อมูลสู่ระดับข้อค้นพบ บนพื้นฐานการเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ ตามหลักความเป็นเหตุเป็นผล โดยข้อสรุปที่ได้อาจมี ทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรม คือความรู้ในระดับข้อเท็จจริง (factual knowledge) ที่สามารถ มองเห็นและเข้าใจได้ง่าย และส่วนที่เป็นนามธรรม คือความรู้ในระดับมโนทัศน์ คำอธิบาย หรือแบบจำลองแนวความคิดที่สามารถใช้ได้ทั่วไป (general model) (ชาย โพธิลีตา 2547, หน้า 381) ผลที่คาดหวังจากการหาข้อสรุปนี้ คือคำอธิบายกรอบแนวคิดหรือความรู้ เชิงทฤษฎีในระดับใดระดับหนึ่ง ขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและ ความสามารถเชิงทฤษฎีของนักวิจัย ในการหาข้อสรุปที่จะไปให้ถึงความรู้ระดับมโนทัศน์ หรือทฤษฎี

ชาย โพธิลีตา (2547, หน้า 381-385) การตีความเป็นการอธิบาย ข้อค้นพบหรือสาระสำคัญจากการศึกษาวิจัยนั้นหมายความว่าอย่างไร ทั้งในแง่การนำไปใช้ และในแง่ของทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องนั้น การตีความผลการวิจัยก็เหมือนกับการหาข้อสรุป และแจกแจงให้เห็นสิ่งที่ได้ค้นพบว่ามี ความหมายและสำคัญอย่างไรทั้งในแง่ทฤษฎีและ ข้อเท็จจริง

การตรวจสอบความถูกต้องนำเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความมั่นใจในความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูล จำแนกได้ 2 รูปแบบ คือ

1. การตรวจสอบจากภายใน เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยพิจารณาถึงคุณภาพของข้อมูลและวิธีการได้มาของข้อมูล ว่ามีความครบถ้วนอยู่ในระดับที่จะนำมาวิเคราะห์และตอบประเด็นปัญหาการวิจัยได้หรือไม่

2. การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) เป็นการแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าสามารถดำเนินการได้หลายลักษณะคือ

2.1 ใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันออกไป (methodological triangulation) เช่น ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมมาเปรียบเทียบกัน

2.2 ใช้แหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันออกไป (data triangulation) ด้วยการเปลี่ยนแหล่งข้อมูลทั้งการเปลี่ยนบุคคล เวลา หรือสถานที่

2.3 ใช้ผู้เก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน (investigator triangulation) คือใช้ผู้สัมภาษณ์หรือผู้สังเกตคนอื่นมาเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลและสถานที่เดียวกัน

นอกจากการตรวจสอบข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยอาจจะนำข้อมูลที่ได้เรียบเรียงไปให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาตรวจสอบความถูกต้อง โดยการให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง ผู้วิจัยยังสามารถตรวจสอบข้อมูลในขั้นแรกได้จากการเปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา เพื่อดูความเหมาะสมและเป็นไปได้ของข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาการวิจัย